

HLASY

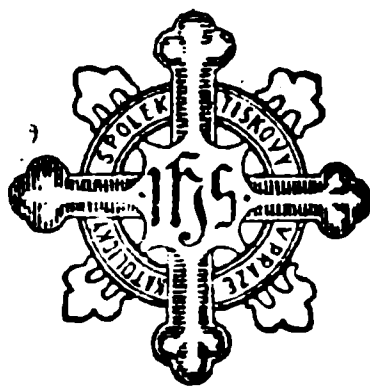
katolického spolku tiskového.

Ročník 40.

Číslo 3.

Dr. Josef Samsour

Několik statí z dějin a života církve katolické.

V PRAZE 1909.

Nákladem katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustav Francel.
Předplatné budiž zasiláno výhradně jen Cyrillo-
Methodějskému knihkupectví.

Cena 1 K 30 h.

Hlasy katol. spolku tiskového.

Předplácí se ročně s poštovní zásilkou 2 kor.

 Posud možno obdržeti v Cyrillo-Methodějském knihkupectví Gustav Franci v Praze:

R. 1871. 1872. jest úplný. Cena ročníku 1 K 60 h.

R. 1879. Č. 1. S Bohem či bez Boha. Nakreslil Dr. Karel Lev Řehák. 72 h. — Č. 2. Zásluhy duchovenstva o české školství. Nastínil Jos. Ježek. 56 h. — Č. 3. Zlato a pozlátka. Napsal V. Pakosta. 44 h. — Č. 4. Lenka z pohodny. Napsal J. Souhrada. 76 h. — Č. 5. Otevřené oči. Napsal E. Brynych. 36 h. — Č. 6. Počátky křesťanství mezi Slovy. Napsal J. Ježek. Část I. Slované jižní. 48 h. — Úplný ročník 1 K 60 h.

R. 1880. Č. 2. Lhota dvořácká, Lhotou žebračí. Obrázek ze života v době nejnovější. Vypravuje J. Ehrenberger 44 h. — Č. 3. Kněz Jan. Napsal Josef Souhrada. 80 h. — Č. 4. Schovanka. Povídka z doby a pro dobu novější. Napsal J. Mergl. 50 h. — Č. 6. Upomínky z cest života. Vypravuje J. Dolenský. 48 h. Neúplný ročník 1 K 20 h.

R. 1881. Č. 1. Pouť. Povídka od T. Hájka. 50 h. — Č. 2. Listy zvadlé. Sebral Dr. Karel Lev Řehák. 48 h. — Č. 3. Odplata zrady. Vypravování dějepisné od T. Hájka. 40 h. — Č. 3. Třtina na větru. Povídka. Napsal V. Pakosta. 30 h. — Č. 5. Diamantek. Povídka ze vsi. Napsal Ed. Brynych. 40 h. Úplný ročník 1 K 60 h.

R. 1882. Č. 1. Pouť Slovanů do Říma ke dnu 5. července L. P. 1881., kterou spolu vykonal i popisuje Th. Dr. Karel Lev Řehák. Díl I. 90 h. — Č. 2. Totéž. Díl II. 1 K 10 h. — Č. 3. a 4. Kalich utrpení. Povídka z počátku válek husitských od F. Vacka. — Člověk bez náboženství. Dle starého německého spisu vzdělal J. B. Podstránský. 72 h. Úplný ročník 1 K 60 h.

R. 1883. Č. 1. Zábořský vladyka. Historická povídka od V. Beneše Třebízského. Cena 50 h. — Č. 2. Lepší čest než důstojenství. Napsal F. Caballero. Ze španělštiny přel. Fr. Pohunek. 56 h. Cena těchto 2 čísel 80 h.

R. 1889. Č. 1. Naši přátelé. Obrázky ze života lidumilů a spolků lidumilných. Podává Karel Kramář. 50 h. — Č. 2. Z našeho kraje. Obrázek z počátku šestnáctého stol. Od Boh. Brodského. 80 h. — Č. 3. František de Paula kardinál ze Schönbornů, kníže-arcibiskup Pražský. Napsal Dr. Kl. Borový. 40 h. Cena těchto 3 čísel 1 K 10 h.

R. 1890. Č. 1. Časové obrázky. Kreslí J. Ježek. 1 K. — Č. 2. Pro víru oteckou. Dějepisný obraz. Napsal Al. Dostál. 60 h. — Č. 3. Hlasatelé svobody. Tři obrázky z naší doby. Napsal Boh. Brodský. 1 K. — Č. 4. Dobré vychování, základ štěstí. Povídka ze života řemeslnického od M. Kamenáře. 60 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1891. Č. 1. Hradištský zeman. Napsal A. Dostál. 60 h. — Č. 2. Nevěřící věřící. Tři obrázky z naší doby. Napsal B.

Ročník XL.

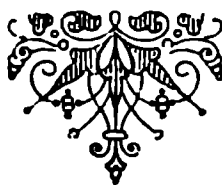
Číslo 3.

HLASY

katolického spolku tiskového.

Dr. Jos. Samsour:

Několik statí z dějin a života
církve katolické.

V PRAZE 1909.

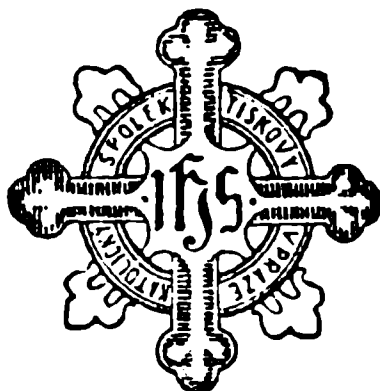
Nákladem katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustava Francla.

Několik statí z dějin a života církve katolické

Napsal

Dr. JOS. SAMSOUR,

professor bohosloví v Brně.

V PRAZE.

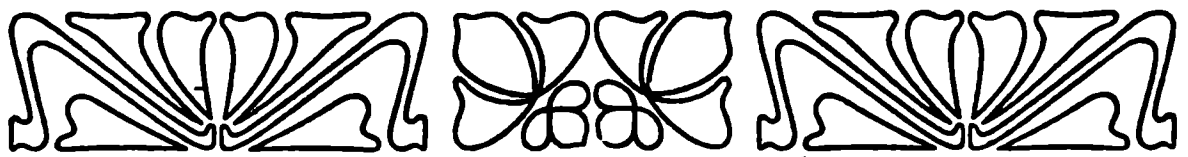
NÁKLADEM KATOLICKÉHO SPOLKU TISKOVÉHO. — V KOMISI
CYRILLO-METHODĚJSKÉHO KNIHKUPECTVÍ GUST. FRANCLA.

1909.

Imprimatur.

**Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 22. dubna 1909
čís. 5647.**

**Dr. J a n S e d l á k,
genérální vikář.**

Boje a vítězství církve katolické.

Kdo nepředpojatě čte dějiny všech století, nemůže se ubrániti poznání, že na zemi nebylo a nebude instituce, proti níž by tak hrozným způsobem všemi možnými zbraněmi bylo bojováno, jako proti církvi katolické. Již tato okolnost mohla by býti odpůrcům a nepřátelům jejím významným pokynem a důkazem, že všechny prostředky hrubého násilí a chytře nastrojené lsti nic nezmohou; neboť kdyby byla mohla kdy lidská a ďábelská zloba církvi katolické uškoditi, nebylo by již dávno ani stopy po ní. Všemohoucí je však jejím ochráncem; o jeho božské slovo opírá se její důvěra a jeho nepřemožitelnou silou vítězí církev nade všemi svými nepřáteli. „Vítězství, které svět přemáhá, je víra naše.“ Církev katolická je od Boha samého zřízena, proto nemohla a nemůže lidským úsilím býti zničena. Prorocké slovo zákoníka Gamaliela, které bez bázně a otevřeně před vele radou židovskou v Jerusalemě vyslovil, když chtěla zakázati apoštolům šíření náboženství Kristova, vyplnilo se velkolepě postupem doby: Je-li toto dílo z lidí, rozpadne se, pakli z Boha je, nebudete ho moci zrušiti (Skutky ap. 5, 38 n.). Že proroctví Gamalielovo se splnilo; že církev katolická přes velké bouře, kterých musila hned od svého počátku zakoušeti, podnes trvá, to nezvratným je důkazem jejího božského původu. To musí nás důvěrou naplniti, vidíme-li, jak brány pekelné také za našich dnů proti

ní se pozvedají. V přítomném pojednání chceme v krátkosti promluvit o jednotlivých větších epochách tohoto boje světa a pekla proti církvi Kristově a ukázati, jak každé nebezpečení a každá bouře, která proti ní se rozpoutala, proměnila se ve vítězství a požehnání pro ni, a že tudíž nemáme příčiny, abychom malomyslněli, vidíme-li za našich dnů prudký boj proti církvi.

I.

Sotva že církev o svátcích Letnic vstoupila v život a započala blahodárnou činnost svoji pro spásu lidstva, hned pozvedla se proti ní prudká bouře, a to nejprve od Židů, kteří všemožně usilovali nauku Ukřižovaného potlačit. Když kázáním apoštolův a velkými zázraky (Skut. ap. 2, 43), zejména uzdravením chromého od narození u dveří chrámových (Skutky ap. 3, 1 n.), počet věřících v brzkou vzrostl na 5000, byli Petr a Jan jati a před veleradu židovskou předvedeni a zapověděno jim kázati ve jménu Ježíše Ukřižovaného. Než apoštolové, dovolávající se vůle Boží, prohlásili neohroženě, že tohoto zákazu vyplnit nemohou, a kázali dále. Proto byli později, an zatím pověst o jejich síle zázračné vždy více i mimo Jerusalema se šířila, jako neposlušní od velerady do žaláře uvrženi. Zázračně však andělem Páně byvše vysvobozeni, učili dále lid ne jinak, než jakoby nikdy nebyli v nebezpečení. A když opět byli vyslýcháni, dali touze odpověď a pravili: „Více sluší poslouchati Boha než lidí.“ Velerada židovská pomýšlela nyní vydati je na smrt; než zvítězila rada Gamalielova, aby vyčkáno bylo, zdali věc tato jako věc Boží se osvědčí. V naději, že věc konečně sama sebou zahyne, velerada je opět propustila, dávši je pouze bičovati a obnovivši svůj dřívější zákaz. Apoštolové však nepodrobili se,

nýbrž radovali se z potupy pro Ježíše podstoupené (Skut. ap. 4, 1 nás).

Církev zatím vzrůstala vždy více, tak že v brzku apoštolové musili si přibrati nové spolupracovníky, z nichž zmínky zvláště zasluhuje sv. Štěpán, muž plný milosti a síly, moudrosti a výmluvnosti. Poněvadž plamennými slovy Židům dokazoval, že Starý zákon pozbyl platnosti, a jejich zatvrzelost jim vytýkal, Židé pobouření řečmi jeho zosnovali proti němu zběh lidu. Obžalován z rouhání, byl od velerady k smrti odsouzen a ukamenován. Nyní nastalo obecné pronásledování křesťanů v první obci jerusalemské. Fari-seové a Sadduceové spojili se, aby vyhladili novou nauku. Mnozí z vyznavačů rozptýlili se po Judsku a Samaří, ano i do Fenicie, na Cypr a do Syrie. Jen apoštolové zůstali v hlavním městě. Než první tato bouře proti církvi byla prvním jejím vítězstvím. Neboť rozptýlení věřící hlásali všude evangelium spásy a zakládali nové obce křesťanské. A sotva že od smrti Páně uplynulo něco přes 30 let, židovstvo leží v posledním tažení a město svaté a chrám jsou na pokraji zániku a zkázy. Národ, spravedlností Boží na čtyři strany rozdělený, je rozehnán na sever a jih, východ a západ. Církev však šíří se po všech zemích tehdy známého světa. Jaké to vítězství po hlubokém poškození!

Než tento boj židovstva byl jen pouhou předehrou obrovského boje, který po tři sta let vedl celý pohanský svět římský od moře severního až k Sahaře, od Tigrisu až k atlantickému oceánu proti 12 chudým rybářům z Galileje a proti jejich dílu.

Podnes nás hrůza jímá, slyšíme-li nebo čteme-li o mukách, které v desíti velikých pronásledováních přívržencům Ježíše Krista bylo zakoušeti.

První císařové po Augustovi následující, Tiberius (14—37), Kaligula (37—41) a Klaudius

(41—54), nevystoupili ještě nepřátelsky proti křesťanům. Posmívali se jim jen a jejich, jak se domýšleli, pověrečným naukám a domnívali se, že celá sekta Ježíše Nazaretského v brzkú zmizí. Jinak však počali smýšleti, když viděli den ode dne vzrůstající počet křesťanův. Hrubým násilím musila býti nová nauka vyhlazena a hrozné zbraně měli po ruce.

Krutý, zločinný Nero (54—68), vrah své matky, své manželky a svého bratra, zahájil první pronásledování. Dle vypravování římského dějepisce Tacita byli křesťané do koží divokých zvířat zašíváni, od psů rozdrásáni, na kříž přibíjeni, nebo hořlavými látkami zabaleni a jako noční pochodně zapáleni. Zároveň rozšířilo se toto pronásledování po celé říši římské. Knížata apoštolská sv. Petr a Pavel dosáhli tehdy koruny mučednické; Petr zemřel na kříži, Pavel jako občan římský byl mečem sťat († 67).

Když nelidský císař sám se dýkou probodl, nastala za jeho bezprostředních nástupců křesťanům krátká doba poklidu a pokoje. Avšak za Domitiana (81—96) pozvedla se bouře znova. Křesťanství mělo tehdy své vyznavače již i v rodině císařské a pohané proto vynakládali všechny síly, aby nové náboženství, jehož velikou nebezpečnost a moc poznávali, zničili. V tomto pronásledování byl, jak Tertulian vypravuje, miláček Páně sv. Jan v Římě hozen do kotle vařícího oleje, z něhož však neporušen vyšel, a později byl vypověděn na ostrov Pathmos.

Za následujících císařů rostla zuřivost pohanů vždy více a netoliko město Řím, nýbrž celá země byla zbarvena krví usmrcených křesťanů. Pohanská ukrutnost slavila pravé orgie. Zdálo se, jakoby všechny city lidskosti v pohanském světě vůči křesťanům oněměly a zvířeckost slavila své triumfy. Na statisíce bylo obětí ze všech stavů, obojího pohlaví, každého stáří, jež v těchto bojích nejkrutějším způsobem byly

usmrceny; křesťanské obce byly rozehnány, jejich představení, biskupové, podlehli pronásledování. Zvláště hrozné bylo poslední pronásledování za císaře Diokletiana (284—305). Dějepisec křesťanský Eusebius byl svědkem, kterak v Tyru fenickém bylo pět bičí rozdrásaných křesťanů divokým zvířatům předhozeno, jak však tato neodvážila se jich dotknouti, nýbrž proti oněm se obrátila, kteří je štváli. V Egyptě byli křesťané železnými háky nebo střepinami rozdrásáni, pálení, stíati, ukřižováni nebo k smrti mučeni. Počet popravených byl často tak veliký, že meče katanův otupěly, a katané zemdlení se střídati musili. Ve Frygii bylo celé křesťanské město vojáky obklíčeno a i s obyvateli spáleno. Na jiných místech lito bylo olovo do úst věřících; oči byly jim vypíchány, kolena ochromena nebo byli odsouzeni k práci v dolech. Diokletian domníval se konečně, že krvavá práce je vykonána a křesťanství zničeno. Dal proto na památku raziti peníz a sebe oslavovati jako zničitele náboženství křesťanského.

V pravdě ohromný to boj, a jeho výsledek? Slavné vítězství církve ! Křesťané nemohli býti vyhubeni. Jednoho dne bylo na tisíce křesťanů popraveno a následujícího byly jejich prořídle řady opět již doplněny. Neboť stálostí, oddaností a zmužilostí, kterou křesťané na jevo dávali v mukách nejhroznějších, bylo na tisíce nových vyznavačů církvi získáno. „Krev mučedníků,“ jak praví Tertullian, „stala se semenem křesťanů.“ Ba ani odpad oněch, kteří se děsili mučednictví, nebyl církvi na škodu; bylo to v jistém smyslu pro ni očistou, kterou nezdravé živly se odloučily, aby déle neznečišťovaly čistého těla církve. Tak vyrostla církev za pronásledování a podporována těmito pronásledováními v moc, která ujala se neodolatelně držení světa pohanského a v něm korouhev vlády Kristovy vytýčila. Za málo let po Diokletianovi stalo se kře-

stanství náboženstvím civilisovaného světa a sám císař sklonil se před ním. Konstantin Velký (300 až 337) stal se křesťanem, křesťanství dříve pohrdané a pronásledované stalo se náboženstvím státním a chrámy bohů pohanských byly zavřeny. V druhé polovici stol. 4. Julian Odpadlík (361—363) začal sice s nenávistí odrodilce matku, kterou opustil a zradil, znova pronásledovati netoliko hrubým násilím, nýbrž i lstí, snaže se zabrániti křesťanům přístup k vědě a vzdělání, a tak je pohrdanými učiniti; než to byl jen, jak sv. Athanáš prohlásil, mráček, který rychle zmizel. Kdo v tom nevidí řízení Božího, které, jak tak krásně a případně praví sv. Augustin, je větší zázrakem, než všechny zázraky, jež apoštolové konali?

Führichova ruka mistrovská vytvořila čarokrásný obraz „Roma“, Řím. Tu sedí nelidská, pohanská Roma na pyšném trůně a rozpíná svoje bujné údy. Podnoží jejích nohou je okršlek zemský; chladnému, nelidskému sobectví jejímu vše je pouze prostředkem k účelu, nástrojem sobecké rozkoše, marnivosti, lakotnosti a panovačnosti. Téměř celý okršlek zemský slouží pyšné vládkyni, zkrocen železným jejím žezlem: věda a umění řecké, světový obchod Karthaginy a Fenicie, tajná věda egyptská a celý bohatý přebytek Východu. Ano i do svatyně, z níž ustoupil milostný obraz Jehovy, vnikly vítězné kohorty, vraždíce a pleníce.

Truchlíc sklání se Judea u trůnu dobyvatelky světa, brutálním násilím vleče hrubý vojín velekněze za jeho svatou ozdobu. Těžce spočívá jařmo na přemoženém, králové „líží prach“. Umění a vědy kvetou; než nejsou s to, ani aby zmírnily hrubost, ukrutnost a otevřely srdce jen lidskému, ať nedím, mravnímu citu. S mlékem vlčice ssají tvrdí lidé rozkoš smyslnou, která ducha oslabuje a každý přirozený cit otupuje.

Než tato v pravdě oslňující plnost moci nemá božské záruky věčného trvání. Vidíme puklou skálu, z níž trůn Romy je vytesán, dobrý starý genius Říma, ano lidstva, odvrací se od vládkyně, zbavuje se bohů, kteří srdce vábí, a povznáší se, mávaje palmou vítězství nad tělem a světem až ke křesťanské Romě. Čistý lesk nebeské oslavy kolem církve se rozlévá, která je tak krásná, tak svatá, tak pravá; s účastí spočívá její mírný pohled na vesmíru, který mateřsky v lůně svém chová; pravice je pozvednuta k žehnání. Pavel s mečem vědy a Petr, kterého klíče označují za nejvyšší autoritu, drží pevně a jistě trojnásobnou korunu a korunují svatou hlavu církve. Vědomí trojnásobné přednosti, krásy, svatosti a pravdy, skýtá církvi onu bezpečnost, onu úctyhodnou bezpečnost a skalopevný klid, s kterým světy a časy kráčí. „Jen v katolické církvi,“ praví sv. Augustin, „nalézáme pravou víru, pravý pokoj, věčné blaho.“ Kdo nemyslí dnes s úsměvem na slova řeckého filosofa Celsa (150 po Kristu), který kdysi volal ku křesťanům: „Vy křesťané jste pošetilci, poněvadž se domníváte, že vaše náboženství se rozšíří po celé zemi a že trvati bude po všecka století. Máť přece i nejmocnější ze všech říší své hranice, a jak povstala, tak opět zanikne.“ Dějiny a především slovo Mistrovo o branách pekla, jež církev nepřemohou, usvědčily domýšlivého filosofa řeckého ze lži.

II.

Než mocnosti zla neustály v boji proti církvi. Nové bouře pozvedly se proti ní a hleděly ji zničit. Přišla doba bludův a rozkolů. Právě v tom okamžiku, kdy církev vítězně své svobody dobyla, mezi vlastními dítkami povstali jí nepřátelé, jejichž útoky na zděděnou nauku církve mnoho útrap a běd zplodily. Neboť bludy a rozkoly jimi způsobené

netoliko rozdrásaly tělo církve, nýbrž odtrhly od ní celé země a národy. V lež a nepravdu snažily se obrátiti božské zjevení a uvedly ty, kdož se od nich dali svést, v nebezpečenství věčného zavržení.

Jednou z nejnebezpečnějších haeresí byl hned v prvních stoletích křesťanských arianismus. Aříus a jeho přívrženci popírali božství Ježíše Krista a jeho rovnou podstatu s Otcem a tím podvraceli křesťanství v jeho nejhlubším základu a kořeni. S neobyčejnou rychlostí a sotva uvěřitelnou prudkostí rozšířil se tento nebezpečný blud po celém křesťanském světě, tisícové a tisícové přijali jej. Císařové cařihradští vyznávali jej a brali jej v ochranu. Pravověrní biskupové byli násilně ze svých stolců zapuzeni a bludařští místo nich dosazeni, nebo byli, jako sv. Athanáš, veliký biskup alexandrijský, do vyhnanství posláni. Mečem a ohněm bylo proti vyznavačům pravé víry zuřeno. Nesmírné zmatky nastaly; spory a rozkol hrozily budovu církve zničiti. — Podobné bludy povstávaly i v pozdější době, když arianismus byl překonán. Není téměř žádného článku apoštolského vyznání víry, proti němuž haerese by se nebyla pozvedla. Modlíme-li se s apoštoly, že věříme v Boha Otce, Stvořitele nebe i země, pozvedly se sekty gnostické a manichejské a popíraly stvoření světa všemohoucím Bohem, tvrdíce, že je od věčnosti dobrý a zlý duch a že zlý stvořil svět. Vyznávala-li církev: Věřím v Ježíše Krista, Syna jeho jednorozeného, Pána našeho, povstali Cerinth a Pavel ze Samosaty a popírali věčné zrození Syna Božího z lůna Otce. Věříme-li, že Ježíš Kristus byl počat z Ducha svatého a v lůně blahoslavené Panny lidské tělo přijal, popíral Nestorius, že Matce Ježíše Krista přísluší název Bohorodičky. Dokažte popírali, že Spasitel měl skutečné tělo lidské; Monofysité a Monothelité vystoupili s jinými bludy o jeho božské a lidské při-

rozenosti. M a c e d o n i u s zavrhl božství Ducha sv., P e l a g i u s podvracel nauku o vykoupení. Celý řetěz prudkých zmatkův a mnohonásobného utrpení spojen je s těmito jmény a bludy.

Co mohlo býti trudnějšího, než když vlastní dítky církve, která je mlékem své nauky a svými milostmi a svátostmi živila, prsa její drásaly? Co mohlo více kormoutiti, než když kněží a biskupové, které Spasitel ustanovil a posvětil, aby pásli jeho stádce, jako vlci v něm řádili, nebo nedbalými a váhavými v plnění svých pastýřských povinností byli? Co může nás naplniti spravedlivější bolestí, než že celé země a národové od mateřského lůna církve byli odtrženi, a že víra sama, zjevení Boží, bylo v nebezpečenství, že bude porušeno?

Církev snesla však bolest tuto, ano bolest. ta stala se pro ni docela i velikým požehnáním. Jakmile blud povstal a novota ve víře se utvořila, svolala církev své pastýře a na s n ě m e c h c í r k e v n í c h byl obsah víry jasně a určitě vysloven a proti bludu obhájen. Jednotlivé pravdy zjevené byly těmito výroky jako perly do ryzího zlata zasazeny a nebeským rozumem vzájemně spojeny. Nejmoudřejší předpisy ku blahu církve byly na sněmech vydány. Odpor bludu proti nauce církevní daroval nám sv. O t c e, kteří se stali okrasou naší sv. církve po všecky doby. Sv. Athanáš a sv. Basil, sv. Řehoř Nazianský a Nysenský, sv. Jan Zlatoústý a sv. Cyrill Alexandrijský, sv. Hilarius a sv. Ambrož, sv. Jeronym a sv. Augustin, sv. Lev Velký a sv. Řehoř Velký vystoupili mocně na Východě a na Západě proti haeresi a naplnili církev leskem své vědy a září ctnosti. Suché větve byly od stromu pravdy odlomeny a štípení Páně posilněno a omlazeno. Církev vyšla z těžkých bojů vítězně, haerese po většině klesly do hrobu zapomenutí.

III.

Sotva však byl boj proti haeresím dobojován, ano částečně ještě za těchto zmatků nastala ohromná bouře stěhování národů a nový obrovský boj následoval. Ohromné proudy nezkrocených barbarů rozlily se ze severu a východu Evropy přes říši římskou a obrátily v trosky vše, o čem dřívější doba snila, že bude věčně trvati. Převraty, které tento ze všech stran se valící proud národů přivodil, byly tak veliké a zasahovaly tak hluboko, že mnozí domnívali se, že nastává konec světa. Znemravnělá říše římská nemohla se více brániti; její kdysi tak pyšné legie nemohly návalu barbarských národů zadržeti; říše římská musila s tupou resignací patřiti, jak zkáza a konec její nastává. V 5. století vyvrácena byla konečně Odoakrem kdysi tak mocná říše římská úplně. Poslední císař její Romulus Augustulus přestal vládnouti; cizí, barbarští panovníci vstoupili na jeho trůn a vystřídali se opět v ustavičných válkách. Z lidského stanoviska zdálo se, že i církev stihne osud říše římské. Za obecného převratu všech poměrů nemohla ona sama býti zachována. V římské říši nejdříve se šířila; její zničení musilo se i církve dotknouti. Vpád národů barbarských, kteří o křesťanství nevěděli ještě ničeho nebo jen málo, musil i na ni škodlivě působiti. Vskutku také církev křesťanská strádala nevýslovně pod hrubou bouřlivostí těchto národů barbarských. Její nejkrásnější a nejutěšenější instituce byly železnou nohou jejich zdeptány a pošlapány. V některých zemích zanikla církev se svými institucemi téměř úplně a mnozí z vůdců barbarských, jako Geiserich († 477), král vandalský, pozvedli meč pronásledování opět proti církvi katolické. Květ církve zdál se býti zlomen, její porážka rozhodnuta. Moci zla slavily opět své triumfy.

Ale právě tato porážka stala se opět pro církev skvělým vítězstvím. Stará říše římská již se vyžila a zkostnatěla. Křesťanství zlepšilo ovšem značně občanský, politický a sociální stav státu římského blahodárným vlivem svým. Hlásáním křesťanského zákona lásky, příkladem a obětavostí šlechetně smýšlejících křesťanů byla hluboká propast sociální mezi chudasy a boháči, nízkými a vznešenými vždy víc a více vyplňována. Otroctví, tato stále otevřená rána na těle státu římského, bylo v praxi a zákonem zmírněno, důstojnosti lidské zjednáno uplatnění, propouštění otroků na svobodu značně usnadněno. Pro osiřelé, nemocné a jiné různé nešťastníky založeny byly jak v Římě tak také v jiných větších městech ponenáhlu rozličné ústavy lásky křesťanské a domy ošetrovací. Kdo byl oloupen a nemohl se sám hájiti, našel přímluvce a obhájce v defensorech církevních. Mnohé krutosti pohanského původu vlivem církve byly postupem doby ze zákonodárství státního odstraněny. Zákoník císaře Theodosia ukazuje jasně cestu, kterou se stát, veden jsa duchem církve, ubíral. Proti dosavadnímu absolutnímu pojmu moci státní bylo postaveno důstojnější ponětí moci veřejné. Individuelní význam a cena osoby rostla a do jednotlivých údů těla státního vstupovalo vždy více osobního hnutí a zdraví. V kruhu rodinném byla přílišná práva moci otcovské uvedena na míru přirozenou. Pohazování a usmrcování dítek bylo přísně trestáno. Postavení hlavy rodiny k manželce zlepšilo se tak, že důstojnost ženy a pravý ráz rodiny uznání nabyly. Zákony sněmů církevních a předpisy biskupův a papežů, jakož i zákony panovníků byly svatost manželství, výchova dítek, pokoj a mír rodinný, život, obchod obklopeny.

Přes to všechno však, aby život veřejný a sociální byl podle zásad křesťanských úplně přetvořen a jemu vdechnut nový křesťanský duch, k tomu nedostávalo

se více církvi v říši římské podmínek. Život veřejný byl tak duchem pohanským proniknut a s ním tak úzce spojen a srostlý, že tvořil takoruka železnou zeď, která kladla tvrdošijný odpor každému vnikání ducha křesťanského do života veřejného. Sociální zlořády, které se vytvořily z pohanského pohrdání právem, byly tak hluboce zakořeněny v římském státním řádu, že každý pokus, je prakticky odstraniti, byl by se rovnal převratu revolučnímu, který by byl obrátil celou budovu říše římské v trosky. Mělo-li křesťanství obrozující a oživující silou také na veřejný a sociální život národů působiti, musila mu zcela nová půda býti připravena. Zkostnatělá, živého přetvoření více již neschopná říše římská musila s povrchu zemského úplně zmizeti a noví, mravní zkázou ještě netknutí národové musili vstoupiti na jeviště dějin, mělo-li býti zmíněného cíle dosaženo. Že tato katastrofa, kterou jeviště dějin ze základu se změnilo, nemohla minouti bez těžkého poškození terrainu církví již zabraného, je zajisté samozřejmo.

Ale právě touto katastrofou, kterou církvev tak nevýslovně mnoho trpěla, byly utvořeny podmínky, že nyní církev svůj obrozující a přetvořující vliv mohla vykonávati i na veřejný a sociální život národův a tím i uplatniti výkupnou svoji úlohu. Stěhováním národů započalo vítězství ducha křesťanského i v životě veřejném a sociálním a postupovalo nyní ustavičně v před. Noví národové nechuravěli ještě zkaženou a odumřelou kulturou; byli ještě silnými, nezkaženými národy přírodními; otvírali se proto snáze oživujícímu a přetvořujícímu vlivu ducha křesťanského a vytvořili v tomto duchu veřejné a sociální poměry svoje. Jako kvas pronikalo křesťanství tyto ještě beztvárné massy národů a přivodilo v nich zdravé kvašení, z něhož pak se vykrystaloval státní a společenský život, uspořádaný dle zásad křesťanských. Ne-

šlo to ovšem snadno. Bylo potřebí celého úsilí ducha křesťanského, aby dobyl vítězství nad barbarstvím. Divoká prudkost původního barbarismu propukala často jak v soukromém, tak také ve veřejném a sociálním životě těchto národů. Než církve nedala se tím zastrašiti. S celou božskou silou své autority vystupovala znova a znova proti barbarství. O tuto mohutnou skálu rozbily se vždy opět kypící vlny barbarských výbuchů, tak že posléze pozbyly prudkosti své a mírným a zmírňujícím duchem křesťanské civilisace byly uklidněny. Národové stali se křesťanskými ve svém soukromém, veřejném a sociálním životě. Vzduch byl od výparů pohanských očištěn. Národové kupili se kolem církve a zřízena byla křesťanská budova států s náměstkem Kristovým v čele. Církve vyučováním a vychováním těchto národů položila základy křesťanského středověku a dokázala svou civilisátorskou sílu a schopnost způsobem, který každého nepředpojatého pozorovatele obdivem naplniti musí.

IV.

Než nové boje a bouře valily se na církve. Mohamedáni ohrožovali křesťanskou kulturu a hrůzy války spojovaly se opětovně se zkázou bludu.

V Arabii, jejíž obyvatelé od ostatního světa jsou odloučeni pouštěmi písečnými a ponejvíce modloslužbě oddáni byli, počal zaváděti Mohamed nové náboženství. Narodil se r. 596 v Mekce a podnikl až do svého čtyřicátého roku v záležitostech obchodních několik cest a obcova na nich se Židy a křesťany. Ode dávna k blouznění nakloněn, věřil, že se mu dostalo božských zjevení, a považoval se za povolána od archanděla Gabriela k vyhubení modloslužby. Toto své blouznivé nadšení sdělil jiným a byl od nich za proroka a knížete uznán. V čele ozbrojených zástupů

vytrhl a hlásal smrt a zkázu všem, kdož se zpěchovali přijati jeho nauku.

Od svých vyznavačů žádal, aby věřili v jednoho boha a v Mohameda jako nejvyššího jeho proroka. Učil, že všecky události našeho života s nutností železnou se stávají; zásada to, která všecku svobodu člověka ničí, všecku snahu o ctnost dusí, každou nepravost kráší a lenost a otupělost podporuje. Mohamedanismus ukládá svým vyznavačům veliký počet zevnějších předpisův a závazků, povoluje jim mnohoženství, k němuž Mohamed sám odporným způsobem příklad dal, a slibuje jim nebe plné smyslných požitků.

Štěstí válečné přálo Mohamedánům u velké míře. Východ, duchem sektářským rozdrobený, nebyl s to, aby fanatikům rázně na odpor se postavil. V nepřetržitém téměř vítězném postupu dobyli severní Afriky a pronikli až do Španělska a před Cařihrad. Ze Španělska vtrhli s ohromnou silou vojenskou do Gallie. Kdo se těmto bojovníkům, vítězstvím spitým, postaví na odpor? Frankové sotva obrácení vytáhli proti nim za vedení Karla Martella, majordoma krále franckého, a nadchnuti horlivostí pro svatou víru, přemohli je v několikadenní bitvě u Poitiersu r. 732. Mohamedáni, zanechavše více než 100.000 mrtvol, uchýlili se opět za Pyreneje a západ, ano křesťanství bylo pro Evropu zachráněno. Však v době výprav křížových pozvedli se opět Turci a znova ohrožovali kulturu křesťanskou v Evropě, zvláště po pádu Cařihradu r. 1453. Země slovanské, uherské a německé byly v největším nebezpečení. Nebylo však nyní nového Karla Martella, který by Turky na hlavu porazil, spíše jevila se celá slabost západní Evropy proti nárazu, který se po celé století ustavičně opakoval.

A tu byli to papežové, kteří nasazovali všecky své síly. Poznávající a sledující rostoucí nebezpe-

čenství, napomínali bez ustání křesťanská knížata k vzájemnému míru a k boji proti společnému nepříteli křesťanské kultury. Netoliko vypisovali modlitby proti Turkům a konali slavné bohoslužby, nýbrž i penězi podporovali knížata, ano někteří z nich snažili se válku, kterou považovali za nové výpravy křížové, i prakticky provést. Tímto svým úsilím zachránili západ evropský před mohamedanismem. Těmito boji a vítězstvími byla křesťanská víra a církve ve své pravdě a blahodárném vlivu vždy více uznávána a milována. Láska k ní rostla a knížata a národové přivinuli se k ní úžeji.

V.

Poznali jsme již, že po bouřích, stěhování národů vyvolaných, povstala křesťanská budova států evropských. Národové navykali si v církvi hledati svou ochranu. Vládcové podrobovali se jejímu duchu a náměstku Ježíše Krista na zemi. Mezi církví a státy křesťanskými nastalo úzké spojení. Biskupům a prelátům svěřovány byly od císařův a panovníků světské úřady, ano biskupové, zvláště v Německu, stávali se i světskými knížaty říšskými. Na sněmech církevních byly netoliko duchovní, nýbrž i světské záležitosti projednávány a nálezy o nich činěny. Na říšské sněmy přicházeli vedle knížat světských také knížata duchovní, aby se jako pánové svého území radili o říšských záležitostech. Pro další vývoj politických a sociálních poměrů nových národů bylo to nutno, poněvadž biskupové byli vlastními nositeli křesťanského ducha a křesťanské kultury. Ale časem vedlo toto zasahování duchovních knížat do světských záležitostí k stavu, který byl pro křesťanskou církev v nejvyšším stupni osudným. Církvi hrozilo totiž nebezpečí, že pozbude Bohem jí dané svobody. Čím více totiž

moc světská se vyvíjela, čím více držitelé této politické moci, ať císařové nebo králové, k vědomí moci, která byla v rukou jejich, dospívali, tím odvážněji vztahovali také ruku svou i po moci duchovní. Biskupové upadali v závislost od panovníků světských i ve věcech duchovních, která posléze tak daleko dospěla, že knížata na ně přenášeli i duchovní úřady, odevzdávající jim berlu a prsten, odznaky to moci duchovní. Tím byla od moci světské svoboda církve zničena, a poněvadž svoboda je životní podmínkou církve, zároveň přiložena sekera ke kořeni existence církve. Následky tohoto zotročení církve v brzkou se dostavily, jevíce se zvláště v zesvětštění a v mravní poruše duchovenstva, jež pod státní závislostí nemůže nikdy zachovati svého pravého ducha kněžského. Svatokupectví a odhazování panenského věnce, jenž má čelo jeho zdobiti, šířilo se velkou měrou v řadách tohoto kleru. Největší škodu z toho měl lid, jenž byl v pěstování svého nábožensko-mravního života zanedbáván. Poněvadž zkáza téměř až k stoliči apoštolské dostoupila, byla náprava tím obtížnější.

Jako však Spasitel ve všech dobách ve své církvi muže vzbudil, aby jí hájil a slávy svého domu chránil, tak neopustil jí také v oněch trudných hodinách. Povolal v oněch dnech velikého muže, papeže Řehoře VII. (1073—1085), aby vyléčil škody církve. Když tento papež, který jako arcijáhen za pěti svých předchůdců k blahu církve pracoval, povýšen byl na stolec Petrův, bylo jeho první starostí a snahou, opět obnoviti kázeň církevní v její ryzosti a osvoboditi ji z jejích nedůstojných pout. S plamennou horlivostí a apoštolskou přísností pracoval o odstranění hanebného svatokupectví, jakož i o zachovávání bezženství u kněžstva, prohlásiv, že všichni, kteří by svatokupectvím dosáhli svěcení nebo církevního úřadu, nemají dále vykonávati církevních služeb a zapověděv

nezdrželivým kněžím sloužití mši sv. a lidu přijímatí od nich duchovní služby. Knížatům světským konečně prohlásil, že nemají práva biskupům udíletí duchovní moc, jakož i že žádný světský kníže, ať stojí sebe výše a sebe je mocnější, nemůže si osobovati tohoto práva, aniž by bořivě zasáhl do řádu Bohem stanoveného a tím trest Boží na se uvalil.

Tyto zákazy papežovy narazily na prudký odpor. Zvláště byl to německý král Jindřich IV. (1056 až 1106), který se jim opřel a nemravné duchovní v ochranu bral. Maje moc v rukou a zneužívaje jí bezohledně, dal prohlásiti papeže za sesazena a Řehoř VII. musil také posléze, vzdálen svého sídla, ve vyhnanství zemřítí. Duch a působnost Řehoře VII. nepadly však na půdu neúrodnou. Símě, které zasel, zkvétalo; oheň, který v křesťanstvu zanítil, neuhasl; silou neodolatelnou setřásla církev pouta, do kterých ji politická moc uvrhla. Jindřich V. (1106 až 1125), syn a nástupce Jindřicha IV., viděl se nucen uzavřítí se stolicí papežskou mír, tak zvaný k o n k o r d á t v o r m s k ý r. 1122, kterým se zřekl práva investitury prstenem a berlou. Tím byla církvi odňatá svoboda opět navracena. Církevní smysl se probudil a sesílil v duchovenstvu jakož i ve věřících, a nový lepší život počal se rozvíjeti. Nyní nastala v dějinách doba, se kterou co do lesku, velikosti a plnosti života sotva srovnati lze jinou periodu dějin světových a ve které Evropa pod vlivem křesťanství ve všech oborech duševního a mravního života obrovské pokroky učinila. Jak veliký pokrok od 11. až do polovice 12. století! Síla islamu neboli mohamedanismu výpravami křížovými zlomena, východ a poklady řeckého starověku otevřeny; společnost křesťanská téměř ve všech svých částkách k velikému rozkvětu povznášena; města, na počátku této doby sotva vzniklá, závodí svobodným a dobře rozčleněným občanstvem

svým co do moci s králi; šlechta a rytířstvo nalézají se v nejkrásnějším a nejoprávněnějším rozkvětu, císařství a papežství v nejvyšší velebnosti a nejvelkolepější činnosti; křesťanská věda, povznášejíc se k nejvyšším sférám duševní činnosti lidské ve filosofii a theologii, dosáhla pod sluncem víry neobyčejné výše, k níž přípravnými stupni byly moudrost Platonova a Aristotelova a jejíž základ tvořily duchovní vymoženosti křesťanského starověku. Uměny povznesly se od hrubých a neobratných počátků až k Danteově Božské komedii, k nebeským obrazům Fiesolovým a k onomu dvojímu ušlechtilému slohu stavitelskému, který se nám jeví v románských dómech špýrském, vormském a mohučském a v gotických katedrálách štrassburské, kolínské, svatovítské. K tomu druží se mladistvá síla srdcí, velikost charakterů, smysl pro svobodu, spojený s oddanou vroucností u víře, konečně plnost svatosti a nadpřirozeného života, obětavost ve službách lásky k bližnímu. Vše to skýtá této době zvláštní velikosti a krásy. A při tom nesmíme zapomínati, že tento veliký a vítězný rozvoj ducha křesťanského se uskutečnil za nejprudších a nejtěžších bojův a utrpení. Neboť mocný a nadaný rod panovníků Hohenstaufských obnovil, a to s prostředky mnohem většími, boj Jindřicha IV. proti svobodě církve a svobodě národů; byloť nešťastnou touhou těchto císařů, nahraditi křesťanský řád právní starým římským právem pohanských caesarů. Kdežto však Fridrich Barbarossa (1152—1190) stál ještě zcela na půdě víry a křesťanského mravu, byl Fridrich II. (1215 až 1250), obklopiv se na Sicilii více saracenským než křesťanským mravem, ve svém vnitru křesťanství odcizen a ochráncem směru význačně nekřesťanského. Současně vystupoval tehdy z hlubin společnosti neméně nebezpečný nepřítel, sekta Katharův a Albigenských, podvracející všecky mravní a sociální základy.

Řády, nejkrásnější květy církve katolické, přemohly silou svého příkladu a apoštolského slova haerese, zničily ducha nevěry a materialismu, jenž tehdy svět ohrožoval. A brzy vidíme ze školy těchto mnichů vycházeti křesťanskou vědu a umění, před kterými lesk pohanské a saracenské kultury mizel. Albert Veliký, Tomáš Akvinský, Bonaventura, Duns Scotus byli žebravými mnichy. Vědecké dómy, které postavili na základě věčné božské pravdy silou nejhlubšího a nejbystřejšího myšlení, nejsou méně velkolepě a pevně spojeny než ony kamenné dómy, v nichž zanechala ona doba světu pozdějšímu nepomíjející památky svého velkého a ideálního ducha. Celý kruh básníků vyšel z řádu sv. Františka, jenž sám byl obdivuhodným pěvcem božské lásky. Ze Summy sv. Tomáše čerpal Dante hluboké myšlenky, které oděl ve své Božské komedii pestrými barvami své bohaté obrazotvornosti.

VI.

Než jděme dále. Po této době velkolepého rozkvětu přikvačily vinou lidí a trestajícím dopuštěním božské spravedlnosti na církve nové zmatky a ona smutná a dlouhá doba úpadku, v níž křesťanský středověk přiblížil se svému konci. Knížata nechtěla více uznávati mezinárodní autority papežovy, kterou tento ve spojení s císařem vykonával. A poněvadž papežové přece zachovati chtěli svá práva, o křesťanské vědomí národů se opírající, došlo k oněm neblahým zmatkům, o nichž mluvíme. Filip Sličný (1285 až 1314), král francouzský, snažil se, aby snáze provésti mohl své záměry autokratické, samého papeže do své moci dostat. Podařilo se mu to, neboť Klement V. (1305—1314), zvolen byv za papeže, razil sídlo své ve francouzském Avignoně, kde až

příliš hluboko byl zapleten v závislost od francouzských vládců. Sedmdesát let zůstali papežové v tomto babylonském zajetí, a když se opět vrátili do Říma, vypukl čtyřicetiletý papežský rozkol západní, ve kterém proti zákonitým papežům se pozvedali vždy vzdoropapežové a přívržence si získati usilovali. Lze si snadno představit, že za takových trudných poměrů, za takových velikých zmatků křesťanský život v kleru a lidu upadati musil. Jestliže v samém lůně nejvyšší moci rozkol nastal, stojí-li papežové proti papežům, biskupové proti biskupům, jestliže sama sůl země je zkažena, kde mají ještě klerus a lid nalézati opory a povznesení? Nesmíme se tudíž diviti, jestliže v této době nastává úpadek staré, velké vědy, otřesení víry, jestliže opět oživují mnohonásobné náboženské a politicko-sociální bludy a sekty, jestliže nevědomost a nemravnost v lůně církve působí značnou zkázu v kleru a lidu. Sněm kostnický (1414—1418) učinil sice papežskému rozkolu konec; toužená reforma „v hlavě a údech“ nechtěla se však zdařiti, poněvadž vždy jen k tomu směřovala, aby papežská práva byla omezena — mělti býti sněm i nad papeže postaven — na vlastní potřebnost opravy pomýšlelo se méně.

Tak nashromáždilo se v této době v církvi mnoho poruchy. Lesk a velebnost mystického těla Kristova byly namnoze zatemněny. Nebyla to její vina. Za špatnost lidí, za neblahé politické snahy mocných této země, kteří ony trudné poměry způsobili, nemůže býti církev činěna odpovědnou.

Než zlo mělo se ještě zvětšiti. Již v 14. a 15. století vystoupili mužové, kteří se domnívali, že jsou se zlořády, skutečně nebo domněle v církvi vládnoucími, oprávněni zavrhnouti církev samu a její nauku a hlásati zásady, které byly v odporu s naukami církevními. Připomínáme jen Viklefa († 1384) a Husa

(† 1415). Bezměrné neštěstí bylo tím způsobeno; války husitské zpustošily netoliko Čechy, nýbrž i okolní země, a obrátily všecko v trosky. Co se nepodařilo Viklefovi a Husovi, to podařilo se „reformátorovi“ 16. století. Luther prohlásil zjevně a otevřeně odpad od staré církve, vinil ji z bludu a zrady na pravé nauce Kristově a postavil proti nauce církevní novou nauku, a nazvav církev antikristem, hlásal její zničení. Hořlavina nakupená byla od něho zanícena v požár. Zuřivost, s kterou vystupoval proti staré církvi, přesahuje každý pomysl. Posléze zvrhla se v něm v úplné šílenství.

Válečné heslo „reformátora“, jenž vztýčil korouhev vzpoury, setkalo se s ohlasem. S neobyčejnou rychlostí rozšířila se tato tak zvaná reformace církve z Německa až do Anglie a Škotska a až do Švédska, Uher a Polska. Rozličné příčiny k tomu spolupůsobily. Především lákala mnohé sama nauka. Dobré skutky, posty, pokání a zpověď byly odstraněny a nerozlučitelnost svazku manželského zrušena. Právo jednotlivcům přiznané v bibli bádati a víru si dle své libovůle tvořiti, lichotilo pýše lidské. Celibát a sliby řeholní byly nazvány ohavností před Hospodinem. Tím se stalo, že do tábora reformátorova přešly ony živly z kleru světského a z řeholnictva, které již dříve s naukou církve a jejími mravními předpisy byly ve sporu. Knížata přidávala se k Lutherovi, poněvadž nová společnost, která se utvořila na půdě bludu, zcela se vrhla do jejich náruče a tím odstranila každou překážku, zmocniti se statků církevních. Lid byl namnoze, aniž měl o tom tušení, od odpadlého kleru zaveden na nové dráhy nebo byl násilím k přejetí nové víry od kníza donucen. V život věšla zásada: komu náleží země, ten má také právo určovati náboženství svých poddaných. Knížata pečovala o to, aby nová společnost dostalo se organisace a pevně zapustila

kořeny, a tím bylo znemožněno lid zpět přivést na opuštěnou dráhu staré víry. Ano, kde to bylo možno, nastalo i pronásledování katolíků, jako na př. v Anglii, aby staré církvi půda byla úplně odňata. Veliká byla tíseň církve a tíseň tato byla ještě zvětšena bědami války třicetileté (1618—1648), ve které Čechy a Německo cizími žoldnéři byly zpustošeny.

Než i tato bouře přešla a přispěla k očištění církve, která opět v novém lesku se zastkvěla. Církev vyvihla ze sebe chorobnou látku, která doposud trávila na jejím těle, a povznesla se tím k nové síle a k novému zdraví. Bylo to na prospěch církve, že shnilé živly, které dosud kalily lesk těla Kristova, z ní byly odstraněny. Tím, že tento přívažek odpadl, nabyl život církve namnoze spoutaný opět svobody. Třebas musila truchliti nad ztrátou celých zemí, přece musila tuto ztrátu oželeťi vzhledem na velký prospěch, který pro ni z této katastrofy vyplynul. Reforma církve v hlavě a údech, která až dosud vinou lidí vždy byla zmařena, byla konečně provedena. Za zmatků, které odpad od církve ve všech zemích způsobil, shromáždili se biskupové na sněmu tridentském (1545—1563) za předsednictví zástupců papežových. Sněm netoliko slavně stanovil nauky od novotářů napadené a zavrhl jejich bludy, nýbrž vydal i moudré a účelné předpisy na odstraněnou zlořádů, které se do církve vloudily, a k obnově křesťanského života v kleru a lidu. Náboženský život opět se rozproudil v církvi a prozřetelnost Boží vzbudila v ní četné nové řády a kongregace, které oheň zažehnutý zachovaly a rozmnožily. Řád Theatinův a Kapucínů, Barnabité a Milosrdní bratří, Lazaristé a Trappisté a mnohé ženské řády, především však Jesuité vykonali v oboru vyučování mládeže, na poli duchovní správy, v péči o nemocné a vůbec na poli křesťanské lásky k bližnímu věci tak velkolepé, že

ani jinověrci jim svého obdivu odepřiti nemohou. Také věda povznesla se ze své jakési strnulosti k novému, čerstvému a svobodnému životu. A podivuhodno, zatím co církev v Evropě část svých dosavadních údů ztratila, šířila se za mořem měrou krom-obyčejnou. Právě do doby po reformaci spadají stkvělé její úspěchy v Číně a Japanu, v Syrii, Armenii a Persii, jakož i v Africe a Americe. Tak obrátila se opět i tato bouře v její vítězství. Ovšem vnikl nyní meč rozkolu do těla křesťanstva a z rány zasazené krvácí církev podnes, a to dle lidských dohadů pro dlouhou ještě budoucnost beznadějně. Avšak pro církev byla tato velká pohroma potud blahodárnou, že v ní slavila slavné vzkříšení.

VII.

Z neblahého rozštěpení Lutherem vyvolaného vyšel v novější době boj nevěry proti církvi. Zásady, které byly od reformátorů hlášány, emancipovaly rozum lidský od zjevení Božího a postavily jej nad zjevení, a tak musila z nich povstati úplná nevěra. Nevěrecká filosofie nenapadala více té neb oné pravdy křesťanské, nýbrž obracela zbraně své proti křesťanství vůbec, podkopávajíc základy jeho a základy společnosti na něm postavené. Filosofie tato popírala zjevení samo a odkazovala lidi na tak zvané náboženství přirozené, které však rovněž zahynulo v brzkou pod ranami skepticismu a materialismu. Nenávist proti církvi, jako nositelce nadpřirozeného zjevení, byla v těchto kruzích nemenší než v kruzích bludařů 16. století. Nenávist tato obrátila se však také, jak ani jinak býti nemohlo, proti trvajícimu řádu státnímu. Sami mocní tohoto světa dali se zaplésti do sítí nevěrecké filosofie, domnívajíce se, že nejsou jí nikterak ohroženi, ač podkopávala filosofie tato

základy celého řádu církevního i společenského. Že tím všude, kde duch nevěry vládl, i mravnost hluboko poklesla, jest na jevě. Konečně nastal výbuch vulkánu, nad nímž se tak bezstarostně tancovalo. Nastala revoluce francouzská r. 1789 s nevylicitelnými a neuvěřitelnými hrůzami svými. Nejdříve byl na popraviště veden král francouzský Ludvík XVI. r. 1793 a království odstraněno, a pak obrátila se celá zuřivost revoluce proti církvi. Tak zvanou civilní konstitucí kleru byla nejprve dosavadní ústava církve ve Francii úplně podvrácena, na to pak následovalo její pronásledování. Bezpočetní kněží byli jati a usmrceni, nebo musili prchnouti z vlasti, aby život svůj zachránili. Chrámy byly zavřeny a nejhašebnějšími výstřednostmi znesvěceny. Každá vzpomínka na náboženství křesťanské měla býti zničena, ano i Bohem stanovené rozdělení času na týdny po sedmi dnech bylo změněno v tak zvané dekády. Z Francie rozšířila se bouře po celé Evropě. V mnohých zemích byla světská vláda biskupů zrušena a statky církevní od státu zabaveny. K tomu družilo se vychování kleru v duchu racionalismu a v duchu proticírkevním vůbec, jež zejména v Rakousku a v Německu církvi nevýslovnou škodu způsobilo. Zajetí dvou papežů revolucí a despotismem Napoleonovým, z revoluce vyšlým, dovršilo těžkou pohromu církve. Již jásal duch nevěry; domníval se, že papežství a církev jsou navždy zničeny, a pořádal hostiny k jejich pohřbu.

Než i tentokráte se klamal. Právě tato těžká pohroma byla opět vítězstvím církve. Církev opět slavila svoje vzkříšení. Údové kleru jejího, rationalistickou nevěrou nakaženi, odpadli, zatím co živly víře věrné ukazovaly za revolučního pronásledování zmužilost a oddanost, která připomíná mučedníky prvních křesťanských století. Především jinými zářil veliký papež Pius VII. (1800—1823), který, ač od-

loučen od svých věrných a v zajetí držán, nedal se ani mocným Napoleonem skloniti a neučinil žádných ústupků, které by byly bývaly v odporu s dogmaty a nezadatelnými právy církve. S obdivem hleděl svět na těžce zkoušeného, bezbranného starce, který jediný měl odvahu, proti všemocnému Napoleonovi se postaviti a před ním se neskloniti. Když Napoleon po zabrání církevního státu prohlásil: „Není církevního státu více, já jsem císařem římským“, netrvalo to dlouho a neznámou rukou byla na stěnu ohnivým písmem napsána slova: Mane, Thekel, Phares. Tvé dny jsou spočteny, tvá říše bude rozdělena. Napoleon ve své zaslepenosti zapomněl na staré slovo Písma: Mocné sesadil s trůnu a povýšil ponížené (Luk. 1, 52). Na osamělém ostrově v moři našel Napoleon hrob a Pius — modlil se za duši svého utiskovatele. V jiných zemích mělo zrušení světského panství biskupův a zabrání církevních statků ten dobrý následek, že nevěra a mravní porucha, které vnikly i do duchovních dvorů knížecích, půdy pozbyly a nastal návrat k starému duchu apoštolskému. Tak se stalo, že velká pohroma, kterou církev v revoluci utrpěla, že hluboké rány, které jí byly zasazeny, pro ni opět byly očistou, že s větším leskem z očisty vyšla, než do ní vstoupila. Klerus poznal, kam věc dospěje, činí-li se duchu nevěry i nejmenší ústupky; proto seskupil se nyní tím úžeji kolem svatyně církve a vžil se do ducha její nauky a její kázně. Tím bylo mu možno i v lidu potírati opět energicky ducha náboženské lhostejnosti a mravní ochablosti a přivésti jej k staré věrnosti u víře a k mravní bezúhonnosti. Církevní věda, která proti nevěrecké a protestantské filosofii hlavu sotva pozvednouti se odvážila, počala opět rozkvétati a postupovala zmužile vpřed. Autorita papežská, předtím i v církevních kruzích namnoze potíraná, povznesla se opět ve vědomí kleru a

lidu k oné vážnosti, která jí dle božského ustanovení přísluší, a s radostnou oddaností přimkli se opět všichni k hlavě církve, dobře vědouce, že jen tu je neochvějná skála, na níž vzdělal Kristus církev svou. Ve výchově kleru zavládl opět onen duch, který jediný je s to, aby učinil kněze „solí země“ a je pou-tem lásky a nadšení připoutal k jeho vznešenému ideálnímu povolání. Tak právě revolucí přivedena byla obnova, z které se církev jen radovati mohla.

VIII.

A pohlédneme nyní na konci ještě na naši dobu! I v naší době pozvedly se opět nepřátelské moci proti Bohu, křesťanství a církvi, a to s prudkostí a rozhořčením, které nám připomíná doby nejprudšího pronásledování křesťanů. Útok je systematický; je organizován a řízen tajnými společnostmi, které jako vojevůdcové v bitvě v chráněném postavení stojí, zástupy svých bojovníků vysílají proti posvátným posicím křesťanství a proti církvi, aby jí smrtelnou ránu zasadili. Křesťanství a církev mají býti vytlačeny z veřejného a sociálního života, vychování a vzdělání mladých pokolení má býti z rukou církve, z jejího vlivu vymknuto, církev má býti omezena na těsné prostory chrámů, kde pak může klidně zemřít. Veřejný a sociální život národů má býti úplně od ducha křesťanského emancipován a na své nohy postaven. Úplné, odkřesťanění společnosti, obnovení starého pohanství, toť heslo dne. A k dosažení tohoto cíle je každý prostředek, každá zbraň dobrá. Všimněme si jen denního tisku: jak mnoho hrdinů péra, malých a velkých, stříká denně nejčernější inkoust proti církvi katolické! A co činí věda — velebná věda ve své pyšné svobodě i kráse, která by jen jedno heslo měla znáti: pravdu? I věda postavila se do služeb ne-

věry a snížila se za bořivého berana proti církvi. A právě v kruzích učitelův universitních vyskytují se u velikém počtu mužové, kteří se stali pověstnými svou nenávistí proti církvi katolické, a dle jejich příkladu domnívá se i studentstvo, že boj proti církvi katolické je nezbytnou součástí akademické svobody. Pod pláštěm vědy hlásá se s katedry, v lidových schůzích a přednáškách, že víra je překonaným stanoviskem, že mezi ní a vědou je nepřekonatelný odpor. Pod pláštěm vědy vyhledávají se z arsenálu bezbožnosti všechny potupy a pomluvy, aby byly církvi v tvář meteny a její vliv na lid a její vážnost u něho podkopána; celé dějiny církve staví se na hlavu. Co vykonala k blahu a požehnání národů, obrací se v opak a nanejvýše snad přiznává se jí ještě význam pro doby minulé, kdežto prý pro dobu přítomnou je trvání a činnost její spíše škodlivá než užitečná. A podobně ve službách nevěry proti církvi bojuje i tak zvaná literatura krásná, ano i štětec malíře musí sloužiti za zbraň v tomto boji. Připomínám jen četné karikatury, které k tomu směřují, aby potupeny byly církve, její služebníci a její zřízení. A jako ve světě skutečném, tak odehrává se boj tento také na prknech v divadle, a zvláště je to stav kněžský a řeholní, který je v posměch uváděn. Vůbec není téměř oboru, kde bychom se nesečkali s tímto bojem proticírkevním. A zjevem nejtrudnějším je, že i v řadách katolických povstávají odpůrci proti církvi. Jsou to tak zvaní liberální katolíci, oni katolíci, kteří považují za znamení svobody ducha, činí-li se nepřátelům co možná mnoho ústupků, kteří s nimi se bratříčkují, kdežto vůči vlastní církvi až do srdce chladní zůstávají a po každé slabosti v lidské stránce církve pátrají okem nedětiným a srdcem nedětiným ji kárají. A poněvadž nepřátelé církve vědí dobře, že jejich tak zvané duchovní zbraně v boji proti křesťanství a církvi

v podstatě nic nezmohou, nýbrž brzy se otupí, proto dovolávají se státu, aby svou materiální mocí spolupůsobil k provedení protikřesťanských záměrů, svobodu a nezávislost církve zničil, ji státními pouty spoutal a v nich udusil její život a její působnost. Stát svými materiálními prostředky má násilně to provést, co strany protikřesťanské zamýšlejí. Proto také snaha, aby do parlamentů za poslance dostali se mužové, kteří by byli povolnými a ochotnými vykonavateli vůle nepřátel církve. A následky boje tohoto jeví se každému, kdo jen poněkud otevřené oči má. Všeobecná mravnost klesá vždy hlouběji, mravní zdivočelost činí obrovské pokroky, a s ní roste všeobecná bída. Společnost je rozervána nepřátelskými stranami, propast mezi různými třídami společenskými, mezi boháči a chudasy, mezi majetnými a pracujícími třídami, vždy hrozivěji se rozevírá. Nikdo neví, kam dospějeme!

Nicméně nesmíme malomyslněti. Třebas vidíme za našich dnů prudký boj proti církvi, prudší než kdykoli jindy, musíme přece, pamětlivi jsouce dějinami církve ztvrzené pravdy, že každý boj proti církvi končil jejím vítězstvím, pevnou důvěru chovati, že i nynější boj skončí pro ni vítězně. Zlo slaví vždy jen zdánlivé vítězství. Na konec zvítězí vždy jen přece dobro, a právě utlačování dobra zlem je pro dobro cestou k vítězství. V utrpení a pronásledování církve za našich dnů osvědčí se opět neochvějná a nezničitelná síla církve. Jeť ona dílem Božím, kterého žádné úsilí lidské nezničí. Nesmrtelná jiskra života, Kristem do ní vložená, nemůže býti žádnou lidskou mocí zničena. Kristus Pán a Bůh světa v církvi snoubil svou nesmrtelnost s lidskou křehkostí, takže rovněž tak málo může umřítí jako Kristus sám, jenž svým božským slovem jí zaručil trvání až do skonání světa.

Bylo by však nesprávně, kdybychom, spoléhající na toto zaslíbení, skládali ruce v klín. Slovo Páně je ovšem neklamné, avšak přes zajištění pomoci Páně a konečného vítězství nezbavuje nás povinnosti, abychom účinně zastávali se dobré věci. Pán je to, jenž vede církve k vítězství, my, děti církve, máme býti jeho služebníky a jeho nástroji, jeho spolubojovníky; a kdo by chtěl vyhýbat se jeho cti a vyznamenání? Proto krácejme mužně v boj, musí-li býti bojováno a nebudme zbabělými tam, kde o to jde, hájiti naší milé matky, svaté církve katolické.

Jak užívali papežové své moci.

„Kdyby všechny rody císařské, královské, knížecí a rytířské měly se vykázati zásluhami, kterými kdysi dosáhly vlády nad národy, smí trojí korunou korunovaný v Římě, nesen na ramenou neválečných kněží, jim všem žehnati svatým křížem a říci: Beze mne nebyli byste se stali, čím jste.“¹⁾ Bylo by zajisté velmi časovým pojednáním, kdyby chtěl někdo srovnati, jakým právem všichni vládci evropští nabyli svých držav a jakým právem na svou moc vykázati se mohou papežové, a ještě časovějším thematem bylo by ukázati, jakou měrou papežové a jakou měrou knížata používáním moci své nabyli nároků na její neztenčené podržení. Úkol našeho pojednání je jiný; krátkým přehledem o dějinách papežů, aniž bychom se pouštěli do srovnávání papežův a světských knížat, chceme ukázati, kterak papežové moci sobě svěřeně používali ve prospěch mravního a kulturního povznesení lidstva.

Počněme tím, že v stručném nástinu ukážeme, kterak papežové své moci hlavně a především používali na prospěch církve. Jsou ovšem lidé, kteří i proto papežům výtky činí. S těmi však nechceme se dále zabývati. Odpověděti chceme pouze na výtku těch, kdož tvrdí, že nástupcové Petrovi

¹⁾ Herder, *Ideen zur Geschichte der Menschheit*, IV., 108.

brzo zapomněli, že byli nástupci chudého rybáře, kterého nechtěl jeho mistr posaditi na pozemský trůn, kterému spíše svěřil říši, která „není z tohoto světa“, papežové však že obrátili všecku svou snahu na zvětšení své světské moci a na ovládání všech politických událostí, takže si více ani neuvědomili postavení jako hlavy duchovní říše.

Že tato výtká je bezpodstatná, dá se dokázati pouhým poukazem na Řehoře VII. Celý průběh sporu o investituru dokazuje, jak i v oné době, kdy papežská moc byla na vrcholu svého vlivu, jejím držitelům péče o svobodu a nezávislost církve ve všech čistě duchovních záležitostech byla na srdci. „Raději,“ prohlásil Urban II., „mají duchovní všecek světský majetek obětovati, nemohou-li jej podržeti bez poškození své nezávislosti, než aby církev tím škodu brala.“ A Paschal II. prohlásil, že chce raději církev viděti chudou, jen když je svobodnou. V tomto duchu přijímali papežové vždy hozenou jim rukavici proti řeckým a německým císařům, byť i sebe nebezpečnější bylo jejich postavení. V tomto duchu stihl klatbou Řehoř II. císaře Lva III. Isaurského, který patriarchu cařihradského Germana znásilňoval. Tímto duchem proniknut byl i slabý a nikterak bezúhonný Jan XV. Nalézaltě v sobě dosti zmužilosti, když o to šlo, vystoupiti proti zasahování Hugona, krále francouzského, do práv církve. Boj, který Alexander III. podnikl proti Fridrichovi Barbarossovi, za něhož přece říše německá byla na výši moci, jako nikdy před tím, byl dle lidských výpočtů beznadějný; a přece podnikl jej bez bázně, a brzo upadl i do sporu s násilnickým králem anglickým Jindřichem II.; horlivost o blaho církve mohla jej jedině vésti k boji tak nebezpečnému. Alexander vedl jej však u vědomí dobré věci a v horlivosti pro čest Boží s takovou vytrvalostí a obětavostí, že pro vždy zůstane

jedním z nejobdivuhodnějších příkladův oddání se pro věc Boží na zemi. Rovněž tak obdivuhodným je Pius V., jenž se nerozpakoval zachovati si právo církevních visitací přes tvrdošijný odpor místokrále neapolského i s nebezpečenstvím, že se tím zbaví mocné a v oněch povážlivých dobách nezbytné ochrany Filipa II., krále španělského. Svoboda církve byla mu náde všecko.

Jak neodůvodněnou zmíněná výtku je, patrně dále z námah papežů, aby docílili sjednocení sekt od církve odtržených s církví mateřskou v Římě. Lze zajisté právem za to míti, že je při těchto vyjednáváních jedině vedla horlivost pro dobro církve; jinak by byli od nich zajisté brzo upustili, poněvadž, zvláště u Orientálů, setkávali se jen s věrolomností a přetvářkou, s neupřímností a nedostatkem vážnosti. Již zkušenosti, kterých nábyli Mikuláš I. a Hadrian II. s Fotiem a Lev IX. s Michaelém Caerulariem, zajisté by to byly učinily pochopitelným, kdyby pozdější papežové byli jevíli menší ochotu k vyjednávání. Nicméně přece vždy znova zahájili je. Řehoř X. viděl opět své velkolepé námahy zmařeny. A přece neváhal jeho nástupcové, zejména Eugen IV., ani na okamžik, znova se vyjednávání podjati, ačkoli bylo zřejmo, že Řekové méně z horlivosti pro víru, jako spíše z důvodů politických, hlavně, aby zemi své pomoci zjednali, k nim opět sáhli. Že i jeho oběti a námahy na dlouho neměly toho úspěchu, jakého zasluhovaly — neboť unie na sněmu florenckém r. 1439 učiněná byla opět brzo zrušena — to ani v nejmenším neodstrašilo Řehoře XIII., Urbana VIII., Benedikta XIV., by se nechopili vždy znova starých prací. A je ještě v živé paměti, kterak i veliký Lev XIII. znova s mladistvým zápalem těchto snah se podjal a opětovně svými encyklikami zejména křesťany východní k sjednocení s církví katolickou dojemnými slovy zval.

Novější dějiny skýtají nám týž obraz při vyjednáváních o k o n k o r d á t y a ú m l u v y, o zřízení a obsazení stolic biskupských. I tu měli papežové dosti příležitosti sebezapíráním při veškerých úskocích, při veškeré lži, při svévolném porušování úmluv, jakého bylo proti nim používáno, ukázati, zda proniknutí jsou v pravdě péčí o blaho církve nebo nikoli.

Nebude tu od místa uvéstí slova velikého dějepisce H u r t e r a ¹⁾: „Jednoho nelze přehlížeti,“ píše, „že Řím povahou a předmětem vyjednávání, které zpravidla se světskými státy zahajuje, vždy se nalézá v postavení méně příznivém, než státy naproti němu, než státy k sobě. Vyjednávání mezi světskými mocnostmi týkají se vždy zájmů hmotných. I nejmenší suverenní stát, byť i byl od desetkrátě většího po dlouhou dobu klamán, nabude-li přesvědčení, že tento jej chce poškoditi, oklamati, svéstí nebo obelstíti, může nit přetrhnouti, může posléze si hráti na vzpírajícího se, může se zkrátka proti vyjednávající straně postaviti na stanovisko úplně rovné a může při tom býti vždy jist, že se mu dostane souhlasu veřejného mínění. Ne tak Řím při vyjednáváních, která mají býti s ním jako střediskem církve zahájena. Zde neběží o zájmy materielní, nýbrž o církev jeho ochraně a řízení svěřenou, a o ty, kdož jsou údy jejími. Papež vystupuje tu jaksi ve vlastnosti duchovního správce. Jako tento i při hříšníku nejzatvrzelejším, který jeho napomínáním pohrdá, který jeho radu odmítá, který tvrdošijně odporuje, přece nesmí se vzdáti naděje, tak i Řím nesmí vyjednávání ku blahu církve ani tehdy odmítnouti, když může předvídati, že nesetkají se s úspěchem; nesmí je nikdy přerušiti, byť i nepovolnost byla sebe zřejmější, musí své, byť i sebe odůvodněnější citlivosti uložiti mlčení, musí se i tu opět

¹⁾ Geburt und Wiedergeburt, III. Bd., str. 85—87.

ukázati ochotným, byly-li bezvýsledné pokusy sebe častěji učiněny, přijdou-li návrhy, o jejichž nepřipustitelnosti se může na první pohled přesvědčiti, ano i tehdy, kdyby mohl vystoupiti s důkazy, že učiněné přípovědi nebyly dodrženy. Toho všeho nesmí si všimati; jdeť přece při dorozumění o církevních zřízeních ne o Řím, nýbrž o církev; nejde o vlastní, nýbrž o svěřený statek, nejde o poddané, nýbrž o údy církve, jejichžto nejvyšší a nejsvětější zájmy mají býti od viditelné hlavy jejich chráněny.“

Pak můžeme dále poukázati na činnost papežů pro missie. Zde otvírá se v dějinách papežství jeden z listů nejkrásnějších. Všimněme si jen některých písmen z této velké knihy. Coelestin I. vyslal r. 431 jáhna Palladia do Irska a dal později sv. Patrikovi poslání a požehnání k činnosti jeho apoštolské, kterou se stal z „ostrova zeleného“ „ostrov svatých“ a nevyčerpatelná zásobárna věrozvěstů pro Německo. Do Anglie poslal Řehoř Velký, poněvadž mu nebylo samému popřáno víru tam hlásati, sv. Augustina se 40 průvodci, kteří se stali apoštoly Anglosasů. Témuž papeži děkovali Longobardové za katolickou víru a Španělové za její upevnění a zajištění. Papežům děkuje Německo za víru a tím za veškeré vzdělání a svoje postavení v dějinách světových. Protestant Menzel píše tu právem: „Němcům se dostalo křesťanství, oné živé moci, kterou se svět znova utváří, působností Říma.“¹⁾ A jako stálo papežství u kolébky národů německých, tak přineslo i evangelium národům slovanským. Hadrian II. učinil sv. Cyrilla a Methoda apoštoly Slovanů a Jan VIII. ujímal se jich rázně proti biskupům německým. Je věci nápadnou, že žádný z missionářů při těchto tvrdošíjných kmenech nemohl dosáhnouti větších úspěchů,

¹⁾ Neuere Geschichte der Deutschen, I., str. 2.

až byl v Římě a s rozkazem a požehnáním odtud k nové práci se vrátil. Neméně péči věnovali missiím i pozdější papežové, jako Řehoř VII. a Innocenc III. Řehoř VII. se vynasnažoval zejména zachrániti poslední zbytky křesťanství v severní Africe proti mohamedanismu a usiloval zříditi pro severní země přímý ústav missijní čili jakýsi druh missijního semináře. Této myšlenky ujal se znova Honorius III. a hleděl ji v rozměrech ještě větších provésti. Biskupy všech zemí vyzval, aby vyvolili vytrvalé, zbožné kněze a do Říma poslali, by tam byli vzděláni na missionáře pro země pohanské. Z toho vysvítá, že měl na mysli vlastní školu missijní po způsobu později založené Propagandy. Papež Kalixt II. byl to, jenž poprvé Španěla Bernarda a pak sv. Otu Bamberského k Pomoranům poslal. Innocenc III., Honorius III., Innocenc IV. přese dosavadní nezdary vždy opět dávali víru hlásati pohanským Prusům. Ano, až na hranice tehdy známého světa posílali papežové světlo pravdy. Jak mnohé učinili pokusy, aby divokým hordám v střední Asii, známým tehdy pode jménem Mongolů, víra byla přinesena! Eugen III., Alexander III., Innocenc IV., Řehoř IX., Mikuláš IV., Klement V. věnovali po sobě této záležitosti pozornost, nedbajíce malých výsledků mezi těmito národy barbarskými. Řehoř IX. snažil se k pravé víře přivést Georgijce, Jan XXII. Armény, Benedikt XII. Tatary. A sotva na konci století 15. podnikaví plavci portugalští a španělští objevili nové země a nové díly světa, neváhali papežové ani na okamžik zaštipiti křesťanství v územích nově objevených. Eugen IV., Mikuláš V., Kalixt III. starali se jako praví nástupcové apoštolů ihned o věrozvěsty v zemích afrických a sám Alexander VI. nezapomínal nikterak po objevení Ameriky, že nosí klíče království nebeského, aby přístup otvíral všem lidem k životu.

Od dob reformace počali papežové zakládati trvalé ústavy ku vzdělání missionářů nebo kněží pro cizí národy. Vypočítávati všecky tyto kolleje, vedlo by zde daleko; jen některé příklady místo mnohých. Německá kollej, založená od sv. Ignatia za zvláštního spolupůsobení velikého kardinála Oty, truchsesa augšpurského, byla Řehořem XIII. mnohem velkolepěji a trvaleji uspořádána. Týž papež založil v stejné době další kolleje pro Irčany, Řeky, Maronity a i pro Židy. Klement VIII. založil kollej pro Škoty u sv. Ondřeje a další na náměstí Nicosia pro Slavonce. Pro Řeky zřídil dále ještě Klement XII. theologický ústav, seminář korsinský v Bisignano v Kalabrii; Benedikt XIV., který pro missie a povznesení náboženství křesťanského na východě zvláště činným byl, podporoval také s neobvyčejnou horlivostí společnost, založenou uherskými šlechtici k rozšiřování víry katolické v Uhrách. Nejvelkolepějším však pomníkem, který papežové své horlivosti pro víru katolickou postavili, je pode jménem Propagandy známé Collegium de propaganda fide. Řehoř XV. založil Propagandu r. 1622. Jeho nástupce Urban VIII. spojil s ní o pět let později velkolepý vychovávací ústav pro missionáře všech řečí a národův, a trvalá péče následujících papežů vybavila ústav tento takovými důchody a sbírkami, že neměl sobě rovného. Zvláště tiskárna pro tisky v cizích řečech byla vypravena jako žádná jiná a národopisné museum ústavu sotva mělo soupeřů. Světoznámým je ústav slavností, která nikde jinde na zemi není možnou, slavnost řečí, takorča ročně se opakujícím potvrzením, že duch apoštolátu, který o slavnosti letnic na apoštoly sestoupil, až dosud ještě v nástupci Petrově žije a působí. Dojmem zvláštním zajisté působí na každého, čte-li, že Francouzové za Napoleona I. ústav tento těžce poškodili, a že jedním z prvních činů Pia VII., po

návratu ze zajetí francouzského, bylo nově spořádati tento velkolepý ústav.

O péči papežů o blaho církve a o časné a věčné blaho všech věřících svědčí dále jejich účast na výpravách křížových proti nevěřícím. Výpravy tyto směřovaly nejdříve k tomu, aby místa svatá, každému křesťanskému srdci drahá, na nichž vykonáno bylo vykoupení naše, byla odňata z rukou nepřátel víry naší, dále aby křesťané tam bydlící osvobození byli z těžkého jha a z pronásledování nevěřících a by otevřena byla zbožným poutníkům opět bezpečná cesta k těmto svatým místům. Dílo bylo tedy naskrze náboženským a pohnutky, které jednak vedly papeže, že tento záměr pojali, a které s druhé strany stále a stále tisíce do boje pudily, jak dějiny ukazují, byly čistě náboženské. Již Sylvester II. na konci prvního tisíciletí křesťanského letopočtu pojal myšlenku osvoboditi místa svatá. Ale ani jemu ani Řehoři VII., jenž sám chtěl vojsko křížové vésti, nepodařil se záměr. Nástupce Řehořův, Viktor III., počal tím, že vypravil italské vojsko pod korouhví sv. Petra proti Saracenům do Afriky. Teprve však jeho nástupci Urbanu II. podařilo se rozohniti celý západ pro osvobození Jerusalema a oheň nadšení zanítiti, který odtud po celých 200 let neměl uhasnouti. Odtud snažil se každý z papežů tento svatý oheň znova roznítiti; zvláště obraceli papežové horlivost kajících v zadostiučinění a horlivost oné doby, dosíci kajícími skutky odpuštění časných trestů, na tento bohumilý podnik. Tak především mezi jinými Eugen III., Řehoř VIII., Innocenc III., Honorius III., Řehoř IX. Když východ konečně přece pro křesťany byl ztracen, nezřekli se papežové ještě dlouho myšlenky na jeho osvobození, aniž ovšem pro chladnoucí horlivost u víře a rostoucí nesjednocenost mezi národy křesťanskými nalézali u těchto nutné podpory. Tato změna poměrů

sloužila však jen k tomu, aby horlivost papežů pro osvobození svatých míst postavila do světla ještě jasnějšího. Až dosud dostačilo často, že předcházeli povzbuzením a poskytnutím časných milostí; nadšení křesťanských knížat a národů přinášelo samo od sebe všechny potřebné oběti. Nyní však bylo na papežích, mělo-li se ještě něco státi, by sami opatřili zevnější prostředky. A je třeba uznati, že i při této zkoušce své horlivosti pro víru čestně obstáli. Jan XXII. zanechal při smrti neméně než 18 milionů zlatých vedle 7 milionů cenných věcí, které shromáždil, aby hradil náklad nové výpravy křížové, jež ovšem se neuskutečnila, poněvadž doby byly příliš neklidnými. Vše, co tehdy papežové činiti mohli, bylo to, že knížatům, kteří především byli nevěřícími ohroženi, poskytovali církevní důchody k podpoře v boji za víru jako kdysi staří Otcové, kteří k podpoře věřících a chudých obětovali bez dlouhého rozmýšlení církevní nádoby a majetek. Tak povolil Klement IV. králům Jakubovi Aragonskému a Alfonsovi Kastilskému k boji proti Maurům stý díl všech církevních důchodů ve svých říších, rovněž tak Jan XXII. králi na Majorce zvláštní desátek za týmž účelem. Když však konečně pád Cařihradu ukázal nevyvratně, že od křesťanských knížat nelze ničeho více doufati, tu pochopili papežové ihned, že nyní na nich vše spočívá. Tak vypravil skutečně také Kalixt III. na svůj náklad vojsko křížácké a poslal je svými legáty tísněnému Janu Hunyadovi. Veliké vítězství u Bělehradu r. 1456 bylo, odezíráme-li od nadšené působnosti sv. Jana Kapistrana, jedině dílem papežovým. Zároveň nařídil, aby se věřící na tento úmysl modlili při zvonění poledním. Jeho nástupce Pius II. neváhal postaviti se v čelo vojska křížáckého, čímž přivodil si smrt. I papež, jakým byl Innocenc VIII., nezůstával za ostatními, kde šlo o to, přinášeti oběti za víru. Jeho námahy o vy-

budování velkého loďstva proti nevěřícím jsou toho svědky. A byť následující papežové měli zcela jiné starosti, než odvrácení nepřítele křesťanského jména, nezůstávali nečinnými, naskytla-li se k tomu příležitost. Slavné vítězství u Lepanta r. 1571 bylo hlavně dílem sv. papeže Pia V. Řehoř XIII. musil svých nashromážděných pokladů použití ovšem proti jiným nepřátelům; podporoval vévodu Viléma V. Bavorského 60.000 dukáty k zachování víry katolické v arcibiskupství kolínském. Než Klement VIII. shromáždil již opět proti Turkům neméně než 12.000 mužův a 1,500.000 skudů.¹⁾ Zvláště ještě činným byl pro tuto věc Klement IX., kterému se netoliko podařilo křesťanská knížata za tím účelem sjednotiti, nýbrž který také sám obětoval veliké prostředky Alexandrem VII. a jím samým nashromážděné. Klement X. podporoval Poláky v tomto boji a snažil se i Rusy proň získati. Innocenc XI. pomáhal císaři Leopoldovi I. a polskému králi Janu Sobieskému značnými obětmi při záchraně křesťanského západu, jenž obležením Vídně vážně byl ohrožen. Ještě Alexander VIII. poslal Benátčanům, svým krajanům, pomocné vojsko proti Turkům. Zkrátka: kdyby byla měla knížata křesťanská jen něco málo z horlivosti a obětavosti papežů, kříž byl by již dávno zatlačil půlměsíc a křesťanská víra byla by slavila větší triumfy.

Tím je zajisté dostatečný podán důkaz, že papežové nikdy nezapomněli, jaká je moc od Krista jim svěřená a jaké jim ukládá povinnosti. Že vedle toho pečovali také o svůj časný majetek a o svou pozemskou moc, toho nemůže jim zajisté nikdo zalívati. Mohouť, co se týče oprávněnosti jejího získání, klidně podstoupiti srovnání s každým jiným

¹⁾ Skudo = asi pěti korunám.

rodem knížecím. Hájili-li světskou svoji moc časem i zbraněmi proti jejímu zmenšování, činili jen, co každému v podobném případě je dovoleno a povinností. Jejich povinností bylo však každý útok odraziti netoliko proto, že jako církevní hodnostáři nebyli pány, nýbrž jen pouhými správci tak zv. „Patrimonia sv. Petra“, nýbrž ještě více proto, že dle názoru všech katolických křesťanů jejich světský majetek je nezbytnou zárukou pro svobodu církevní vlády a zdrojem prostředků, jichž vláda tato k dobru církve potřebuje. Při tom můžeme zde pro náš účel poukázati zajisté také na to, že to bylo stálou výtkou pro vládu papežskou, jakoby pro samé církevní starosti zanedbávala časové uspořádání státních a občanských poměrů ve svých územích. Ať je tomu jakkoli: z této výtky můžeme aspoň tolik vyvoditi, že papežové i dle doznání odpůrců pro záměry světské nezanedbávali zájmů církevních.

Než pozastavme se nyní, když nás souvislost k tomu přivedla, při pozorování moci papežské jako moci, zasahující do veřejného života národů. I tu setkáváme se opět s jedním z běžných hesel, které každý, kdo chce činiti nároky na vzdělání, musí opakovati. Papežská moc je nepřetržitým ohrožováním každé a všech světských mocí, říká se; nikdy nebylo vedle ní knížete, národa, říše, aby byla nezakusila od ní zasahování do svých práv a útoků na své svobody! Tak učí „duch času“. Tažme se dějin!

Chtěli bychom znáti papeže, který by nebyl uznával slov Páně: „Dávejte císaři, co je císařovo, a Bohu, co je Božího.“ Ovšem často byly nároky knížat takové, že řekla-li církev: „Dávejte Bohu, co je Božího,“ musilo v tom spočívat více nebo méně značné omezení věty první, ale jen proto, poněvadž světští velmoži oněm slovům chtěli dáti výklad, jenž

zkracoval Boha v jeho právech. Nikoli! jestliže papež v oné době, kdy nejvýstřednější nauky o jeho moci na poli duchovním ohlasu nalézaly, totiž Mikuláš V., sám v příčině vnitřní církevní vlády vysloví zásadu pamětihodnou: „Jen zachování každého jednotlivého oboru církevní moci zajišťuje papeži svobodné vykonávání své vlastní moci“: pak nepotřebují se v pravdě knížata a národové obávat, že by papežství porušilo jejich práva a svobody v oboru světském.

Či bylo to skutečně poškozováním národů, když Benedikt IX. mír sprostředkoval mezi svářícími se Poláky a Čechy, když Viktor II. učinil tak mezi králi německými a kastilskými, když Mikuláš II. mír obnovil mezi králem dánským a arcibiskupem hamburským? Bylo to skutečně zasáhnutím do práv knížecích, když Řehoř IX., pobouřen vzpourou Jindřicha proti otci svému Fridrichovi II., úhlavnímu nepříteli papežovu, ku všem knížatům a prelátům německým psal: „Nechceme trpěti a nesmíme také trpěti, aby někdo císaři bezpráví činil nebo mu ubližoval... Všecky spolky, které byly proti císaři učiněny, všecky přísahy, které byly na jejich potvrzenou vykonány, prohlašujeme za neplatny a potrestáme každého církevní klatbou, kdo našich rozkazů neposlechne?“¹⁾ Klement IV. poslal kardinála Quidona jako legáta až do Dánska, aby tam válku občanskou odstranil. Řehoř X. prohlásil klatbu nade všemi, kteří by Rudolfa Habsburského nechtěli uznati za krále německého, a učinil tak konec dlouhým osudným zmatkům v Německu. Mikuláš III. smířil Španělsko a Francii, nepřátelské strany Welfův a Ghibellinů ve Florencii, jakož i krále Rudolfa Habsburského a Karla Sicilského mezi sebou. Bonifác VIII. urovnal spor mezi králem Eduardem I. anglickým, Filipem Sličným fran-

¹⁾ R a u m e r, Geschichte der Hohenstaufen, III., 597.

couzským a německým králem Adolfem Nassavským, který se stával nebezpečným celé Evropě. Jan XXII. smířil legáty Milánska, ve válce občanské vzájemně se potírající, zachoval nezletilému Alfonsovi Kastilskému jeho dědictví, napadené králi aragonským a portugalským, a uklidil spor mezi Francií a Flanderskem svými vyslanci, pomáhal hluboce rozervané Portugalsko opět uvést do pořádku a hleděl odstraniti zmatky v Polsku — a po všem tom odvažují se ještě mnozí tvrditi, že papežství bylo trvalým znepokojením vládců, věčným ohrožováním všelike svobody národů.

Než takovou je naše doba. Učil-li Hus: Nikdo nesmí míti světskou vládu, nikdo nesmí býti prelátem, biskupem, kdo žije v těžkém hříchu — měla mu býti ponechána úplná volnost jménem „svobody vědy“. Že však Martin V. tuto hroznou větu, která musila všecky státy podvrátiti a proudy krve způsobiti, kdyby byla bývala kdy zásadně provedena, zavrhl — bylo to „neodpuštělným zasažením do práv a svobod lidstva“. Musí-li se dva velcí národové vzájemně potírati krvavou válkou a hynou-li kvetoucí země pod proudy krve pro ctižádost jejich knížat — je to „vítězství civilisace“. Chopí-li se však Alexander VI. péra a jím kapku inkoustu táhne přes mapu a tak zemi rozdělí mezi svářící se knížata bez krve a bitev — je to „útok na důstojnost knížat a na právo sebeurčení národů“, je to „osobivost hierarchie“ tak veliká, že právem možno za to míti, že by země byla již dávno pod její tíží udušena, kdyby na velké štěstí nebylo ode dávna vše, co má vzdělání, proti tomu protestovalo.

Zajisté! Papežové musili v každé době vystupovati proti knížatům, aby zachovali práva církve Boží a svobodu svědomí proti zpupným útokům. Tím plnili však jen svoji povinnost a zajistili si slávu největší

u všech, kdož jsou s to, aby měli mínění nepředpojaté! Pamatujme však, s jakou umírněností tak činili a jak velice v nejprudším boji světských vládců šetřili! Jeden příklad pouze místo mnohých! Bylo to o Velikonocích r. 1099. Již dlouho trval spor o investituru na největší škodu církve a státu, a celý svět se domníval, že jen veliká umírněnost Urbana II. má toho vinu, že záhubný spor se tak dlouho vleče. Veliká byla všeobecně s ním nespokojenost. Na synodě v Římě byla přítomna oběť sporu, sv. Anselm, arcibiskup z Canterbury. Synoda byla ukončena a biskup z Luccy, muž mohutného hlasu, měl její nálezy velikému shromáždění předčítati. Sotvaže několik slov přečetl, ustal a za mocného vnitřního dojmu — výrazu to nálady, která se přítomných zmocnila — takto ke shromáždění proti papeži hřímal: „Co činíme také! Věřící tísníme břemeny, proti násilnostem tyranů však nevystupujeme. O jejich tyranii, o jejich utiskování církve, o jejich olupování církve denně docházejí zprávy k této stolici. Lidé žádají pomoci a rady od tebe, jakožto hlavy všech: s jakým však výsledkem, ví svět a naříká si do toho. Z její nejodlehlejší části přišel a sedí jeden mezi námi, skromě mlče, mírný a tichý. Jeho mlčení je však hlasitým voláním: Čím větší jeho pokora, čím mírnější jeho smýšlení, tím více proniká k Bohu, tím více musí nás rozněcovati. Již druhý rok je tu, a jaké pomoci se mu dostalo? Nevíte-li, koho míním, je to Anselm, primas anglický!“ S těmito slovy pozvedl pastýřskou svoji berlu a uhodil jí tak prudce na dlažbu chrámovou, že se od hořejška až dolů chvěla. Papež však pokynul mu a pravil: „Dosti již, čistiteli, dosti již: poradíme si již.“¹⁾ Takové bylo smýšlení světa, takové chování papežů; jen

¹⁾ M ö h l e r, Gesammelte Schriften und Aufsätze, I., 110 n.

s váháním poslouchali všeobecného nátlaku, vzpírali se téměř proti němu. Jak, kdyby byli chtěli kráčet v čele, kdyby byli chtěli bouři ještě vyvolávat a stupňovati! A tato umírněnost papežů nazývá se „saháním po koruně knížat“.

A s a h á n í m n a s v o b o d u n á r o d ů! Ano, zajisté! Kdo to byl, jenž ve středověku protestoval, když králové svým národům ukládali nesnesitelná břemena, jestliže tak daleko zapomínali na svou důstojnost, že špatné peníze za dobré vydávali a dobré peníze znehodnocovali? Kdo to byl, jenž pozvedal hlasu varovného, jestliže kníže za půjčku, které pro své slavnosti a výstřednosti potřeboval, svůj ubohý lid Židům na pospas vydával? Kdo to byl, jenž se ujímal svobodných států, dotýkal-li se despota jejich svobody? Ke komu se utíkali kupci, jestliže nespravedlivá knížata jejich zboží ve své zemi zabavovala, nebo jestliže loupežní rytířové je přepadli a jako bandité je oloupili? Kdo žádal a vymohl ubohým poddaným osvobození, jestliže mocný soused je v zástupech odehnal a jako ovce je do ovčince napěchoval, jen aby se jejich pánu posmíval? Kdo zakazoval církevními zákony lichvu, zadržování povinné mzdy? Kéž by také dnes národové, kteří krvácejí pod tlakem daní, kéž by dělníci tovární, kéž by řemeslníci, kteří podléhají často zhoubné lichvě, měli někoho, pod jehož ochranou by bylo o jejich svobodu tak postaráno, jako tehdy, když papežové tak „hrozně do svobod národů“ zasahovali! Za doby sv. Bernarda dospěla věc tak daleko, že se domníval, že musí raditi papeži, že má odmítnouti ještě nadále všem, jimž nějak a někde v jejich právech bylo ublíženo, zjednávatí právo, nechce-li pod touto tíží klesnouti.¹⁾ Odkud tento nával? Odtud, vysvětlují nám naši mudrci tento

¹⁾ De consid. 1. I. c. 3.

zjev, poněvadž celý svět věděl, že od papežské moci nelze očekávati než potlačování nejjistějších práv a omezování všeliké svobody?! Než 'dosti!

Dějiny znají jen morální vítězství papežů nad mocnými tohoto světa, žádného násilného potlačování dobře zaručených práv králův a knížat. Vítězství těchto však dosáhli vytrvalostí v boji za právo a pravdu, obětováním se za věc církve, osobní zmužilostí. Veliké vítězství bylo to, když Attila zbledl před Lvem Velkým, veliké vítězství, když se musil skloniti Lothar před Mikulášem I., Jindřich IV. před Řehořem VII., veliké vítězství, když Fridrich Barbarossa před tváří Benátčanů na zemi vrhl se před Alexandrem III. Veliké vítězství slavil Pius VII. na své cestě do zajetí a ve své vazbě ve Fontainebleau nad všemocným Napoleonem. Veliké bylo vítězství Řehoře XVI. při pamětihodném setkání se s ruským carem Mikulášem I. To jsou triumfy papežů nad knížaty, velké v skutku, avšak proto velké, že nebyly získány hrubým násilím, a poněvadž ti, nad nimiž byly získány, nemohli si stěžovati, že i jen nejmenší z jejich práv při tom bylo poškozeno. A to je jediné zasahování papežů do svobod národů, že přítrž činili liché touze po svobodě, že zavrhovali revoluci, že prohlásili klatbu a dali hlásati výpravu křížovou proti sektám, jako Albigenských a Husitů, že trestali občanské války sicilských měst interdikttem, lichvu odpřením církevního pohřbu, tajné, k vyvracení oltářův a trůnů založené společnosti vyloučením ze společenství církevního. Jiných oprávněných svobod však nikdy neporušili, ačkoli — k jejich největší cti to slouží — o svobodě často jiné názory měli než naše doba.

I toho, co se dnes nazývá „svobodou svědomí“, dovedli si, pokud to má dobrý smysl, vážiti a chrániti. Byl to první příklad omezování této svo-

body v dějinách církevních, když proti bludu Priscilianistů bylo použito násilí. Mezi těmi však, kteří proti takovému jednání hlasu svého pozvedli, byl také papež Siricius. Že v pozdějších dobách proti bludařům namnoze bylo používáno zevnějších násilných opatření, má důvod svůj ve změněném postavení církve ke státu, nyní křesťanskému, z čehož vyplýval následek, že každý nepřítel církve stával se také nepřítelem křesťanského státu. Jaký však byl rozdíl mezi církevním a státním postupem proti těm, kdož byli podezřelí z porušení víry, a jak postup církve od postupu státního prospěšně se líšil, dokázati může nejlépe proces proti Bartolomeovi Carranzovi a zvláštnůstkáři Tomáši Campanellovi.

K zvláštním díkům jsou však papežům zavázáni Židé. Židé musili po celý středověk zakoušeti nemalých příkoří, ježto s počátku ukvašená horlivost u víře násilných, nově obrácených Germánů, později pak jejich vlastní nelidské obchody lichvářské jim mnohá přivodily pronásledování. Ve Francii nutili je král Chilperich z Neustrasie a Childbert bez mnohých okolků, aby se dali pokřtiti. Král španělský Sisebut uložil jim taktéž přijetí křtu, hroze jim při tom 100 ranami a vyhnanstvím.¹⁾ Také jinde zakoušeli Židé mnohých nátlisků, takže se na př. Židé z Neapole a Marseillu obrátili na Řehoře I. s prosbou o ochranu. Tento poručil francouzským biskupům a biskupu neapolskému,²⁾ aby Židé ve svých náboženských úkonech nebyli rušeni a byli získáváni jen mírností, nikoli však přísností. Nanejvýše, nařídil na Sicílii,³⁾ mají býti získáváni ulehčením břemen a dávek. Naproti tomu zapověděl co nejprísněji křesťanům v Etru-

¹⁾ Conc. Tolet. (IV.) [633] c. 56.

²⁾ l. 13., ep. 12.; l. 1., ep. 47.

³⁾ l. 5., ep. 8.

rii,¹⁾ aby z nich činili otroky. Podobná četná nařízení vydali i pozdější papežové, Alexander III., Klement III., Innocenc III., Innocenc IV., Řehoř IX. Všecka byla přijata do církevního zákoníka a tím stala se zákony církevními.²⁾ Možno je shrnouti v následující ustanovení: Nikdo nesmí je nutiti ke křtu, nikdo nesmí jim bez soudního nálezu ublížiti nebo peníze jim odnímati, nikdo nesmí je v jejich úkonech bohoslužebných rušiti, ano i soudce nesmí ani v sobotu nebo o některém židovském svátku proti nim soudní jednání konati, nikdo nesmí jich nutiti k nějaké službě, nikdo nesmí se proviniti na jejich mrtvolách nebo hřbitovech pod trestem exkommunikace. Jsou-li zákonitě trpěni, mají míti i práva občanská.³⁾ Že tyto zajisté mírné zákony tak často bouřlivými výstupy byly porušovány, zavinili ponejvíce právě sami Židé svými podvody a lichvou. Nicméně i tak brali je papežové přece v ochranu proti všem nepřátelským činům, jako na př. Klement VIII. Pravda je ovšem, že jejich stav postupně i v Římě byl vždy tíživějším; ale rovněž tak je pravdou, že právě v Římě a v Itálii vůbec jejich postavení bylo značně příznivější než v jiných zemích.⁴⁾

Jak velikých zásluh získali si papežové dále o společnost evropskou tím, že pečovali, aby jednota, svatost a nerozlučitelnost manželství byly zachovány! Uprostřed století barbarských, kde hrubý válečník vládl a králové a bezpočetní malí tyranové na svých hradech neznali jiného práva než právo meče, měli jen papežové moc postaviti se na odpor smyslnosti a všem vášním mocných tohoto světa

¹⁾ l. 4., ep. 21.

²⁾ l. 5., t. 6.

³⁾ Schmalzgrueber, l. 5. t. 6 n. 34.

⁴⁾ Reumont, Geschichte der Stadt Rom, III. Bd., II. Abt., 531.

a s neúprosnou přísností jako záštita neviny a obhájcí slabé ženy uplatňovati křesťanské zákony manželské. Jen duchovnímu meči sv. Petra děkujeme za to, že křesťanská Evropa nebyla poskvrněna knížecími harémy, že mnohoženství nedosáhlo vlády, že se svatým a nerozlučitelným manželstvím zároveň bylo zachráněno palladium naší civilisace. „Kdyby se starci od sv. Petra,“ praví proto protestant Müller, „žádnými jinými zásluhami o lidstvo honositi nemohli, než těmi, kterých si zjednali v staletém boji přes sliby, hrozby a pronásledování proti smyslným choutkám světských vládců k ochraně jednoženství, byli by nesmrtelnými pro všechny časy.“ Ovšem stálo to papeže stoletý boj, který jen za různých pronásledování vítězně vybojovali. Když v 9. století na př. král Lothar Lothrinský svou oprávněnou manželku zapudil, aby pojal za manželku souložnici, tu ujal se papež Mikuláš I. práva a cti nešťastné ženy. Všecka umění světské politiky marně pokoušela se zvíklati skalopevností nástupce Petrova. Tu přitáhl císař Ludvík II., bratr Lotharův, s vojskem před Řím, jeho zástupy dobyly města, ztýraly kněze, polámaly kříže a korouhve. Než Mikuláš zůstává neoblomným. Utíká se do chrámu sv. Petra a zůstává tu od císaře obležen dva dny a dvě noci bez pokrmu a nápoje u hrobu sv. Petra. Chce raději hladem zemřít, než podrobiti se tyranovi a svátost zákona manželského, životní zákon křesťanské rodiny v šanc vydati. A Mikuláš zvítězil ve svém sporu, a jako on zvítězili v následujících stoletích Řehoř V. nad králem Robertem, Urban II. nad králem Filipem francouzským. A když v 13. století král Filip August, mocnější než všichni jeho předchůdci, všechny páky moci nasadil, aby papeže pohnul, by zrušil jeho platné manželství s královnou Jengebúrgou, napsal mu Innocenc III. takorčka jménem všech papežů minulosti a budoucnosti,

mluvě a jejich jednání vysvětluje, tato úctu vzbuzující slova: „Poněvadž milostí Boží máme pevnou a neochvějnou vůli, nikdy se neodloučiti od spravedlnosti a pravdy, a to ani prosbami, ani dary, ani láskou, ani nenávisť, budeme dále kráčet po cestě královské, aniž bychom se klonili na pravo nebo na levo, soudíce bez ohledu na osobu, poněvadž Bůh sám na osobu nehledí.“ Na tento výrok papežův jsme upomínáni, kdykoli pohlédneme na Anglii; byltě pravidlem Klementovi VII., když v boji s ukrutným králem Jindřichem VIII. nedal se pohnouti ani za cenu zachování této veliké země církvi katolické, aby za neplatné prohlásil oprávněné manželství krále s Kateřinou Aragonskou a stal se nevěrným příkázání Páně: „Nezcizoložíš!“ Ve svém despotickém hněvu vytrhl za to vilný král Anglii násilně z lůna církve. „Papeže,“ praví jistý vrstevník, „stálo to trpké slzy a prosil nebe, aby národu nepřičítal, čím se provinil despota; papež modlil se za obrácení národa, jinak však nemohl jednati, neboť zákony Páně jsou nade všechny zákony, a jsou nepromlčitelný i pro krále, a jejich přísné zachování nástupcem sv. Petra, který řekl: „Více sluší poslouchati Boha než lidí“, připoutá jednou slavný lid anglický úžeji než kterýkoli jiný ke stolci Petrovu, až pozdraví druhé jaro svého obrácení.“

Avšak i čistě materiálních zájmů národů papežové dobře hájili. Benedikt XIV. staral se zvláštními zákony o orbu a továrny v době, kdy ještě daleko nebylo všem vládcům a zákonodárcům jasno, že i na tomto poli mají povinnosti. Vysušování pontinských bahen s tolikerou vytrvalostí a s tak velkým nákladem prováděné za Pia VI., obnovení cesty via Appia zvané, založení místa S. Lorenzo nuovo u jezera Bolsenského, nové změření Campagnia di Roma, značné přístavní práce v Anconě — a to vše

v dobách velmi pohnutých — svědčí o jeho v pravdě státnickém rozhledu, ježto práce tyto přivodily sice veliké okamžité výdaje bez okamžitého prospěchu, ale tím větší užitek slibovaly pro stát v celku¹⁾ a pro budoucnost — výpočet, kterým se i velcí státníci jen zřídka dávají vésti pro nedostatek politického rozhledu nebo ze sobectví. Obchod papežové netoliko tím podporovali, že podporovali tolikerou měrou výpravy křížové, které přivodily²⁾ nesmírný rozkvět obchodu a pouti, které i dle doznání odpůrců církve katolické měly dalekosáhlý vliv na povznesení jeho, nýbrž ujímali se ho ještě jinak. Působili-li hrubí panovníci kupcům škody, byli to papežové, kteří se jich ujímali a jim vymohli osobní svobodu a obchodování. Zeela zvláštních zásluh získali si papežové o obchod svými nařízeními o míru Božím. Neboť i když odezíráme od toho, že jejich přičiněním se všude rozšířilo zřízení dočasného míru Božího pro jisté doby a dny, papež Alexander III. dal na sněmu lateránském III. r. 1179 zákon, jež Řehoř IX. přijal do církevního zákoníka, že některé třídy lidí, kněží, mnichové, poutníci, kupci, cestující, rolníci s veškerým svým náradím a dobyt看, jehož k svým pracím potřebují, mají míti stálý mír.³⁾ Požehnání tohoto opatření lze sotva dosti oceniti. Připočteme-li k tomu přísné církevní zákony na ochranu trosečníků,⁴⁾ jakož i proti námořním loupežníkům, rovněž proti porušování míry a váhy a peněz, vidíme, že papežové pro obchod činili, co jejich církevní právo zákonodárné jen dovolovalo. Také monopolisování obchodu není církevní zákonodárství v celku příznivo. Prohlašuje se sice za přípustno, aby stát pro státní

¹⁾ Reumont, u. d. III., II., 661.

²⁾ Perin, Vom Reichthum, I., 468 n.

³⁾ X. l. l. t. 34.

⁴⁾ Sylv. Prierias, Summa v. naufragium.

blaho jednomu nebo několika privilej udělil jako monopol, ale i tu radí se k značným omezením.¹⁾ Tím těžší jsou však tresty církevní, osvojí-li si někdo sám svémocně monopol. K tomu druží se ještě, že papežové bratrstva a řády, k ochraně poutních založených, tolikerými milostmi obdařili, že zakládali vlastní řády na vykupování křesťanů, na cestách a na poutích od nevěřících jatých, a že všemožně podporovali zakládání hospicův a špitálů, že i odpustky udíleli pro stavbu mostů,²⁾ jako se zatím účelem a k zakládání silnic pod jejich ochranou zvláštní bratrstva utvořila, která kromě toho se starala o bezpečnost cestujících poutníkův a kupcův.³⁾

Pak třeba nám míti na zřeteli četná nařízení papežů v příčině lichvy. Alexander III., Urban III., Innocenc III., Řehoř IX. a Řehoř X., Klement V., Lev X., Innocenc XI., Benedikt XIV. obnovovali stále církevní zákonodárství v této věci. Není zde místa k dlouhému zkoumání, zda předpoklady, na nichž spočívají tato nařízení, dle názorů dnešního národního hospodářství jsou oprávněny nebo tehdy oprávněny byly. Toho však nelze popřít, že jejich nařízení byla velikou ochranou chudých proti nespravedlivému vykořisťování lakotnými věřiteli, a že si papežové jimi získali nároků na vděčnost chudých. Proto neváháme ani v nejmenším uvést tyto zákony tu, kde jsme si učinili úkolem dokázati, že papežové své moci užívali pro blaho lidstva.

Sem náleží také zřizování půjčoven. Nedosti, že církev svými zákony chudé proti nespravedlivému utiskování chránila, církev také učinila opatření, aby nouzi trpícímu v jeho okamžitých rozpacích za malou

¹⁾ Billuart, De contract. dissert. 3. a. 11.

²⁾ Perin, u. d. I., 463 pozn.

³⁾ Ratzinger, Geschichte der kirchl. Armenpflege, 298 n.

náhradu mohla býti poskytnuta vydatná pomoc. Z ducha takovéto lásky vznikly kolem polovice století 15. jmenované ústavy. Jejich domovem byla Italie, rozšířily se však všude velmi rychle. Ponejvíce byli to řeholníci, zvláště Františkáni, kteří sbírali k jejich založení fond z dobrovolných příspěvkův. Ačkoli se i mezi katolíky samými pozvedly hlasy proti jejich oprávněnosti, především od Kajetana a Dom. Sota, ujímali se papežové přece horlivě těchto ústavův a dali je na sněmu lateránském V. a na sněmě tridentském přímo schváliti; nařídili však při tom také, by zabráněno bylo zlořádům, že ústavy tyto musí býti postaveny pod církevní správu nebo aspoň pod církevní dohled. — Není o tom pochybnosti, že ústavy tyto v takové formě, která se ovšem od zřízení dnešních půjčoven podstatně liší, byly pravým dobrodinným ~~pro~~ všěcky trpící.

Obrátme pozornost ještě k jednomu bodu, ve kterém se papežové zvláště ukázali dobrodinci lidstva. Je to zmírnění a zrušení otroctví. Hned na počátku křesťanství nebylo ovšem možno, aby papež takořka škrtnutím péra otroctví zrušil. Aby to bylo i jen umožněno, musily býti nejdříve společenské poměry zcela přeměněny. K tomu však bylo potřebí celých století. Církev musila se tudíž s počátku omeziti na to, že jednak otroky napomínala, aby z úcty před státními zákony a právy na nich spočívajícími nehledali svobody¹⁾ nepravými prostředky, s druhé strany mohla pak jen pánům, kteří k ní přestupovali, raditi, aby darovali svým otrokům svobodu. S jakým to činila úspěchem, ukazují dějiny. Jen klášterům bylo namnoze záhy, i od papeže Gelasia na konci století 5., zapověděno přijímati otroky.²⁾ Při

¹⁾ 1. Cor. 7., 20 n.; 1. Tim. 6. 1.

²⁾ M ö h l e r, Gesam. Schriften, II., 107 pozn.

tom bylo velikým pokrokem to, že v křesťanství otroci těšili se úplně rovnému postavení církevnímu a právům se svobodnými, ano že mohli přijímati i důstojnosti církevní. Když však stát stával se více a více křesťanským, změnila se věc. Již záhy obdrželi duchovní, především biskupové, dříve jen od nejvyšších státních úředníků vykonávané právo, v zákonité formě propouštěti otroky na svobodu. Papežové však měli právo i bez takovýchto forem, pouhými listinami otroky propouštěti. Od dob Řehoře Velkého vidíme, jak velikou péči osvobozování otroků věnují.¹⁾ Tento papež vydal také ještě rozkaz, že pohanský nebo židovský otrok, který se stane křesťanem, má býti propuštěn,²⁾ jakož i naopak, jak již bylo poznamenáno, zapověděl, Židy činiti otroky. Jak velice v papeži ochránce osobní svobody byl spatřován, vidíme nejlépe z toho, že Řehoři Velkému císařský osobní lékař velké obnosy peněžité poslal, aby mohl zajaté vykoupiti. Než ještě dlouho nebylo možno zničiti všecky zbytky otroctví. Leč papežové bděli nad tím, aby beztoho tvrdé jeho hrubostí a bezcitností nebylo činěno ještě tísnivějším. V osmém století zavládl i přímý obchod s otroky, zvláště v Africe. Avšak Řehoř III. a Zachariáš zapověděli jej co nejprísněji.³⁾ Krutost, s kterou bylo nakládáno s otroky a nevolníky, snažila se zmírniti řada církevních zákonů, zvláště zmírnili mnozí papežové, zejména Alexander III., Urban III., Innocenc III., nápadnou tvrdost, s kterou bylo jednáno se sňatky nevolníků.⁴⁾

Nový úkol nastal papežům, když na hanbu křesťanstva rozšířilo se barbarství obchodu s černochoy

¹⁾ lib. 6., ep. 12., n. 5.

²⁾ l. 6., ep. 32.

³⁾ M ö h l e r, u. d. II., 117, 119.

⁴⁾ K i r c h e n l e x i k o n pod heslem Sklaverei.

a ohyzdné otroctví v novém světě. Ale právě za této příležitosti ukázali se papežové opět nejskvěleji obhájeci osobní svobody. Co učinil opětovaně Pavel III., co učinili v této věci Pius V., Klement VIII., Innocenc XI., Urban VIII., Benedikt XIV., to dává jim nesporně právo na jméno velikých dobrodinců lidstva. Bohužel, výsledek neodpovídal jejich námahám, poněvadž tu bylo jim čeliti nejhrubší a nejbezohlednější ze všech lidských vášní, lakotě. Bránili-li se tato již u katolických národů, jak jen možno dlouho, byl naskrze pronikavý výsledek oněch velkodušných snah právě proto nemožným, že právě národové protestantští byli nejvíce podpůrci tohoto hanebného týrání. Proto musili se papežové až do nejnovější doby stále proti tomu vyslovovati; tak Pius VII., jenž dosáhl na vídeňském kongressu slibu, ovšem jen slibu účastněných států, že upustí od tohoto obchodu, tak Pius VIII., jehož horlivým snahám aspoň v Brasilii odstranění otroctví se podařilo, tak Řehoř XVI. a Lev XIII.

Ze všeho toho vysvítá, že papežové v péči o pozemské blaho národů nezůstávají za žádnou jinou vládou na zemi a že s každým oprávněným a rozumným pokrokem rádi krácejí, slibuje-li, že bude sloužiti ku blahu lidstva. Náleží ovšem k modě, vytýkati papežům soustavné nepřátelství proti materiálnímu pokroku. Než nelze popřít, že papežové i v církevním státu používali všech vynálezův a zlepšení nové doby s rychlostí a v rozsahu, jak to jejich poměrně malé prostředky dovoľovaly. Železnice a plynárny, telegrafy a parní stroje podporovali rovněž tak dobře jako každá jiná vláda. Jednu přednost zachovali při tom vždy přede všemi jinými vládami, tu totiž, že novot nechápali se jen proto okamžitě, že byly novotami, nýbrž opatrně a s rozvahou

se chránili ukvapených novot a odvážného převratu.¹⁾ Kdyby byly všechny vlády dbaly této zásady, právě to známky katolického ducha, byly by ušetřily národům miliardy, které za oběť padly ukvapenému zavádění nezralých novot, byly by zachránily mnohá ctihodná a užitečná zřízení a památky starověké, které tak musily bez náhrady zahynouti.

Ačkoli připouštíme, že papežové v zavádění materiálních pokrokův a oprav namnoze jen rozvážně a opatrným krokem za ostatním světem kráčeli, tvrdíme přece s odvahou a otevřeně, že v Římě třeba ctíti vzor a ochranu všeliké skutečné kultury a civilisace. Tvrdíme to proto, že kulturou něco více rozumíme než pouhý rozkvět čistě zevnějšího života. „Takořka u bran opuštěného Říma pozdravili římští duchovní přicházející barbary a přinášeli jim vstříc křesťanské náboženství jako podmínku pokojného spoluzití.“²⁾ Proto také nazýváme Řím baštou a záštitou všeho vzdělání, poněvadž předcházel národy v zušlechťování duchovního života. Řím to byl, jenž hrubým kmenům severu, jejichž samorostlá, nezkažená síla jen zušlechtění potřebovala, aby veliké věci vykonala, křesťanskou víru a tím i zušlechtění mravů přinesl. Řím ukazoval se vždy, jak bylo dokázáno, průkopníkem osobní svobody. Řím ukazoval se konečně korouhevníkem vzdělání tím, že přede všemi jinými mocnostmi podporoval svobodu ducha a zjemnění života — neboť vše to pospolu činí teprve v pravdě vzdělání a civilisaci — povznášeje výchovu, vědy a umění.

Co se týče povznášení věd papeži, poukážeme především k tomu, jak mnozí papežové byli zvoleni právě ze stavu učencův a veřejných učitelů

¹⁾ R a u m e r, Geschichte der Staufer, VI., 58.

²⁾ H e f e l e, Tüb. Quartalschr., 1842, str. 577.

a spisovatelů. Innocenc III. byl jedním z nejučenějších mužů své doby, jenž si nashromáždil na universitě pařížské velikých vědomostí ve všech odvětvích tehdejšího vědění a je pak ve svých spisech také jasně ukázal. Innocenc IV. těšil se u svých vrstevníků pověsti největší učenosti. Jako znalec kanonického práva požíval takové slávy, že obdržel čestný název „lesk kanonistův a otec práva“. Mezi jeho mnohými spisy byl zvláště jeho komentář k zákoníku Řehoře IX. považován po celý středověk za dílo klassické. Innocenc V. byl považován za nejznamenitějšího theologa, jako Bonifác VIII. za největšího učence právního své doby. Provinění Bonifáce VIII. proti majestátu státní moci spočívalo snad jedině v tom, že vystupoval více jako přísný učenec právní než jako politik. Innocenc VI. byl dříve professorem v Toulousu a jevil se velikým přítelem učenců. Jméno duchaplného a učeného Eneáše Silvia, který dosedl na trůn papežský pode jménem Pia II., zná celý svět. Hadrian VI., učený professor v Lovani a vychovatel Karla V., napsal velmi vážený výklad k Sentencím Petra Lombarda. Jiné papeže, jako Benedikta XI., Benedikta XII., velikého dogmatika a řečníka Alexandra V., učeného humanistu Mikuláše V., Pia V., který dlouho s velikým úspěchem učil filosofii a theologii, Benedikta XIII. a z novější doby Řehoře XVI., Lva XIII. jen krátce připomínajíce, poukazujeme ještě na Řehoře XIII. Řehoř (jako Buoncompagno) považován byl za ozdobu university boloňské, na které učil právu kanonickému. Mezi jeho žáky byli v téže době čtyři velicí kardinálové: Stanislav Hosius, Krištof Madruzzo, Otto Truchsess a Alexander Farnese. Na sněmu tridentském považován byl za jednoho z nejznamenitějších přítomných učenců. Ještě jako papež studoval, ačkoli mu bylo 70 let, neunavně jakoby silou mladistvou, věren své zásadě, že papež musí

býti především mužem vědy. Co k podpoře věd v úřadě svém učinil, o tom bude ještě řeč. Za nejučenějšího, každým způsobem za nejvšestrannějšího mezi učenými papeži právem je považován Benedikt XIV., jehož sebrané spisy tvoří patnácte foliantových svazků. Mnohé z jeho spisů jsou ještě dnes pro svou důkladnost theologovi nezbytny; jeho velké hlavní dílo *De servorum Dei beatificatione et canonizatione* (O beatifikaci a kanonisaci služebníků Božích) a jeho dílo *De synodo diocesana* (O synodě diecesní) považována jsou právem za klassické spisy svého způsobu.

Než vraťme se po této odchylce k svému předmětu. Máme ukázati, jak papežové užívali své moci na prospěch vědy, úkol to velmi snadný a vděčný. Z kterého panovnického domu lze uvésti tolik přátel a velkodušných příznivců učenců! Kterému knížeti poskytovala by také jeho moc a důstojnost takových prostředků k odměně a povzbuzení učenců jako papeži! To je tak pravdivo a správně, že papežům byly i výtky činěny, že tím mnohé z nejučenějších mužů podplatili a k hájení svých míry neznajících nároků na svrchovanost koupili. Výtky této lze však nám pominouti, poněvadž snadno můžeme ukázati, že ještě více učenců rovněž tak důkladně a rozhodně hájilo věc papežskou, aniž je papežové přes svoji náklonnost k nim a přes jejich důstojnost na kardinály povýšili. Byli-li Turrecremata a Tomáš a Vio povýšeni na kardinály, stalo se to, aby jejich nepochybné zásluhy o církev a vědu byly odměněny, zásluhy, kterých ani nepřátelé papežství zcela popřít se neodvažují. Okolnost, že Mikuláš z Kusy a Petr z d'Ailly proti římským názorům tak příkře vystupovali, papeže přece neodvrátila i tyto muže v uznání jejich veliké učenosti ozdobiti purpurem. Že povýšení Baronia, Bellarmina, Toleta, du Perrona, Ptolomea, Bony, Norisia, Aguirrea, Thomasia,

Gotiho, Orsiho k důstojnosti kardinálské nebylo než uznáním neobyčejné vědy a ponejvíce také veliké svatosti, nebude zajisté nikdo popírati. Při Bibienovi, Bembovi, Seripandovi, Sirletovi papežové zajisté především, při mnohých na nic jiného nehleděli než na jejich klassické vzdělání, poněvadž je k nejvyšším důstojnostem v církvi povýšili; při Ottovi Truchsessovi, Hosiovi, Reginaldovi Polovi odměnili touto ctí jejich zásluhy o církev, za které i toto nejvyšší církevní místo sotva bylo dostatečnou odměnou. Ve všech dobách zajisté papežové v právu, jmenovati kardinály, poznávali jeden z nejkrásnějších prostředků, odměniti pravé zásluhy o církev a zvláště také velkou a skutečnou učenost a vždy též tohoto prostředku užívali v tomto smyslu až na naše doby, kdy povýšení Angela Maie, Mezzofantiho, Wisemana, Pitry, Hergenröthera a mnohých jiných dokázalo, že Řím vždy ještě vědu dovede papežsky ctíti.

Kdybychom však chtěli obšírně líčiti, jak papežové učence povzbuzovali, podporovali, na svůj dvůr nebo sobě na blízko povolávali, je svým přátelstvím poctili, je k velkým pracím pohnuli, mohli bychom o tomto jediném bodě celou knihu napsati. Když veliký Lanfrank do Říma přišel, aby arcibiskupské pallium si odnesl, pozvedl se papež Alexander II. s trůnu, šel mu vstříc a políbil jej se slovy: „To jako znamení mé úcty před Lanfrankem, učenecm; nyní teprve ty učíš, co ti jako arcibiskupu Cantaburskému vůči hlavě církevní přísluší.“ Když sv. Anselm, jeho nástupce, k Urbanovi II. přišel, rozkázal mu papež, aby vedle jeho vlastních pokojů bydlil.¹⁾ Pozdější papežové přijali Mabillona, Montfaucona, Renaudota, když přišli do Říma, téměř s týmiž poctami. Mikuláš V., sám znamenitý huma-

¹⁾ M ö h l e r, *Gesam. Aufsätze*, I., 100.

nista, nabídl Francescu Filelfovi za překlad Homera dům, venkovský statek a několik tisíc dukátů. „Kolikolivěk učených mužů,“ praví spisovatel jeho doby, „mohl sehnati, zaměstnával je hledáním, opisováním a vysvětlováním knih; nikoho, kdo svou píli našel knihů nebo obratně zpracoval, nepropustil bez daru a tím probudil takové množství dobrých hlav, že se stal pro svou dobu prvním mistrem výmluvnosti a učenosti.“¹⁾ Odtud až ke Lvu X. podporovali papežové rozkvět klassických studií způsobem, který je sice nejskvělejším svědectvím jejich mimořádné lásky pro vědy, v zájmu však náboženství a mravů nannoze musí býti litován. I napomenutí obecného sněmu lateránského V. nemělo kýženého výsledku: tolik nadšení pro klassický starověk převýšilo všecky ostatní ohledy. Nemůžeme-li s církevního stanoviska této upřílišněnosti než litovati, nemají nepřátelé církve zajisté žádného důvodu tvrditi, že papežové zneužívali moci své na potlačování vědeckých snah. I zásady, které tolik rozkřičený Index pro četbu klasiků stanoví, jsou tak svobodomyšlny, že i nadšení filologové jim svého souhlasu a uznání nemohou odepřiti. Než abychom se opět k započatému předmětu vrátili a aspoň ještě některé znamenité učence vypočetli, jimž poskytli papežové své ochrany, chceme na některé poukázati, jež z různých zemí světa na se připoutati se pokusili nebo uměli. Jmenujeme mezi nimi Nizozemce Alberta Pighia, kterého netoliko Hadrian VI., jeho krajan, nýbrž i Klement VII. a Pavel III. na se připoutali. Podobně jeho krajana, veleučného bibliothekáře Schelstrata a slavného Hamburčana Lukáše Holstenia, kterého Innocenc X. a Alexander VII. jako bibliothekáře vatikánské

¹⁾ Cardinal Aegidius z Viterba (v. Natalis Alexander Hist. eccl. saec. 15., ep. 1. a 5.),

knihovny v Římě drželi. I Leibnitzovi, jak sám vypravuje, bylo totéž místo nabízeno. Thomassina hleděl Innocenc XI. do Říma povolati a purpurem ozdobiti; a jen prohlášení Ludvíka XIV., že Francie nemůže připustiti ztráty takového světla, zabránilo mu provésti tento úmysl. Naproti tomu připoutal k sobě Řím po plných 18 let velikého Sirmonda. Později byl rovněž tak učený jako zbožný Mailhat takto povolán a od Innocence XI. zvláštní láskou vyznamenáván. Zkrátka, bylo by lze těžko jmenovati papeže, který by nebyl jednoho nebo druhého učence k sobě na blízko povolal. Mnohé však z nejpřednějších učenců, kterými se Řím honosí, papežové povolali z východu. Jako dříve již Bessarion byl k Římu připoután, tak později Arcudius, Abraham Echellensis, Leo Allatius, nesmrtelní Assemani a veleučený dominikán Mamachi, kterému bohužel přátelství a důvěra papežů, kteří ho k mnohým jiným pracím povolávali, bylo překážkou, že neukončil svého velkého díla o církevních starožitnostech, dílo, s kterým by se nebylo mohlo, kdyby bylo bývalo dokončeno, žádné jiné měřiti. Jmenujeme konečně z řady učenců, kterým papežové i v dále své zvláštní přátelství prokazovali, Muratoria a Balleriny, jakož i z novější doby zvláštní miláčky Pia IX., Viscontiho a Rossiho, a zmíníme-li se, že v Římě studia svá konali Winkelmann a Niebuhr, Zoega a Champollion, Seroux d'Agincourt a Rosellini, Hettinger a Hergenröther a své nejlepší práce provedli, dostačí zajisté těchto několik jmen, aby ukázáno bylo, jak žádný panovnický dům a žádný kníže nemůže vystoupiti se slávou, že tak vědu a učence podporoval, jako stolice papežská.

A jak mnohé vědecké podniky a zřízení utvořili papežové, chránili váhou svého úřadu a jména, velikými obětmi podporovali, jak mnohé daři podněty! Již Klement V. a ještě více Lev X. obraceli velkou

pozornost k studiím orientálním, ovšem ještě bez značného výsledku. Více dosáhl Pavel V., když vydal účelné nařízení, že mají býti ve všech klášteřích ustanoveni professori pro latinu, řečtinu, hebrejštinu a arabštinu. Od založení však Propagandy, a když Řím nashromáždil nejvíce a nejlepší rukopisy, stal se středem všech orientálních studií a dožil se i triumfu, že anglické společnosti biblické, když se jim orientální vydání bible nezdařilo, se viděly nuceny otiskovati vydání římská, jak tomu bylo zejména u bible arabské.

Pak chceme poukázati na četné kolleje v Římě, jež založeny byly od papežů nebo za jejich podpory, především ovšem ponejvíce v zájmu katolického náboženství, více nebo méně však také ve službě vědy. Všechny tyto kolleje mají veliké nadace, aby usnadnily nadaným jinochům ze všech zemí studium na školách římských, a ukládají jim namnoze povinnost, získati si akademické hodnosti. K tomu jsou namnoze bohatě vybaveny velkolepými knihovnami, sbírkami a musei všeho druhu, laboratořemi a hvězdárnami. Jaké množství učencův a biskupů z těchto kollejí vyšlo, nemožno zde uváděti. Pouze seznam nejslavnějších dřívějších žáků kolleje německé plní mnoho stran. A netoliko v Římě, nýbrž také jinde povstávaly takovéto vzdělávací ústavy. Řehoř XIII. založil v rozličných zemích a dílech světa 23 takovýchto vědeckých štěpnic.

Dále počítáme sem četné akademie v Římě, které se těší zvláštní přízni papežů, akademii archeologickou, akademii pro vědy přírodní, pro poesii, pro církevní dějiny a církevní právo, pro apologetiku, pro klassickou latinu, konečně akademii Tiberina, ústavy, které (odezírajíc od četných akademií pro krásná umění) v takovém počtu vpravdě v žádném jiném městě velikosti Říma se nenaskýtají. Dále zde

třeba se také zmíniti o učených společnostech a kroužcích, jež se v Římě kolem papežův utvořily. V této věci nemůže se nic s Římem na světě měřiti. Kruhy a dvory učencův, básníků, humanistů a umělců, které Mikuláš V. a Lev X., o ostatních papežích nemluvíc, kolem sebe utvořili, převyšovaly leskem a jemností vše, co nám východní bajky z tisíc a jedné noci vypravují. S nimi závodili kardinálové a nejvyšší rody v městě a v celé Italii, Medici a Este, Barberini a Carafa, Chigi a Farnese, Borgia a Sforza, Orsini a Colonna, a jak se všechny nazývají. Všecky však převyšovaly kroužky shromážděné kolem Pia IV., nebo lépe kolem sv. Karla Borromejského shromážděné, jejichž jednání stala se tak pověstnými pode jménem nocí vatikánských, a společnosti královny Kristiny Švédské. Které město může se jen zdaleka podobným leskem vědy honositi jako město papežů? Jen v Římě, jen u papeže mohla se vytvořiti ona velká myšlenka, již uskutečniti se bohužel Alexandrovi VII. nepodařilo, myšlenka z duchodů všech oněch klášterů, ve kterých vyhasl duch staré kázně, zříditi velkou učenou společnost pro celý svět, jejímiž údy měli se státi nejznamenítejší mužové celého křesťanstva ze všech oborů lidského vědění pod ochranou papežského trůnu, aby jako z jednoho ohniska v jednom duchu povznášeli všechny vědy.

K tomu druží se bezčíetná musea a sbírky, které papežové založili, aby památky všech kulturních dob přehledně pro studium všech učinili přístupnými. Římské a řecké, japonské a čínské, egyptské, assyrské a etruské starožitnosti mají tu všechny své místo, kde v řídkém počtu a výběru napomáhají podporovati studia.¹⁾ Všem dostalo se od většiny pa-

¹⁾ W i s e m a n, Erinnerungen an die vier letzten Päpste, str. 146 n., 368 n., 374.

pežů podpory a obohacení až na naše doby, kdy v museu křesťanských starožitností nový poklad nesmírné vědecké ceny ku všem dřívějším sbírkám byl připojen, a tím dán život vědě, jejíž důležitost je převeliká, křesťanské archeologii.

Pro všecky tyto a ještě jiné vědecké účely papežové vydali obnosy, jejichž sebrání sotva se dá pochopiti, povážíme-li, pro jak mnohé jiné věci přece ponejvíce nepřiliš bohaté prameny musily sloužiti. Co Lev X., co Řehoř XIII., co Alexander VII. za tím účelem vydali, uniká téměř všemu výpočtu; jen oni vědí, jak tyto obnosy opatřili.

Ještě na konci tohoto odstavce budiž poukázáno na další slávu papežů, na podporu astronomických a matematických věd. Důkazem za všecky budiž zavedení gregoriánského kalendáře Řehořem XIII. Jemu děkuje také Vatikán za svou věž s krajinami nebeskými a za gallerii zeměpisných map; většina těchto map je od slavného dominikána Ignatia Dantiho, jednoho z největších matematiků století 16.

Pak na okamžik vzpomínáme římských knihoven. I když odezíráme od toho, že každá z kollejí římských má svou zvláštní knihovnu — kollej římská má sama 6 knihoven — čítá město jedenáct obecných knihoven. Knihovny ty, mohou býti ovšem počtem tisknutých knih od mnohých jiných knihoven evropských předstiženy, je pravda; avšak cenu knihovny neurčuje počet knih, nýbrž jejich vnitřní cena a její sestavení. V tom však mají římské sbírky knih před mnohými většími hlavní přednost, že často v malém počtu skýtají vybrané skupiny. Jinde bývají knihy, na jejichž sbírku veliký učenec všechn svůj bystrovtip a všecky své prostředky vynaložil, po jeho smrti po celém světě rozptýleny při oněch nesmyslných dražbách, při nichž fanatičtí blázni za knihu bez ceny pro tiskovou chybu

nebo vzácnou vazbu veliký statek obětují; v Římě bylo již ode dávné doby zvykem, takovéto vzácné sbírky ponechat pohromadě a potomstvu všeobecně přístupnými učiniti. Zde jsou vždy ještě vzácné sbírky Bellarminova, Norisiova, Passioneiova, Barberiniho, Casanateovo, Chigiho, Corsiniho, Baroniova, knihovny královny Kristiny, Grotia, Mureta, Heinsiova, Bossiova, Petaviova ve své celistvosti zachovány a usnadňují tomu, kdo se chce oddati podobným studiím, jako tito sběratelé, neobyčejně práci.

Co však knihovnu činí ještě cennější, jsou důležité rukopisy. A v této věci nemůže se s Římem žádné město měriti. Již Mikuláš V. byl to, který s vybranou péčí sbírku rukopisů ve velkolepých rozměrech započal.¹⁾ Ve všech zemích až do Řecka bylo pátráno po rukopisech. Rukopisy, jichž nebylo lze koupiti, byly opisovány a velké obnosy za ně vydávány. Tak nashromáždil 5000, dle jiných 6000 rukopisů. Stejnou péčí proniknut byl Sixtus IV., jehož výdaje na tento účel staly se na škodu mnohým důležitým zájmům jiného způsobu. Lev X. dal za jediný rukopis dosud neznámých prvních pěti knih Tacitových Annal 500 dukátů klášteru Korvejskému. A jako v naší době vysílají se veliké výpravy na lov velryb a sledů, tak vysílal je Lev k nákupu rukopisů po Italii a Německu, ano až do Skandinávie. Než to byla zatím ještě dětská léta literárních zisků. Od sedmnáctého století nabývají takových rozměrů, že převyšují daleko nejodvážnější naděje dřívějších papežů. Počaly knížecím darem bavorského kurfirsta Maxe I., který dobře věda, čím papeži může prokázati pravou pozornost, daroval mu ukořistěnou vzácnou knihovnu heidelberskou. S nákupy rukopisů z kláštera Bobbijského od Pavla V. tvořily tyto

¹⁾ Reumont, III., I., 331 n.

poklady jednu z hlavních ozdob Říma. Alexander VIII. koupil vzácnou knihovnu královny Kristiny, v níž bylo jen rukopisů na 1900. Klement XI. a Innocenc XIII. pečovali ponejvíce o východní rukopisy. Benedikt XIV. získal sbírky marchesa Capponiho a kardinála Ottoboniho. Pius VII. hleděl nákupem znamenitých knihoven několika kardinálů napravit škody, které způsobila revoluce ve své nenávisti proti vědě a knihovnám, těmto nesmírným pokladům. Lev XII. získal významnou sbírku pro dějiny umění hraběte Ciognary, Pius IX. značnou knihovnu kardinála Angela Maie. Lev XIII. je to, který bohaté archivy knihovny vatikánské přístupnými učinil učencům celého světa a nevyhýbal se žádnému nákladu, aby tyto poklady byly zachovány.

Přejdeme ke krátkému pohledu na školy a vychovávací ústavy v Římě. O této věci nemožno nám ovšem zde podati obšírného líčení. Nicméně pojem o péči papežů podává nám nejlépe zpráva, že Řehoř XIII., odezírajíc od jeho různých fundací pro 23 kolleje, o nichž již řeč byla, odezírajíc od různých a značných platů, jež vykázal učencům, a mnohých jeho dobročinných vydání, ještě dva miliony skudů (na 10,000.000 korun) pro podporu chudých studujících vydal. A jak o vyšší, tak pečovali papežové i o nižší vzdělání náležitě. Roku 1841 bylo v Římě 27 ústavů a 387 škol pro dívky chudší třídy, v nichž bylo vyučováno 14.157 dítek. Z toho bylo vyučováno 7579 dítek úplně, 2788 téměř bezplatně. K tomu družilo se ještě 2213 dítek, kterým dostávalo se vyučování v opatrovnách a špitálech. Poměr dítek ve školách k veškerému obyvatelstvu římskému byl jako jedna k osmi. Odtud stal se poměr ještě příznivějším.¹⁾

¹⁾ M a g u i r e, Rom, 22—24 hl., str. 236 nás.

Kdybychom chtěli napsati obsáhlou apologii papežů, musili bychom s velkou obšírností poukázati na jejich poměr k universitám; neboť sotva se kde ukázal jejich vliv tak blahodárně jako na tomto poli. University stály všecky pod bezprostřední ochranou papežovou, jenž dával udíleti kancléřem od sebe splnomocněným akademické hodnosti a dozírati na zachování výsad udělených. Bez schválení papežského nebyla proto také nikde zařícena universita, vyjímajíc universitu neapolskou, kterou r. 1224 papeži na vzdor na vlastní pěst založil Fridrich II. Zřízení mnohých universit, jako na př. ve Frýburku, v Tubinkách a v Ingoldestatě, umožnili teprve papežové přidělením církevních statkův a obročí. Učitelům a studujícím na universitách poskytovaly zákony církevní zvláštních právních výsad, jako na př. výsady zvláštního soudu.¹⁾ Aby studia právě na universitách byla podporována, bylo nařícením Alexandra III., Innocence III. a Honoria III. zavedeno, že ti, kdož věnují se studiu na universitě — ne však jinde — pět let mohou býti od svého obročí vzdáleni, aniž pozbyli jeho důchodův, a že veřejný učitel theologie na vysoké škole pro vždy může býti vzdálen od svého obročí, i bez svolení svého biskupa, leč by byl mnichem, a že s dovolením svého církevního představeného týchž výsad požívá, učí-li na universitě také jiným než theologickým vědám. Tato nařícení byla, aby každá pochybnost byla vyloučena a každému poškozování studií na universitách zabráněno, pro jednotlivé vysoké školy ještě zvláštními papežskými výnosy potvrzena. Tak existují od Sixta IV. dva takové výnosy pro učitele university Ingolstadské. Honorius III. dovolil magistru Michaelovi Skotovi, který uměl arabsky a řecky, aby mohl míti více než jedno obročí, a staral se v ji-

¹⁾ Schmalzgrueber, I. II. t. 2. n. 111 nás.

ných případech o to, aby při nastalých snad sporech university ve svých právech škody nevzaly. Aby studium na těchto ústavech povznesl, nařídil Klement V., že v Římě, v Paříži, Oxfordě, v Bologni a Salamance musí býti ustanoveni vždy dva učitelé řeči arabské a chaldejské, o jejichž náležitou výživu starati se má v Římě stolice apoštolská, v Paříži král francouzský, v ostatních místech preláti, kapitola a kláštery.¹⁾ Týž papež vydal po příkladu svého předchůdce Alexandra III. nařízení, která zakazovala ukládati velké výdaje při dosažení hodností akademických a tím jejich nabytí měla usnadniti.

Že se za takovýchto poměrů university velkolepě povznášely, je na jevě. Skutečně povznesly se také k výši a významu, o kterém si dnes nemůžeme učiniti představy. Čteme o 30.000 studujících, kteří najednou v Paříži nebo v Praze žili. Ze všech zemí pozvedaly se zástupy vědychtivých a jako zástupy poutníkův ubírali se do těchto sídel vědy. Kdyby naše university s ohromnými platy profesorův a miliony, které pohlcejí, i jen z polovice tak kvetly jako staré university tehdejší, když byly ještě v pravdě katolickými a „úpěly“ podejhem papežským, mohli bychom si blahopřáti.

Při tom nesmí se ovšem také zapomínati, že velkolepé podporování universit a jejich učitelův od nejvyšší hlavy církve mělo také své velmi neblahé následky. Bylo to zvláště veliké a přílišné vyznamenání, kterého se jim, především Paříži, dostalo v době velkého rozkolu západního tím, že si papežové, navzájem se potírající, jejich hlasem hleděli zabezpečiti všeobecné svoje uznání, což ovšem zplodilo přeceňování universit a bezměrné sebevědomí jejich učitelův. K tomu družil se ještě přílišný vliv, jenž

¹⁾ c. 1. Inter sollicitudines Clem. (V., 1).

byl na církevních shromážděních v Pise, v Kostnici a v Basileji poskytnut doktorům u velkém počtu přítomným. Uvážíme-li vše to, pak se nebudeme příliš diviti, jak tehdy, na počátku století 16., povstal směr známý pode jménem systému episkopálního, později gallikanismu, jehož základní snahou, ať již vědomou nebo nevědomou, otevřenou nebo skrytou, nebylo než, aby vědě dán byl rozhodující hlas ve správě církve na úkor autority hierarchické.

Že odtud papežové ve svém nadšení pro university poněkud ochladli a více opatrnosti k nim jevili, je nanejvýše pochopitelné a bylo nezbytně nutno. Než i tak těšily se university mimořádné jejich podpoře. Svědectvím toho jsou opatření na sněmu tridentském učiněná. Zástupci universit a theologové neměli sice při jejich stanovení podílu, ale jejich hlas padal při poradách velmi na váhu. Když velký Petr Soto, kterého Pius IV. sám jako svého prvního theologa na koncil poslal, se smrtí zápasil, naléhali naň otcové koncilu, aby napsal ještě několik řádků papeži, by jej pohnul k prohlášení povinnosti residence jako neporušitelného božského zákona. Věděliť, jaký dojem míti bude učenost a zbožnost takového učitele na papeže. Koncil pak sám oddal se, abychom s Pallavicinim mluvili, nad smrtí Sotovou největšímu zármutku a považoval se za ponechána v největší temnotě, poněvadž mu bylo vzato jedno z největších jeho světél.¹⁾ A stejně dokazovala jednání v kongregacích de auxiliis, jak si dovede papež vážiti pravé vědy v jejich učitelích a jak velice cení její význam pro rozluštění nejdůležitějších církevních otázek. A třeba v kterémkoli kanonistovi jen nahlédnouti do titulu De magistris (O učitelích) a čísti výsady, které církev doktorům a ještě více veřejným učitelům uděluje,

¹⁾ P a l l a v i c., Hist. Conc. Trid. I. 20, c. 13 n. 1.

abychom se přesvědčili, jak církevní autorita vědě všechnu čest prokazuje, kterou jí bez porušení církevního organismu prokázati může.

A chceme-li se konečně poučiti o stavu universit v bývalém papežském území samém, nalezneme, že moc papežská i po této stránce s každou jinou klidně se měřiti může. V malém státu církevním bylo neméně než sedm universit. Jejich zařízení, laboratoře, musea, observatoře, kabinety byly výborné. Studentům bylo studium právě oproti jiným universitám učiněno velmi laciným. A jestliže v posledních dobách na těchto sedmi ústavech bylo 13.435 studujících, k nimž na jiných vyšších ústavech ještě dalších 15.464 žáků přistupovalo, ať vystoupí vláda, která za podobných poměrů dovede docílití podobných úspěchů, jako zde vláda papežská, pro své domnělé potlačování vzdělání tolik rozkřičená.

Co se konečně týče pěstování krásných umění, není na tomto místě třeba zvláště papežů hájiti. Neboť každý, kdo z dějin umění stavitelského, sochařství, malířství, hudby i jen začátkům se naučil, ví, že při nejlepší vůli nelze papežům upřítí slávy, že používali moci své k podpoře krásných umění s větší horlivostí a s větším úspěchem než všichni ostatní králové a knížata pospolu, a že shromáždili v Římě nejvzácnější poklady lidského umění v daleko větším množství než kterýkoli rod panující v sídelním městě svém. To je také příčinou, proč i v dobách, kdy Řím byl ještě baštou „vlády kněžské“, nejzarytější protestant i nevěřící žid, pietista i anglikánský biskup bezděčně kupoval si lístek do Říma, chtěl-li svět a jeho divy viděti. Chceme při tom jen na jedno faktum upozorniti, že sice i jiné rody knížecí byly velikými podpůrci umění výtvarných, avšak jen v jednom, v nejlepším případě v několika svých členech. Jinak však je tomu u stolice římské. U ní

byla podpora krásných umění takorůžka dědictvím čili rodinnou tradicí. V tom souhlasí svatí papežové s těmi, jejichž život výtky zasluhuje, klassicky vzdělaní přátelé humanistů s askety a přáteli umrtvování, potomci domu Medici nebo Borgia anebo Farnese s chovanci řádů žebravých a s milovníky zdí klášterních.

V dosavadním postupu pojednání viděli jsme moc papežskou ve velkém lesku, takže úvahy tyto dostačily by zajisté, aby toho, kdo nevězí zcela v předsudcích, přesvědčily, že moc papežská, jak jí bylo používáno, není pro svět žádným nebezpečenstvím, nýbrž pramenem mnohého požehnání. Než zbývají nám ještě jiné úvahy, které tuto moc v lesku daleko vyšším ukazují. Sem náleží především zjev, že stolice papežská byla záštitou a útočištěm všech utiskovaných a chudých.

Nedoufal-li kdo více, že může nalézt práva a pomoci, věděl přece vždy, že je pro něho ještě útočiště, kde může očekávati ochranu v nátiscích, útěchu v opuštěnosti, zakročení ve svůj prospěch. Tam obrátil konečně svoje kroky, tam poslal své prosby a stížnosti. Již Athanáš Velký, štván jako zvěř a ode všech opuštěn, utekl se k Juliovi I. a jeho důvěra ho neklamala. K Damasovi obrátil se sv. Basil, když neviděl více naděje, aby konec učinil bídě Východu. Innocence I. dovolával se sv. Jan Zlatoústý, když ho opustila všeliká lidská naděje. V Římě hledali a našli ochrany sv. Anselm a Tomáš Becket. K římské stolici uteklo se, když Klement XI. na ní seděl, najednou 3000 duchovních, kteří musili opustiti Sicilii, a všichni našli u ní ochrany a chleba. Zajatý Richard Lví Srdce věděl, v kom může očekávati přímluvce za své propuštění. Byla-li některá kněžna od svého smyslnou vášní zaslepeného manžela hanebně zapuzena, jako Theuberga, Ingeburga, Bertha a tak mnohé jiné, obrátila se beze všeho dalšího na papeže.

Princové, jimž v jejich nezletilosti příbuzný některý chtěl vyrvať dědictví, knížata, jimž silnější soused proti právu chtěl odňati jejich zemi, svobodná města, která viděla svobody své ohroženy mocným sousedem, tito všichni utíkali se k všeobecnému ochránci utiskovaných. Zapuzená knížata, i řecká a mohamedánská, uchýlovala se pod ochranu papežovu. K němu volali poddaní, kteří byli utiskováni od svých vládců velikými daněmi nebo špatnými penězi, k němu volali kupci, odňal-li jim nespravedlivý kníže jejich zboží a zatarasoval-li jim cestu, k němu volali také křesťané z Edessy, Tunisu a Cypru, pode jhem nevěřících úpící. Papež s otevřeným náručím přijal Řeky z dobytého Cařihradu uprchlé; jediný papež měl mezi všemi mocnáři odvahu, říci carovi ruskému Mikuláši I. slovo pokárání pro utiskování katolíků v Polsku a Rusku. Papež měl zadostučinění, že sami Židé k němu přicházeli, když nikde nenalezli ochrany. To jsou triumfy oné moci, od níž se mnozí obávají potlačení všeliké svobody, ohrožení všeobecného blaha. „S velikým porozuměním a s chvalitebnou nestranností dávali papežové zákony, používali jich s obdivuhodnou obratností, a která řada světských panovníků smí se, i když vše pozorujeme se stanoviska pouze světského, nad ně postavití anebo jen jim na roveň? Byli by snad mnozí císařové a králové křesťanský svět lépe udržovali pospolu a řídili než papežové? Ve všech stupních světského a církevního svazku působili papežové zstrašováním, kde to bylo na místě, avšak rovněž tak často se shovívavou umírněností a srdečnou útěchou... Zabránili velmi často zvůli a bezpráví v knížecích rodinách nebo je napravili, nescíslněkráté udržovali nehodné duchovní při pořádku a trestali; i jednotlivci, i lidé nepatrní nalézali u nich ochrany a pomoci, kdežto tu, kde světský meč rozhoduje, není proti násilí žádné pomoci nebo opět jen

pomoc násilná. A jak nestranně hájili duchovních proti laikům a laiků proti duchovním, vyplývá ze všeobecné snahy získati si jejich ochrany. Jak málo hleděli na osobu, ukazuje radost, kterou projevovaly vdovy a sirotci, jakmile jejich věc ve známost papeže se dostala. Jen ti spílali římské stolici, kdož by byli rádi beztrestně činili bezpráví, nebo zapomínají, že nejmilovanější musí nejprísněji k dobrému býti přidržováni, a kdož zavrhuje všecku poslušnost, všecku podřízenost.“¹⁾

Co pak se týče dobročinnosti papežů, musíme se pro množství látky omeziti na jistý počet jednotlivých příkladů, které nahodile volíme. Pavel I. ve své lásce k chudým stojí důstojně po boku Řehoři Velkému; vyhledával sám chudé, přinášel jim podporu, těšil je, navštěvoval vězně a snažil se zameziti následky lichvy, ujímaje se vdov a sirotek proti bezcitným věřitelům. Hadrian I. uspořádal chudobinství v Římě, zřídil v každé farnosti diakonii, kterou vybavil nemovitými statky. Bylo jich aspoň dvacet. U jeho stolu jedlo denně na sto chudých. K tomu družily se ještě četné domy pro cizince, špitály a školy, takže Řím tehdy měl nadbytek dobročinných ústavů. I Lev III. a Paschal I. navštěvovali zpravidla osobně chudé v jejich příbytcích. Ke stolu Štěpána VI. dostavovali se pravidelně jako hosté chudí. Středověcí papežové, nepopíráme, neujímali se chudých v té míře, aspoň čteme o tom méně. Možno je však dobře omluviti. Jednak byl smysl pro dobročinnost obecně tak veliký, že rozsáhlá a hluboko zasahující jejich podpora nebyla nutna, vyjímajíc mimořádné nehody. V takových to však neštěstích věděli chudí zcela dobře, že mohou od papežů očekávati pomoc vydatnou. S druhé strany musili papežové

¹⁾ R a u m e r, Geschichte der Hohenstaufen, VI., 59.

tehdy přináseti příliš veliké oběti pro svaté války a missie, dvojí to činnost, která prospívala chudým, jatým a utiskovaným v zemích nejvzdálenějších. O tomto způsobu dobročinnosti nelze však tak snadno vésti účty jako o chudinství a nadacích lásky v jednotlivém městě. Čím více tyto poslední požadavky mizely a ubývalo všeobecného smyslu pro dobročinnost, tím více ujímali se opět papežové oněch prvnějších úkonů lásky křesťanské. Již na Eugenu IV. opět se velebí, že byl velikým přítelem chudých. Pius V. navštěvoval často osobně špitály, umýval chudým nohy, líbal jejich rány, těšil je v utrpeních a připravoval je na křesťanskou smrt. Jeho moudrá šetrnost uschovovala jej netoliko každodenně rozdíletí bohaté almužny, nýbrž i zakládati zbožné ústavy, z nichž zvláště podporoval ty, které vzdělání mládeže sloužily. Tato věc zdála se mu tak důležitou, že zvláštní bullou z r. 1571 všem pastýřům duchovním podobnou péči doporučil.¹⁾ Za něho přišli také Milosrdní bratři po prvé do Říma. Na provdání chudých dívek obětoval značné obnosy. Za hladu v Římě dal kupovati obilí a daroval je chudým, nebo prodávati je dal za nepatrnou cenu. Zvláště pamětihodno je, co Řehoř XIII. pro chudé činil, ač, jak již zmíněno, na založení kollejí a na podporu vědy tak veliké obnosy věnoval. Až dotud žebrání v Římě příliš bylo rozšířeno. Řehoř vystavěl pro žebráky asyl r. 1561. Bratrstvo nejsvětější Trojice vedlo chudé v průvodě k tomuto domu: v celku 850 chudých. Tam zůstávali, až jim Sixtus V. vystavěl velkolepý špitál: Mendicanti a Sisto. Pak ovšem snadno možno uvěřiti, vypravuje-li se, že za Řehoře XIII. nebylo v Římě na ulici viděti žebráka. Za hladu r. 1582 věnoval 52.000 dukátů na nákup

¹⁾ Ex debito pastoralis officii 6. října 1571. Bullarium Magnum Luxemb. 1742, II., 371.

chleba pro hladové. Na výbavu chudých dívek věnoval neméně než milion dolarů (5,400.000 korun). Je to čin milosrdenství, který náležitě konán, sociální otázku z polovice by rozřešil. Neboť uchovají-li se mladé dívky v mravnosti a cudnosti a budou-li uschopněny k založení zajištěné rodiny, nebude vznikat proletariát, který je jediným nebezpečenstvím trvajících řádů. Tím, že papežové se zvláštní zálibou konali tento skutek lásky, ukazovali způsobem vynikajícím smysl a srdce pro to, co je na prospěch společnosti lidské. Než abychom se vrátili opět k Řehořovi XIII., není to ještě daleko všecko, co vykonal na poli křesťanské lásky k bližnímu. Při jubileu r. 1575 bylo z jeho rozkazu v Římě 200.000 poutníků stravováno. Nešťastným Cypriotům věnoval 470.000 skudů. Zkrátka, o jeho dobročinnosti vypravuje se tolik velkolepých příkladů, že nezní více jako věc nepravděpodobná, že vydal jen na almužnu 30 milionů. Klement VIII. umýval v jubilejním roce 1600 poutníkům sám nohy a předkládal jim jídla. Tehdy bylo v Římě ubytováno 2,070.000 poutníků. Totéž vypravuje se také o Urbanovi VIII., Innocencovi X., Klementovi X., Klementovi XI., Benediktovi XIII., Benediktovi XIV., Lvu XII. Poutníci s pohnutím patřili na toto divadlo a šířili všude pověst o lásce a blahosklonnosti papežů: nevěřící a bludaři pak, kteří toto sebeponižování viděli, Židé a Turci, rovněž tak jako bludaři byli dojati a obraceli se namnoze při tomto pohledu k víře katolické. Synovec Kalvínův byl jedním z těch, jehož se dotkla milost v takovém okamžiku. Pavel V., Borghese, dovedl všem svým příbuzným vnuknouti pravé závodění o cenu šlechetnosti a velkomyslnosti. Alexander VII. zvětšil dva špitály: u Sv. Ducha a u Vykupitele. Když vznikl veliký hlad a v jeho zápětí mor, nakoupil za veliké peníze obilí v Holandsku a rozdával je za nepatrnou náhradu a podnikl zároveň ve-

liké stavby, aby opatřil lidu práci a chléb. A když město z vděčnosti sochu mu zříditi chtělo, zakázal si tuto poctu. Klement IX. byl opět velikým přítelem chudých, z nichž vždy dvanácte u stolu s ním jedlo. Umýval jim nohy, a aby jim neprokazoval jen tělesných skutků milosrdenství, vyučoval je také ve víře křesťanské. Při tom bylo zamilovaným zaměstnáním jeho navštěvovati nemocné ve špitálech. Innocenc XI. vynikal v milosrdenství k chudým nad své předchůdce tak, že se mu dostalo čestného názvu „otce chudých“, a že při jeho smrti lid byl tak zarmoucen, jako ještě při smrti žádného papeže. Když Romagna, Aemilie a jiné krajiny zemětřesením byly postiženy, rozdělil 150.000 korun nešťastníkům a odpustil jim všecky daně, jakož i vůbec zmírnil veřejná břemena. Zvláštní péči věnoval zřizování vychovávacích ústavů pro chlapce a dívky. Prostředky k těmto skutkům milosrdenství, jakož i k velikým nákladům na válku s Turky opatřil tvrdým strádáním, které si sám ukládal. Chudičké svoje roucho spravoval vlastní rukou, své malé komůrky s prostým zařízením neopouštěl téměř nikdy. Nikdo nepochopoval, jak tak mohutné tělo, jako bylo jeho, mohlo býti s tak skrovným pokrmem na živu zachováno. Jen ke svým příbuzným byl přísným, ano až odmítavým. Po padesát dní žádal ho jeho synovec Odescalchi, aby jej mohl spatřiti. Marně. Konečně, když se blížila smrt, připustil jej. Vida jej klečeti u svého lůžka, uváděl mu stařícký papež na pamět příklady jeho předků, jak vždy chudé podporovali a nemocných a slabých se ujímali, a rozkázal mu, aby použil 100.000 skudů na skutky bohumilé. Pak mu dal svoje požehnání a rozloučil se tak s ním pro tento svět. To je závět papeže! A ctnosti a zbožné skutky takového papeže, jehož lid jako světce uctíval, o jehož ostatky zápasil, na jehož vzývání nápadné zázraky se staly, nedostačily dle soudu jeho

nástupců, aby jej prohlásili za hodna cti oltářů! V pravdě, papežové činí na sebe veliké požadavky!

Ale i po příkladu takového předchůdce, je to vždy ještě obdivuhodný příklad dobročinnosti, jestliže Klement XI. v r. 1706 v době dvou měsíců 454 chudým dívkám poskytl prostředky k provdání. Jeho nejbližší předchůdce, Innocenc XII., vydal zvláštní bullu na potlačení nepotismu a učinil pamětihodný výrok, že jeho příbuznými jsou chudí. Palác lateránský určil chudým za špitál. Žebráky v městě dal jako Sixtus shromáždit a zřídil pro ně vedle četných jiných budov krásný špitál u sv. Michala. Tam ubíral se opět a opět, tam posadil se k sirotkům a nazýval je svými dítkami. Na jejich vychování náboženské, na jejich vyučování ve školních předmětech věnoval veliké obnosy. Za to však milovali jej chudí také tak, že nosítka jeho násilně nosičům odňali a s voláním: „Nám přísluší nésti otce našeho“, na ramena svá vzali: a tak ubíral se papež do Říma a přišel ke Kvirinálu, nesen chudými, obklopen jásajícím zástupem mrzákův a zkomolených. Při tom byly jeho podpory rovněž tak zajištěny nešťastníkům v Polsku, v Benátkách, v Řecku, jako chudým v Římě. Než musíme spěchat k konci, neboť není možno všecky stkvělé rysy lásky a dobročinnosti papežské k chudým v krátkém pojednání uvést. Dostačí snad ještě poukázati na velký nalezinec Innocencem III. r. 1198 založený, který Benedikt XIV. r. 1750 tak velice rozšířil, že vydržoval 3150 dítek, dále na Ospizio apostolico (hospic apoštolský), Innocencem XII. založený, s kterým později spojena byla rukodílna na vlnu k zaměstnání chudých, v níž 800 dělníků nalézalo chléb; na Ospizio di S. Maria degli Angeli, Piem VII. založený, Lvem XII. a Řehořem XVI. rozšířený, který 950 osobám práci skýtal. Lev XII. obnovil skutky předchůdců zvláště osobním účastenstvím na blahu chudých.

Sám navštěvoval školy, rozděloval odměny, chodil do vězení, aby viděl, zda opravy od něho nařízené byly provedeny, usnadňoval vězňům jejich osud. Rovněž tak přicházel často zcela neočekávaně do špitálů nebo jiných ústavů pro chudé a zkoumal všude osobně, pln otcovské péče, zda zařízení jsou účelná. A podobně horlivě následoval Pius IX. své předchůdce ve skutečích milosrdenství a lásky, takže jen málo se mu jich v této příčině vyrovnalo. V nejhroznějších dobách cholery navštěvoval špitály, vězení podrobil zvláštním opravám, v 15 letech vydal 1,500.000 skudů pro chudé při ročním osobním příjmu 2400 skudův. Mimo jiné věnoval vzácnou tiaru, kterou mu královna španělská darovala, v ceně 50.000 skudů ihned ve prospěch chudých. Pius IX. pokračoval v díle lásky v Římě za všech dob tak horlivě konaném, poskytovali totiž výbavu chudým dívkám. Svým osobním účastenstvím na duchovních cvičeních pro chudé podporoval dílo velikého milosrdenství a nevyčerpatelného požehnání pro mravní povznesení trpících. O jednotlivých rysech jeho dobročinnosti musíme tu pomlčet. Dostačí na konci připomenouti, že čestný den svého kněžského jubilea prožil v kruhu svých miláčků, sirotků v Tata Giovanni, a že první almužna, kterou Paříž obdržela po hrozném katastrofě r. 1871, byla zásilka 60.000 franků z rukou krátce před tím o stát papežský oloupeného papeže. Je také v živé paměti, kterak i Pius X. podporoval nešťastníky po hrozném zemětřesení na Sicilii a v Kalabrii. Ať tedy máme na zřeteli veřejné dobročinné ústavy, které vláda papežská zřídila, nebo osobní a soukromou dobročinnost papežů, v každém případě dopadá srovnání s tím, co jiné vlády a knížata činívají, ve prospěch moci papežské.

A všimneme-li si konečně jejich péče o vnitřní a duchovní život jak u sebe samých tak i u ji-

ných, je to věc, ve které málo knížat pozemských papežům by mohlo čest přednosti odníti. Ovšem snad málo knížat, ano i málo lidí je s to, aby pochopili, že právě v tom spočívá velká, ano největší sláva, kterou si papežové získali, že nedovolili, aby jim jejich veliká důstojnost byla překážkou pěstovati duchovní život, nýbrž že v ní spatřovali vyzvání, po přednosti jemu se věnovati, a prostředek, i u jiných jej pěstovati. Nemluvíme zde ani o nejstarších dobách, kdy každý, kdo na stolci Petrově seděl, tak žil, že brzy po své smrti mohl býti za hodna uznán cti oltářů. I století pozdější počítají mnohé svaté nebo takorča svaté papeže. A kdyby byli papežové bývali tak ctižádostivými, jak bývají líčení, jejich ctižádost byla by mohla nalézt v kanonisaci předchůdců dostatečného uspokojení. Je však nápadno, že mezi světci od papežů kanonisovanými tak málo papežů se nalézají, ačkoli mnohý, lze právem zajisté říci, byl by býval této cti za hodna uznán, kdyby jen nebyl býval papežem. Jejich vlastní skromnost a přílišné požadavky, jež na sebe pro svůj vysoký úřad činili, zdržovaly nástupce od jejich svaťorečení. Lze tak tvrditi o Innocenci III. a Innocenci XI. Možno však také poukázati na Marcella II., Pavla IV., každým způsobem na Řehoře XIV., vzor svatosti, křesťana prvních století, „panenskou, nevinnou duši“, a bez přílišného uvažování také na Řehoře XV. a Klementa XIII., o jiných nemluvě.

O zbožnosti a svatosti Řehoře I. a jiných papežů ze starší doby nechceme šířiti zbytečně slov. Ale u pozdějších papežů smíme zajisté vytknouti jednotlivé rysy, poněvadž příklady z dob, jež jsou nám bližšími, mají větší účinnost a nízkému smýšlení nedovolují tak snadno nízké výmluvy, že tehdy byly jiné doby a jiní lidé. Eugen IV. nepil nikdy vína, jedl pouze jedno jídlo, měl vždy oči sklopené a spal na

tvrdém lůžku. Podobně Innocenc IX., jenž jen jednou zasedal ke stolu, a to na večer: všechn ostatní čas náležel modlitbě a práci. Klement XI. zpovídal se denně před obětí mše sv. Výdaje pro jeho osobu nesměly denně přesahovati obnosu šesti grošů. Spánek omezil na nejmenší míru. Svoji švakrovou vypudil z Říma jedině proto, že byla velmi domýšlivou na příbuzenství s ním. Benedikt XIII. žil jako papež týmž způsobem, jako byl před tím živ jako mnich dominikánský. Nejraději byl sám nebo v choru a refektáři svých řeholních bratrů. V jeho pokoji stály jen slaměné stoličky, na stěnách nebyly než kříže a několik rytin. Vyšel-li někdy, měl růženec v ruce. A ještě v předešlém století vedl Řehoř XVI. na trůně život, jaký byl zvyklý vésti jako řeholník kamaldolský. A co máme říci o Piovi V.! Ve dne v noci nosil pod oděvem zíněné roucho, které nosil jako mnich, chodil v čele procesí bos ulicemi, nalézal při svých neúnavných pracích ještě pokdy konati denně dvě rozjímání na kolenou. Jeho umrtvování, jeho dobročinnost, jeho smířlivost při urážkách mu způsobených byly nevyčerpatelné. Jeho zbožnost při procesích obrátila mnohé na víru katolickou. Jistý protestantský šlechtic se obrátil, když viděl, jak Pius líbal nohy chudásovi, pokrytému vředy. Jeho nástupce Řehoř XIII. hleděl tohoto zázračného muže netoliko následovati v přísných ctnostech jeho svatého úřadu, nýbrž jej ještě překonati.

Více nebo méně můžeme s pýchou poukázati na všechny své papeže. Je pravda, byli mezi nimi někteří, v celku asi deset, jejichž život jako papežů není bez výtky. Odpůrci církve odedávna s posměchem na ně poukazovali a vítězně se tázali, zdali v pověstném Janu XII. nebo Alexandru VI. Borgiovi vidíme také ještě Bohem omilostněné nástroje? My katolíci nemáme v pravdě příčiny okrašlovati život těchto pa-

pežů. Ale tyto ojedinělé příklady, jakkoli jsou ovšem smutny, nemohou zmenšiti naši radost a spravedlivou pýchu nad životem papežů. Jednak těší nás myšlenka, že odpůrci při nejlepší vůli nemohou naléztí v dlouhé řadě 260 nástupců Petrových více takovýchto nehodných papežů, než oněch několik. Pak vede se nám katolíkům právě tak jako jiným lidem, kteří tak rádi mají soucit s tím, s nímž se příliš hrubě a nelaskavě jedná, třebas i hany zasloužil, ano i touhu poněkud se ho zastati. Na štěstí je také vždy jistý rozdíl, je-li Jan XII. obviňován, že vzýval Jupitera a Venuši, jakož i že pil na zdraví papeže, a je-li dokázáno, že to skutečně učinil. Je nemalý rozdíl, vytýká-li Vilém Plasian Bonifáci VIII., že má domáciho ďábla, nebo dovozuje-li z výroku papežova, poněkud trpkého, ale bohužel až příliš ospravedlněného, že Bonifác popírá nesmrtelnost duše, a zdaž Bonifác takovýchto věcí skutečně se dopustil. A také to zdá se nám nesprávným, že vše, co voják Rodrigo Borgia 30 a více let před svým povýšením na stolec Petrův ve Španělsku učinil, bylo připisováno na účet Alexandra VI. Domníváme se, že rovněž tak bylo by možno říci, že arcibiskup Tomáš Becket vedl světský život a podporoval krále v jeho osobivosti proti církvi. Pak však můžeme také srovnati papeže a jiná knížata a shledáme, že ani tu srovnání nedopadne v neprospěch stolice papežské. Ano, neváháme právě v této horlivosti, s kterou odpůrcové vykořisťují slabosti některých papežův a tolik je upřilishují, takže vedle nich zásluhy dvacetkrát většího počtu vynikajících mužů přímo mizí, nalézati útěchu a domnívati se, že moc, na níž malá temná skvrna tak špatně se vyjímá, je zajisté v očích odpůrců neobyčejně vznešenou. A tak posilňuje nás právě tato umělá rozhorlenost nepřátel v úctě a vážnosti k důstojnosti papežské.

Při tom však velmi to ceníme, že žádný z těchto málo papežů nepoužil svého úřadu k poškození víry a mravů, že žádný se nestavěl na odpor úkonům zbožnosti, jak v církvi byly v obyčeji. A na tom nám tu jedině záleží, kde se zabýváme otázkou, jak papežové svého úřadu, své moci používali. Jestliže bychom však pohlédli na světská knížata a tázali se, k jakým opatřením, mravům a ctnosti své moci často použili, jakou odpověď musili bychom dáti? Naopak můžeme četné papeže uvést, kteří netoliko ve své velké moci spatřovali vyzvání pro sebe, poddané své zbožností převyšovali, nýbrž kteří také svého postavení používali k podpoře křesťanského zbožného života u jiných. Jejich nařízení v příčině každoročního přijímání svatých svátostí, hojně udělované odpustky k rozmnožení horlivosti v přijímání svátostí, poklady milosti, kterými obdařovali náboženské kongregace a bratrstva, zvláště však slavnost jubilea, která pokaždé celý katolický svět v pohnutí uváděla, a náboženské nadšení, kterému se nikdo nedovedl ubrániti, jsou toho svědectvím. Urban IV. a Klement V., jako později Martin V. a Eugen IV., závodili se zbožnou Julianou a sv. Tomášem Akvinským v horlivosti o oslavení nejsvětější svátosti oltářní. Bez přispění, které skýтали této pobožnosti, u lidu tolik oblíbené, nebylo by se ani vlivu sv. Tomáše Akvinského podařilo, této úctě takové dráhy zjednati, jaké si vskutku prorazila. Co by byla všecka horlivost a všecky námahy Františkánů, ano i obdivuhodná činnost Leonarda a Portu Mauritio pro rozšíření pobožnosti křížové cesty zmohly, kdyby se jí nebyli ujímali Innocenc XI. a XII., Klement XII., Benedikt XIII. a XIV. svojí papežskou autoritou a ji nebyli podporovali mocí svého apoštolského úřadu udílením hojných odpustků? A tak můžeme i na mnohé jiné prostředky zbožnosti upozorniti, které odjinud přitažlivosti pro

věřící neměly, než z podpory papežů, kteří tolik milostí s nimi spojili a je svým vlastním účastenstvím podporovali, jako na př. oba třetí řády sv. Dominika a Františka, missie, duchovní cvičení, čtyřicetihodinnou pobožnost, věčné klanění, postní a adventní pobožnosti, prosebné průvody a procesí atd. K tomu druží se ještě mnohé svátky tajemství života a utrpení Páně, mnohé svátky Marianské, kanonisace svatých a určení jistých dnů k jejich oslavě, jakož i podpora jistých pobožností k jejich účtě a následování, jako na př. sv. Aloisia, všecka zřízení, kterými papežové dali svou mocí apoštolskou podnět k úkonům zbožnosti, podpora k přijímání svatých svátostí. Jak mnoho dobrého těmito skutky bylo vykonáno, jak mnozí hříšníci obráceni, jak mnohé duše posvěceny, o tom nebude moci ovšem dějepisec nikdy podati zpráv, poněvadž nám teprve poslední soud poskytne pohled na vše to. Tolik však je jisto: i to, co světci pro Boha nejnadšenější a nejčinnější vykonali, bylo by zůstalo bez vyššího splnomocnění a bez výsledku, každým způsobem však bez trvání, kdyby toho nebyli papežové vždy a bez výjimky potvrdili svou nejvyšší mocí. Nejjistější prostředek k rozhodnutí o tom, zda někdo je světce a jeho dílo z Boha, možno snadno nalézt v jeho poměru k Apoštolské stoli; zůstal-li s ní spojen, pak je jeho svatost nepodezřelou, pominul-li ji svým dílem nebo nedosáhl-li pro ně u stolce papežského schválení, nikdy nebude mít u světa víry a trvalého výsledku. Jen kořen, který papež požehnal a který pod jeho péčí a schválením byl svěřen půdě církevní, má naději ve zdar a život.

Tak používali papežové svého úřadu jako představení církve ku pěstění a podpoře ctnosti a zbožnosti. Své mocí jako světští vládcové používali ke stejnému účelu. Neboť co jako vládcové ve svém vlastním území zakládáním klášterů, chrámů a kaplí, domů

pro exercicie, asylů pro padlé a ohrožené osoby ženské, konáním missií a ustanovováním apoštolských missionářů dobrého zaštípili a zlého zamezili nebo odstranili, to popsati nestačí péro naše. Tímto duchem bylo i jejich zákonodárství proniknuto. Pavel IV. postupoval proti svým příbuzným a proti lidu s takovou přísností, aby mravnost povznesl, že po jeho smrti došlo proto k nepokojům: za života byl příliš přísným, než aby se byli odvážili vzepříti se. Sixtus V. ustanovil ve svých státech na cizoložství trest smrti. Innocenc XI. vydal nařízení proti luxu a neslušnému oděvu žen, podobně učinil i v novější době Pius IX.

Ve své vlastnosti kněžské doplňovali papežové to, co ještě scházelo k úspěchu toho, oč se jako papežové a knížata pokusili a co doporučovali. Jako Lev Velký a Řehoř Velký vystoupili ještě mnozí papežové jako hlasatelé slova Božího, jakkoli by při svém jiném mnohonásobném zaměstnání úřad kazatelský s dobrým svědomím jiným osobám bývali mohli svěřiti. Alexander III. litoval velice, že mu dar řeči schází a že proto nemůže následovati svých předchůdců v důležité části jejich úřední činnosti. Tím horlivěji věnoval se úřadu tomu Innocenc III. Z pozdějších papežů vyznamenávali se zvláště Klement XI. a Benedikt XIII. jako horliví kazatelé. Také ostatních úkonů kněžských nezanedbávali. Bylo již řečeno, jak rádi papežové nemocné a umírající ve špitálech navštěvovali. Mezi Theatiny, kterým tato péče byla zvláště na srdci, horlivostí a zbožností při těchto skutečích lásky vynikal Pavel IV. Pius V. zvláště rád připravoval na smrt chudé umírající. Klement VIII. zpovídal v jubilejním roce 1600 osobně poutníky a Benedikt XIII. zastával při jubileu 1725 osobně úřad velkého poenitentiáře. Klement IX. nespokojil se tím, že stále nemocné ve špitálech zpovídal, nýbrž měl

i ve Vatikáně zvláštní zpovědnici. Kromě toho vyučoval chudé, které pravidelně ke stolu zval.

Konečně nesmíme zapomínati, jak mnozí papežové ve všech dobách svou moc ctili a zbožnost pěstovali svým přátelstvím se světci. Málo zajisté světců v Římě žilo nebo pobývalo, aniž by se byli těšili přátelství papežů. Jak Urban II. miloval svatého Anselma a vyznamenával, bylo již řečeno. Innocenc II. přijal svatého Malachiáše za jeho cesty do Říma s láskou: svou vlastní mitru sňal s hlavy a posadil ji na hlavu jeho, a zavěsil mu štolu a manipl, jichž sám při oběti mše sv. používal, a propustil jej s políbením a požehnáním. Sv. Bernard, jakkoliv otevřeně mluvil s papežem, byl přece miláčkem papežů. Neboť netoliko papežové, kteří v době jeho žili, z nichž jeden, Innocenc II., mu za všecko děkoval, tím že sv. Bernard odstránil rozkol proti němu směřující, a z nichž druhý, Eugen III., byl jeho žákem, nýbrž i papežové pozdějších dob ctili jej velmi. Pius V. a Řehoř XIII. dávali si dílo jeho *De consideratione* předčítati při stole, Alexander VIII. přijal blahovoleně věnování jeho spisů od Mabillona vydaných a poručil Maurinům, aby opatřili malé příruční vydání jmenovaného spisu světcova, by zlatou knížku tuto vždy u sebe nositi mohl. Je to také, mimochodem řečeno, důkaz pro správnost často opakovaného tvrzení, že papežové nechtěli slyšeti pravdy. Kdyby jí nebyli chtěli snést, byli by se jistě světcům více musili vyhýbati než činili; neboť svatí nejsou v pověsti lhářů nebo lichotníků. Nejméně byl přítel Řehoře VII., mimořádně přísný Petr Damiani, mužem, jenž by lichotil nebo papeži pravdu zatajoval. Také Tomáš Akvinský, miláček Urbana IV., Klementa IV. a Řehoře X., Kajetan z Tienne a sv. Ignác, přátelé Pavla IV., Karel Borromejský, synovec a miláček Pia IV., byli muži, kteří i papeži bez obalu pravdu

řící si troufali. Tím však, že papežové takovým mužům, jako jmenovaným, nebo abychom ještě jiné světce uvedli, sv. Filipu z Neri, nebo dle pozemských pojmů nízkému Felixovi z Cantalicio, královně Brigitě švédské a její dceři Kateřině, rovněž tak dobře jako chudé dceři barvířské ze Sienny lásku a přátelství věnovali, že si světce za zpovědníky volili, jako Řehoř IX. Raymunda z Pennaforte, Eugen IV. Antonia, Klement IX. Filipa z Neri, stejně ctili sebe a ony světce a úctu a pěstování zbožnosti v křesťanském lidu mocně podporovali.

„Nesmírná, svět objímající činnost!“, volá novější protestantský dějepisec Ranke, maje na mysli působení jediného papeže, a to nikoli největšího mezi všemi papeži, totiž Řehoře XV. Co teprve máme říci, máme-li před zraky svými a pozorujeme-li činnost všech papežů!

Vskutku, moc papežská nebyla pro její nositele ničím, než všeobecnou službou, „namáhavým úřadem“, který jejich mysl ustavičně tísnil, který je činil dlužníky všem, kdož péči jejich byli svěřeni, byla v pravdě, jak se tak rádi vyjadřovali, „apoštolskou službou“, a jméno, které si v důležitých úředních výnosech přikládali, „služebník služebníků Božích“, není naprosto prázdnou frází, nýbrž výrazem velmi pocho-pitelného pocitu tísně pod tak těžkým břemenem.

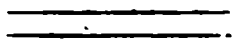
„Ó, jak je toto lehké roucho pro muže tak těžkým,“ vzdychal Urban VI., když papežskou mozettou se přiodíval. „Ubožejším než papež,“ naříkal Hadrian III., „není nikdo na zemi.“ Neboť pravil, že našel na papežské stoličce tolik utrpení, že všecka hořkost země s ním srovnána za sladkost může býti považována. Stoličce římského biskupa je dle něho plna trní a vyplněna špičatými ostny, a tak těžká, že i nejsilnější plece tísní. Koruna zdá se skvělou, právem, neboť je jako oheň horká atd. „Římský bi-

skup,“ píše Alexander IV., „jenž s nejvyšší strážnice apoštolátu ve své povinnosti služební na Řím a na celý okršlek zemský hledí, je nesčetnými zabaven starostmi a myšlenkami ustavičně sem a tam zmítán, poněvadž jeho stolec, povznesený nade všecky ostatní, mu u velkém množství připravuje naléhavé starosti. Neboť čím vyšší jeho stolice, tím větší je břímě bdělosti, která mu náleží, tím více musí uvážiti, že nejvyšší důstojnosti největší starost přísluší, a že vyšší důstojnost tím větší břímě působí a tak pohání obsáhlá starost jeho mysl žhavými bodci... Pro něho je jen starost bez přerušení, práce bez odpočinku, činnost bez zotavení, hluboké a horlivé uvažování a noční bdění bez spánku.“

Pojímali-li takto svůj úřad papežové — a dle toho, co jsme o jejich úředních povinnostech a vykonávání úřadu řekli, musili jej tak pojímatí — pak nemohli v pravdě pro svůj trůn lepšího obrazu nalézt, než výrazu, použitého Hadrianem III.: „stolice trnitá, vycpaná špičatými ostny“, a pro trojnásobnou svoji korunu přiměřenějšího srovnání, než srovnání se žhavým pásem kolem spánků. Minuly ovšem doby, o nichž Řehoř Velký praví, že tehdy každý, kdo této důstojnosti dosáhl, byl jist, že první bude vlečen k nejtěžším mukám; byla ovšem u konce ona století, o nichž i paní ze Seigné píše: „Považte, že v prvních stoletích při intrikách konklave posléze mezi kněžími ten byl volen, jenž měl nejvíce horlivosti a síly podstoupiti smrt mučednickou, že třicetsedm papežů po sobě tuto smrt podstoupilo, aniž by jistota tohoto konce pohnula je vyhýbatí se nebo odmítnouti toto místo, s nímž smrt byla spojena, a jaká smrt!“ Nastaly jiné doby, papežská důstojnost zůstala však jako před tím mučednictvím, jen s tím rozdílem, že se stalo delším, nebezpečnějším a na venek méně slavným, než krátké, krvavé mučednictví, které dřívější

papeže po cestě tak bezpečné a s menší odpovědností do věčného bezpečí vedlo.

„Ó, jak veliká,“ volá veliký biskup francouzský Bossuet, „jak veliká je přece římská církev! Podpíráť všechny církve, nese břímě všech trpících, udržuje jednotu, upevňuje víru, svazuje a rozvazuje hříšníky, otvírá a zavírá nebe!“ „Dějiny,“ píše známý protestantský dějepisec Gregorovius ve svých Dějinách Říma, „nemají dosti vznešených titulů, by jimi vše objímající činnost, veliké činy a nepomíjející slávu papežů i jen přibližně označily. Dlouhá jejich řada bude na nebi kulturních dějin tvořiti systém, jehož lesk všechny řady knížat a vládců dob převyšuje.“

Náboženství a věda.

Je to zvláště v tak zvaných kruzích lepších daleko rozšířený názor, že pěstování náboženského života a vážné vědecké snažení jsou dvě věci, které se nedají spojit, dva pojmy, z nichž jeden vylučuje druhý. Člověk, který ještě prakticky náboženství projevuje a ve svém celém jednání náboženskými zásadami se dává vésti, nemůže prý ve všestranném oboru věd nic vykonati, naproti tomu však, kdo spatřoval v pěstování vědy svůj úkol životní, je prý nutně veden k pohrdání a zřeknutí se náboženství. Buď náboženství a pak žádná věda, nebo věda a pak žádné náboženství! Mezi oběma je prý propast, která nemůže býti nikdy překlenuta. Náboženstvím rozumí zde odpůrci ovšem náboženství o sobě, tedy jediné pravé, zjevené náboženství — křesťanství. Jako náboženství o sobě, tvrdí, tak odporuje také křesťanství, ano právě toto ve svých dogmatech vědě a smíření je mezi oběma nemožno. Myšlenku tuto pronášejí odpůrci v rozličných formulích. Než ať je formule, do které ji odívají, jakákoliv — musíme myšlenku tuto jako naprosto bludnou a neoprávněnou odmítnouti. Abychom to dokázali, předvedeme uvedenou myšlenku v různých formách a podrobíme kritice.

Náboženství, tvrdí odpůrci, směřuje k tomu, aby svými dogmaty ducha lidského „zatemnilo“, ohloupilo. Snahou vědy naproti tomu je ducha lidského osvětliti. Proto má náboženství přirozeně zájem na

tom, aby vědu zatlačilo, ji za psance vyhlásilo; věda naproti tomu má přirozený zájem, aby náboženství odstranila a jeho zatemňující vliv na ducha lidského ochromila. Náboženství a věda mají tudíž zájmy sobě odporující; mezi oběma nemůže býti nikdy smíru.

Náboženství, křesťanství tedy podstatou svou směřuje k tomu, aby ducha lidského zatemnilo! Je sotva uvěřitelné, s jakou hrubostí se toto tvrzení vyslovuje. Zejména, jde-li o náboženské vyučování na školách, neostýchají se přívrženci „moderní paedagogiky“, zastanci „volné školy“ přímo je označovati za „otravování“ ducha dětského. Je však tvrzení toto také pravdivo? Nikoli!

Obsahem náboženství, pokud je naukou, jsou náboženské a mravní pravdy. Náboženství nás učí, že je Bůh ve třech osobách, který svět stvořil a jej prozřetelností svou zachovává, řídí a spravuje. Náboženství nás učí, že jsme k obrazu Božímu stvořeni, že v nás žije nesmrtelná duše, že jsme určeni k blaženosti v Bohu a že musíme proto v životě přítomném zachovávatí přikázání, abychom dosáhli tohoto svého určení. Náboženství nás učí, že dopustili-li jsme se hříchu, nesmíme zoufat, poněvadž Syn Boží se stal člověkem, aby nás od hříchu vykoupil, a že tudíž lítostí a pokáním opět se k Bohu vrátiti můžeme. Náboženství nás učí, že zbožné, nevinné duše nezřídka zvláštním způsobem kalich utrpení okoušeti musí, aby jejich ctnost byla zkoušena a upevněna a jejich utrpení nebeskou korunou odměněno. Je to však zatemňováním, ohlupováním ducha lidského? Nikoli, právě naopak; náboženství poučuje a osvětluje nás tím o nejvyšších pravdách, jež vyžadují celého zájmu ducha našeho. Každý člověk, dospěje-li jen poněkud k rozumu, musí se tázati: Odkud je vesmír, který se přede mnou šíří? Co jsem, jaký je účel a smysl mého života? Kam jdu, dotkne-li se mne smrt?

Tyto a podobné otázky musí si každý položit, a pokud pokolení lidské trvá, skutečně si je také duch lidský kladl. Duch lidský žádá odpovědi na ně, žádá jí nutně a neodolatelně; jen člověk naprosto otupělý a blaseovaný může je pominouti.

Náboženství však odpovídá na tyto otázky, poučuje nás o těchto velikých problémech, na jejichž rozřešení má člověk nejvyšší zájem; osvěcuje nás oním světlem, které s nebe přišlo, aby rozptýlilo temnotu a nás do krajů božského světla vedlo. A to má býti zatemňováním, ohlupováním ducha lidského? Je možno ještě větší matení všech pojmů?

Náboženství, tvrdí odpůrci dále, má podstatný zájem na tom, aby věda byla zatlačena a odstraněna, poněvadž by jinak nemohlo provésti zatemnění ducha lidského. I toto tvrzení opakuje se často. Kdo přidržují se ještě náboženství a náboženského názoru světového, těm spílá se tmářů a upírá se jim naprosto věda.

Je však pravda, že náboženství má zájem, ano zájem podstatný, aby věda byla odstraněna? Nikoli! Překáží snad náboženství fysikovi, aby zkoumal zákony přírodní a výsledků, kterých získal, použil pro všeobecné blaho? Stavělo se náboženství nepřátelsky proti vynálezům železnic, telegrafů, telefonů, strojů atd.? Překáží náboženství hvězdáři, aby používal dalekohledu, jím hvězdnaté nebe zkoumal a dráhu hvězd vypočítával? Překáží náboženství jazykozpytci, aby zkoumal široké pole řečí, jejich zákony stanovil, mezi sebou je srovnával a z toho závěry dovozovak? Zajisté nikoli! Vědy mohou se svobodně rozvíjeti, náboženství nečiní jim nejmenších překážek; kdyby byl opak pravdou, byli by zajisté oni vynikající mužové, kteří v rozličných vědách tak velikých úspěchů docílili, musili pocítovati tuto překážku a proti ní se vzpírat, jedním slovem, byli by musili býti

beznáboženskými. Věc má se však právě naopak; velicí mužové vědy byli také z velké části hluboce náboženskými, uznávali náboženství, neviděli v něm překážky svých snah, viděli i ve velkých výsledcích, kterých docílili, potvrzení náboženského názoru světového. Vzpomeňme si jen na Keplera, Newtona a mnohé jiné.

Tvrdíme však ještě více: náboženství nemá netoliko na tom zájmu, aby odstranilo snahy vědecké; náboženství spíše k nim vyzývá. Náboženství chce a přeje si, aby věda vždy více pokračovala a své kruhy vždy více šířila. Náboženství učí totiž, že Bůh položil člověku přírodu k nohám za dvojím účelem: předně aby jejím poznáním byl veden k poznání a klanění se Tvůrci a pak aby ji vykořisťoval pro vlastní blaho tím, že jejích produktů a sil v ní uložených používá pro své účely. „Naplňte zemi a podrobte si ji.“ (Gen. 1, 28.)

Tohoto dvojího účelu však člověk tím dokonaleji dosáhne, čím více vědou takoruka do nitra přírody proniká a její síly a zákony, kterými se činnost těchto sil řídí, poznati se snaží. Neboť za prvé: čím dokonaleji přírodu a vesmír poznává, tím hlouběji nazírá do zákonů, jež v ní vládou, a tím také do podivuhodného souladu a pořádku, který se ve vesmíru a v jeho nejmenších částech jeví, tím dokonaleji poznává Boží nekonečnou moc, moudrost a dobrotu, tím více stupňuje se v něm obdiv velikého Tvůrce světa, tím více bude se cítiti vyzván, aby Boha miloval, před ním na kolena padl a jemu se klaněl. Kdo by mohl také na př. dalekohledem pozorovati miliony hvězd, jakož i ohromnou jejich vzájemnou vzdálenost, kdo mohl by zákony jejich pohybu vypočítati a viděti, jak všechny pohyby ve vzájemné jsou shodě, jak žádná z hvězd nenaráží na druhou, jak každý zmatek a každé vzájemné rušení je tu daleko, aniž by volal: Jak ve-

liký jsi, o Bože! Tvoje moc a moudrost nemají mezí. Pojdte a klaňte se mu!

A čím více věda přírodní pokračuje, čím rozsáhlejší je znalost sil přírodních a jejich zákonů, tím více je člověk uschopňován přírodu pro své účely vykořisťovati, tím četnějšími a v jistém smyslu obdivuhodnějšími stávají se vynálezy, kterými člověk přírodu uvádí pod svoji vůli, aby ji donutil, by mu sloužila a nástrojem byla, kterým svůj život zpříjemňuje a své pozemské blaho podporuje. Právě pokroky přírodních věd plní se vždy více příkázání Boží: Podroďte si zemi! Vedlo by nás daleko, kdybychom chtěli vypočítávati všechny pokroky a příjemnosti na poli života kulturního, kterých bylo docíleno použitím síly parní, elektřiny, zákonů světla, zvuku a tepla.

Zda tvrdíme proto neprávem, že náboženství netoliko nebrání vědeckým snahám, nýbrž že spíše k vědeckému badání vybízí, že je v jeho zájmu, aby se vědecké badání nikdy nezastavilo, nýbrž vždy dále pokračovalo? Bádejte jen, zkoumejte, važte, měřte, počítejte, analyzujte, jak jen se vám líbí: každý bezpečný výsledek bude náboženství vítán.

Byť i v prvním spěchu nějaké nové faktum zdálo se mluvit proti náboženství či lépe řečeno proti zjevení, další rozvážné zkoumání přivodí brzo rozřešení hádanky. Kdo si nevzpomíná na materialistickou záplavu, která se za objevů Darwinových po celé Evropě rozlila a celé křesťanství ohrožovala? Přímé omámení zmocnilo se vědeckého a nevědeckého světa a mnozí hlásali blízký konec křesťanství. Než poněnáhu uklidnily se vlny a dnes je mnohem tišeji. I mnozí přední nekřesťanští přírodopytci zavrhnou rozhodně theorii descendenční v její specificky darwinistické formě! Jaká radost zachvívala mnohým srdcem, když Hollandan Dubois se domníval, že v *Pithecanthropus erectus* objevil dlouho hledaný a ký-

žený střední článek mezi člověkem a opicí! Ale radost netrvala dlouho. A tak tomu bude také budoucně, pokud se jedná o pravdy, které jsou jistě zjeveny.¹⁾

Než, tak namítají jiní: to platí přece jen především o vědě přírodní a vůbec o vědách empirických. Vystupuje-li však věda výše a povznáší se do oboru věcí nadsmyslných, pátrá-li po nejvyšší příčině a posledním účelu věcí, a chce-li ze sebe odpovědět na veliké otázky, které mají pro lidstvo největší zájem, pak vystupuje náboženství přece s nedůvěrou vůči badání lidskému a hledí z oboru tohoto zatlačit, aby jeho kružidly nebylo rušeno. K filosofii je náboženství v poměru napjatém, filosofická práce ducha nelíbí se náboženství. Tak neostýchá se na př. německý filosof Paulsen tvrdit: „Klerikalismus (tak nazývá katolicismus) nenávidí a tupí filosofii, že je vinna odpadem od víry.“²⁾

I to není pravda! Náboženství učí, že lidský duch má pro poznání vyšších nadsmyslných pravd dva zdroje poznání: rozum a zjevení. Učí-li však tomu, jak může člověku zapovídati, aby neužíval svého rozumu, aby nepovznášel se do oboru vyšších nadsmyslných pravd a přemýšlením jejich poznání nabyl? To je naprosto nemožno. Náboženství musí právě rozumu i v tomto směru hájiti a také jich odedávna hájilo. Nescházelo těch, kteří tvrdili, že rozum je neschopen dospěti k poznání Boha, k poznání náboženských a mravních pravd, že je v této příčině odkázán jedině na zjevení. Tvrdili tím něco, co bylo ve smyslu a intenci náboženství? Nikoli! Církev vždy odmítala názor takový jako bludný a zastávala se právě rozumu a filosofie. Jak by tomu mohlo býti také jinak?

¹⁾ Cathrein, Glauben und Wissen, Freiburg 1903, str. 174.

²⁾ Philosophia militans, VI.

Je-li rozum lidský ve svém poznání omezen na obor zkušenosti, nedovede-li se nad něj od přirozenosti povznést, pak také neporozumí zjevení ani jako faktu ani dle jeho obsahu. Náboženství netoliko že nezájímá nepřátelského postavení proti filosofii, spíše filosofické badání je v jeho zájmu vlastním a vyzývá ducha lidského k němu.

A co se speciálně výtky týče, že katolicismus filosofii tupí a nenávidí, tu bylo by Paulsenovi a jeho nohsledům těžko podati pro své tvrzení i jen zdání důkazu. Kdy a kde nenáviděl katolicismus filosofii a ji tupil? Tupil snad filosofii sv. Tomáš Akvinský? Nebo Albert Velký? Nebo Scotus, Suarez? Nebo novější filosof nebo theolog, jako Kleutgen, T. Pesch a jiní ve svých filosofických spisech? Nebo snad Lev XIII., který ve svých okružních listech s takovým důrazem důkladné studium filosofie odporoučel? Nikde zajisté filosofie nepěstuje se tolik jako na vyšších katolických ústavech vyučovacích, kde dle staré tradice před vlastními studii odbornými, zvláště před theologií, plná tři léta téměř výlučně studiu filosofie jsou věnována. Na podobných ústavech nekato-lických nakládá se s filosofií ponejvíce jako s věcí vedlejší, a v tom zajisté třeba také hledati důvod, proč dnes na mnohých místech filosofie a logické myšlení tolik pokulhává.

Existuje ovšem filosofie, kterou katolicismus nepohrdá, avšak rozhodně ji odmítá, tak zv. filosofie „moderní“. Leč filosofie tato není také dle toho, aby imponovala. Zda nejsou moderní filosofové ve věčném boji mezi sebou? Jeden strhuje, co druhý vybudoval; sotva dva tvrdí totéž i v otázkách základních, a při tom zároveň se snižují a kaceřují. Věc dospěla tak daleko, že musily býti důkladně zkoumány „příčiny malomyslnosti na poli filosofickém“ a že přemýšleno o prostředcích, aby získáno bylo filosofii

úplně pohrdané poněkud více vážnosti! V jednom pouze bodě jsou moderní filosofové jednotni a svorni: v boji proti pozitivnímu křesťanství, zvláště proti katolicismu.

Nikoli, ne filosofie, nýbrž nedostatek jasného, důsledného myšlení, filosofický dilettantismus, zavinily odpad od víry. To poznal již Baco z Verulam: „Povrchní filosofování,“ praví, „vede snad k atheismu, filosofování důkladné vede však zpět k náboženství.“¹⁾

Ostatně, jak zkušenost učí, u mnohých odpad od víry s filosofií nemá co činiti. Nedotknuti filosofií odvracejí se od víry, s jejími dogmaty o spravedlnosti Boží a věčné odplatě, s jejími obtížnými příkazy čistoty, střídmosti a věrnosti, s její nejvýše moderní povinností zpovědi, k náhradě neprávne získaného statku, k vyhýbání se blízké příležitosti ke hříchu atd. Je-li víra dokonce překážkou dosáhnouti kariéry, státí se ministrem, generálem nebo také jen universitním professorem, jak snadno odvrátí se mnohý od víry bez všeliké filosofie. Teprve potom, když nevěra je již dávno skutkem dovršeným, bere se snad filosofie jako prostředek uspávací. Fr. Coppée, člen francouzské akademie, vypravuje ve své knize „La bonne souffrance“: „Byl jsem po křesťansku vychován a plnil jsem také po prvním svatém přijímání náboženské povinnosti po několik ještě let s dětinnou horlivostí. Co mne od zbožného smýšlení odvrátilo, byla, doznávám to nezakrytě, poblouzení mladistvého věku a odpor k jistým doznáním. Velmi mnozí, kdož se v témže stavu nalézají, budou mi musit připustiti, chtějí-li býti upřímnými, že jen přísný zákon, který náboženství v příčině smyslnosti všem ukládá, je s počátku víře odcizil, a že teprve v pozdějších letech pocítovali potřebu, přestupky zákona mravního okrá-

¹⁾ De augm. scient., I., 5.

šliti a ospravedlniti vědeckým systémem.“ Je to stará zkušenost: Ne v rozumu, nýbrž v srdci spočívají kořeny nevěry.¹⁾

Avšak, praví mnozí, a tím domnívají se, že dospěli k jádru věci — náboženství učí tajemstvím. Tajemství jsou takové nauky, kterým rozum lidský nerozumí. Náboženství žádá tedy od člověka, aby přijal nauky, kterým nerozumí a rozuměti nemůže! Tím směřuje zajisté k zatemnění a ohloupení ducha lidského a je v odporu s vědou, která svou povahou všude směřuje k porozumění a k objasnění.

Než i toto tvrzení je nicotné. Především nemůže býti tajemství definováno jako věta, které nerozumíme a rozuměti nemůžeme. Kdybychom nauce dle jejího obsahu nerozuměli, jak bychom ji vůbec jako nauku poznali! Tajemství musí býti spíše definováno jako pravda, kterou pouze svým rozumem nemůžeme objeviti a které také, když je nám již známa, nedovedeme pochopiti. V tomto smyslu jsou tajemství nepochopitelná, nejsou však nerozumná. Rozum spíše může poznati, že se vědecky nic proti nim nedá uvést, ano dovede je aspoň v něčem objasniti.

Ano, rozum a filosofie musí uznati také možnost, že tajemství mohou, ba musí existovati. Je totiž jisto, že rozum lidský a proto také jeho poznání je omezeno. S tím musí filosofie také počítati, nechce-li býti v příkrém odporu se skutečností. Proto také všechny ony filosofické systémy, které na toto faktum neměly zřetele, měly vždy žalostné fiasko. Rozum však dospívá k poznání Boha, který je nekonečný. Nabyli-li však rozum tohoto poznání, musí také uznati, že tato bytost nekonečná nesmí býti posuzována dle měřítká omezeného rozumu, musí uznati, že daleko, ano nekonečně lidský rozum převyšuje. A je-li toto poznání

¹⁾ Cathrein, u. d., str. 170 n.

získáno, musí býti také důsledně uznáno, že v příčině této bytosti nekonečné a v příčině její působnosti mohou býti pravdy, které rovněž tak, jako bytost nekonečná sama, omezený rozum náš daleko převyšují. Ano, ještě více, musí býti uznáno, že takovéto pravdy existovati musí, poněvadž kdyby to bylo popřeno, byla by bytost nekonečná a její činnost postavena pod měřítko omezeného rozumu, a tím by nestála nad tímto omezeným rozumem. Je tudíž jasno, že také se stanoviska rozumu a filosofie netoliko možnost, nýbrž i skutečnost tajemství náboženských uznána býti musí.

Jak může býti proto náboženství vytýkáno, že učí tajemstvím? Jak lze říci, že tím je v odporu s vědou, poněvadž i věda možnost a skutečnost tajemství uznati musí? Jak lze říci, že náboženství těmito tajemstvími lidský rozum zatemňuje a ohlupuje? Zjeví-li Bůh lidem taková tajemství, k jejichž poznání by sami od sebe dospěti nemohli, není to zajisté zatemněním jejich ducha; je to právě opak; je to povýšení ducha lidského nad omezenou míru jeho poznání přirozeného; není to zmenšení, nýbrž rozšíření tohoto poznání.

Poznáváme také, jde-li o činnost sil přírodních, ponejvíce jen zákony, dle nichž jsou činny, že tedy určitým způsobem musí býti činny; jak však jsou činny, je ponejvíce poznání našemu skryto, je pro nás tajemstvím a věda přírodní musí si tu vypomáhati dohady, které se často nesrozumitelností vyznamenávají a právě jen dohady jsou. Kdyby se Bohu líbilo, nás zjevením nadpřirozeným poučiti o způsobu, jakým jsou síly přírodní činny, nebo i jen o jedné z nich, zůstalo by toto „jak“ pro nás potom jako před tím tajemstvím, poněvadž jsme jich svým myšlením nenašli ani nalézt nemohli. Bylo by však zjevením tohoto tajemství poznání naše zatemněno, duch náš ohloupen? Zajisté nikoli. Spatřovali bychom v tom

spíše, a to právem, rozšíření poznání svého, a byli bychom Bohu vděčními, že nám tajemství to zjevil.

K tomu však druží se ještě další bod. Tajemství je ovšem pravda, které nikdy přirozeným rozumem pochopiti nemůžeme; než náboženství nežádá nikterak, abychom k ní proto svým myšlením nepřistupovali, abychom se před ní bezmyšlenkovitě a tupě zastavili. Nikoli, náboženství nám výslovně dovoluje, abychom se do tajemství proniknouti snažili, abychom je důkazy obdobnými a kongruenčními objasnili, předpokládajíc ovšem, že se neoddáme domněnce, že je tím úplně pochopíme, a že tajemství vždy v tom smyslu podržujeme, ve kterém je církev hlásá, že tedy nepokoušíme se o výklad, ve kterém pozbývá svého pravého obsahu. Tak tomu výslovně učí též sněm vatikánský: „Rozum věrou osvěcený nabývá za pomoci Boží třeba jen nedokonalého, přece užitečného porozumění tajemství jak analogií toho, co je mu přirozeně známo, tak ze souvislosti tajemství mezi sebou a s posledním cílem člověka; nikdy však nebude schopen, aby je tak poznal, jako ony věci, které tvoří vlastní jeho předmět.“¹⁾

Z toho všeho vysvítá, že je nepravdou, jakoby náboženství směřovalo k tomu, by zatemnilo ducha lidského, a jakoby mělo zájem na tom, aby vědu udušilo a potlačilo.

Právě proto však není také v zájmu vědy, aby se stavěla nepřátelsky k náboženství a je z vědomí lidí odstraňovala. Jak by věda mohla míti také na tom zájem? Obě, náboženství a věda, mají potud jeden účel a cíl, poněvadž obě k tomu směřují, aby člověka přivedly k poznání pravdy, jej o ní poučily. Obě směřují k tomuto cíli různou ovšem cestou; kde však je jeden cíl, tam není protivy, tu nemůže míti

¹⁾ Conc. vat. sess. 3., cap. 4.

ani náboženství ani věda na tom zájmu, aby samy vládly a slovo měly. Kdyby náboženství vědě bylo na úkor v jejím badání, nebo kdyby jí uzavíralo obor badání, ve kterém je věda kompetentní, nebo kdyby žádalo, aby něco přijala, čeho dle základních principů poznání přijati nemůže, pak mohli bychom pochopiti, že věda má na tom zájem, aby náboženství bylo svrženo. Žádný však z těchto předpokladů, jak jsme dokázali, není správný. Věda a náboženství shodují se tudíž úplně mezi sebou, a kdo tvrdí opak, může to učiniti jen tehdy, má-li liché pojmy jak o náboženství tak o vědě.

To nám potvrzuje i svědectví dějin. Nechceme mluvit o lichých pohanských náboženstvích starověku, ta pro naši otázku vůbec nemohou býti směrodatnými. Běží tu o pravé, o křesťanské náboženství; neboť proti němu obracejí se především útoky. Kdyby bylo pravdou, co odpůrci tvrdí, že totiž náboženství je v nepřátelském poměru k vědě a k tomu směřuje, aby vědu odstranilo, pak by také se vstupem křesťanství do světa, při planoucí horlivosti u víře prvních křesťanů, byla musila vědě udeřiti poslední hodina, věda byla by musila vymizeti ze společnosti křesťanské. Nastal však právě opak. Věda povznesla se pod vlivem křesťanství k výši a vývoji, jimiž stará věda byla úplně zastíněna. A to netoliko přes křesťanské náboženství, nýbrž spíše proto, že náboženství samo k pěstování vědy vyzývalo, poněvadž věda byla rozšíření a hájení náboženství křesťanského na prospěch. Také nebyl tento rozvoj vědy snad omezen na první století křesťanská, nýbrž i v následujících stoletích křesťanských byla věda vždy u národů křesťanských pěstována. Středověk měl zajisté hlubokou víru, tato víra však nebránila, aby právě v „temném středověku“ pod blahodárným vlivem církve vědy nebyly horlivě pěstovány. Již za císaře Karla Velkého,

jemuž neméně záleželo na rozkvětu vědy jako zevnějším rozšíření náboženství, pozvédaly se všude, hlavně v klášteřích a při chrámech biskupských, vlivné školy a ústavy vzdělavací. Karel Velký povolal na oživenou studií největší učence z Italie a Anglie, mezi nimi benediktina Alkuina, představeného klášterní školy v Yorku, ozdobu církve a světlo vědy. Mocného rozvoje nabylo vědecké snažení později zvláště za papeže Řehoře VII. Papežové, králové a císařové závodili v péči o rozvoj čilého života vědeckého, ozdobující vědecky vynikající muže nejvyššími důstojnostmi v církvi a státu.

Ve 12. stol., tedy v době, kde církev svým dalekosáhlým vlivem ještě všechny životní poměry ovládala a papežská vláda světová ještě nebyla otřesena, rozvinuly se z klášterních a kathedrálních škol ony mohutné ústavy vzdělavací, *u n i v e r s i t y*, které měly účelem vědu, jež byla dotud téměř jen od mnichův a duchovních pěstována, vždy do širších nésti kruhů. Evropa měla v této době na 60 universit, na př. v Praze 1348, ve Vídni 1365, v Heidelberku 1386, v Lipsku 1409 založené. Návštěva těchto ústavů byla obrovská. Oxford měl r. 1340 na 30.000 studentů, Praha r. 1407 asi 36.000. Na počátku století 15. měla Paříž na 20.000 studujících. Duchovní, ponejvíce mnichové, byli oněmi učiteli, kteří na těchto ústavech tisíce a tisíce posluchačů k svým stolicím poutali. Číslo svrchu uvedená vrhají zvláštní světlo na frási až do omrzení opakovanou o ohlupující a zatemňující činnosti církve katolické. A tato vědecká činnost rozvíjela se v době, než ještě tak zv. reformace „osvěcujícím“ světlem svým temnotu „středověku, v duchovním otroctví a nevědomosti úpícího“ zapudila.

Do „temného“ středověku spadá také obnova věd klassických, t. j. oněch věd, které se zabývaly

důkladně spisy starých Řekův a Římanů. Zejména byly tyto vědy opět pěstovány v „papežské“ Italii, kde postupem 15. století na všech vyšších školách, ano ve všech větších městech učitelé vědy klassické byli ustanoveni a knihovny k veřejnému použití zřizovány. Dante, Petrarka a Boccaccio, kteří 14. století náležejí, mají zásluhu obnovy těchto věd. Dante budil smysl pro ušlechtilý vkus slavnou svojí Božskou komedií; Petrarka, učenec a básník, nadchl své vrstevníky pro Cicerona a Virgila; Boccaccio věnoval se horlivě pěstování řeči řecké v Italii. Církev byla to tudíž, která v bouřlivých dobách ve svých školách a klášterích vědecké poklady starověké zachránila a university v život uvedla. Náboženství pak velikým myslitelům této doby netoliko nepřekáželo, nýbrž je přímo k tomu povzbuzovalo, aby horlivě pole vědy vzdělávali.

V novějších dobách přišla věda přírodní a počala jako obr kráčet po své dráze, aby se propracovala k výši rozvoje, jemuž se musíme podivovati. A byli to opět křesťané, kteří byli nositeli jejího rozvoje a jejích vítězství. Již svrchu jsme se zmínili, že koryfeové vědy přírodní, kteří do jejích dějin hluboce zasahovali a svými objevy a nálezy se stkvějí, byli ponejvíce mužové hluboké víry. Křesťanství bylo to tudíž, které vědu ve všech jejích odvětvích vypěstovalo. Odtud zjev, že jen v lůně národů křesťanských stálý pokrok vědy trval a že právě velké objevy a velké nálezy v oboru techniky výlučně náležejí národům křesťanským a od nich vyšly. Jiní národové, na př. kteří vyznávají mohamedanismus, měli sice také periodu vědeckého rozvoje; doba tato netrvala však dlouho; věda brzo se u nich vyžila a místo vědeckého rozvoje nastala u nich brzy stagnace, ve které až do dnešního dne chřadnou. Jen u národů křesťanských nezastavil se nikdy vědecký pokrok, a zažil-li

na cestě rozvoje těžkých krisí, byly krise tyto vždycky přece překonány a vědecký pokrok opět na pravou cestu uveden. Zda není to pádný důkaz toho, že křesťanství netoliko nechce vědu odstraniti, nýbrž právě tou mocí je, která jak ve vlastním svém zájmu, tak v zájmu blaha pokolení lidského vědu podporovati a na dráhu ustavičného pokroku uvésti hledí?

Ale právě proto neměla také pravá věda nikdy zájmu na tom, pracovati proti náboženství a je svrhnouti. Od počátku doby křesťanské šla ruku v ruce s náboženstvím a pracovala s ním o pravém osvícení pokolení lidského. Bylo třeba nejdříve od náboženství a od víry odpadnouti; pak mohla se teprve věda postavit ve službu nevěry. Věda o sobě nemá viny na tomto odpadu. A postaví-li se ve službu nevěry, pak není více pravou vědou; její pojem je porušen, poněvadž se jí používá k účelu, který odporuje jejímu podstatnému úkolu. V zájmu vědy je, aby se z pout tohoto zneužití hleděla vybaviti a opět vstoupila v přátelský poměr k náboženství; jen tehdy vstoupí opět do sféry svého vlastního pojmu a získá správného postavení ve světě duchovém. Věda nenáleží nevěře, nýbrž víře, ve sféře víry stala se velikou; na víře má tudíž podstatný zájem, nikoli na nevěře, která právě k tomu směřuje, aby vědu porušila a strhla do skepticismu a materialismu.

Než odpůrci náboženství odívají myšlenku, že věda a náboženství si odporují, ještě do jiné formule. Náboženství, tvrdí, bylo sice v dřívějších dobách rozvoje lidstva na místě a prokázalo dobrých služeb zmíněnému rozvoji. Nyní však nadešla doba vědy; nyní tedy nastoupí věda místo náboženství a nahradí je. Náboženství musí ustoupiti, není ho více třeba. Člověku, jenž sestoupil do hlubin vědy, dostačí věda o sobě, náboženství není mu více nutno. Při tom třeba ještě poznamenati, že tato věda má jen před-

mětem svým hmotný vesmír; nad něj se nepovznáší a nemůže se povznést, poněvadž kdyby uznala něco nadsmyslného, bylo by v tom již opět obsaženo uznání náboženského názoru světového. Tedy věda, která má předmětem viditelný vesmír a co vesmír v sobě obsahuje, dostačuje člověku sama o sobě; náboženského názoru světového člověk dále nepotřebuje. Tak učí tak zvaní pozitivisté.

Jest na bíledni, že se tím idea náboženská sama v sobě vzata již předem považuje za bludnou a neoprávněnou. Neboť kdyby byla uznána za objektivně pravdivou a oprávněnou, musilo by býti také uznáno, že je vždy a v každé době pravdivou a oprávněnou, a nemohlo by se tvrditi, že nyní uplynula její doba, že musí ustoupiti vědě. Positivisté to také zřejmě doznávají. Náboženská idea je jim pouze produktem básnické obrazotvornosti. Původně, tak učí, byly vymyšleni nadpřirození, osobní činitelé a ti postaveni nad a za zjevy přírodní, aby z jejich působnosti byly zjevy tyto odvozeny. Tyto mnohé osobní agentie byly pak časem spojeny v jedno osobní agens, a tak dospělo se k monotheistickému náboženskému názoru. Lidstvo však dostoupilo nyní onoho stupně rozvoje, že tyto smyšlenky, jež snad dříve, kdy lidstvo ještě hlouběji stálo, byly na místě, musí padnouti, aby příroda a zjevy přírodní, jak toho pravé poznání žádá, byly vysvětleny ze sebe cestou indukce. Náboženská idea je tedy smyšlenkou, produktem obrazotvornosti bez pravdy a skutečnosti, a právě proto musí ustoupiti vědě; smyšlenky této nyní již nepotřebujeme.

To je ovšem tvrzení, které by musilo býti nejdříve dokázáno, aby mohlo činiti nároků na uznání. Avšak i tu marně pátráme po důkazech. Tvrzení se jednoduše vysloví a žádá se jeho uznání; dokázati je však, na to se nemyslí. Právem lze tu proto užiti

logické zásady: Quod gratis asseritur, gratis negatur; co se bez důvodu tvrdí, to možno bez důvodu popřítí, a netřeba se proto dále bludem tímto zabývati.

Jiné věci však třeba si tu povšimnouti. Má-li ospravedlněna býti věta, že věda musí náboženství vytlačiti a je nahraditi, třeba také předpokládati, že věda skutečně také může náboženství nahraditi. To však rozhodně popíráme. Věda nemůže náboženství nahraditi, zejména ne ve smyslu, jak pozitivisté vědu pojímají. Věda nemůže pokolení lidskému nikdy poskytnouti náhrady za vytlačené náboženství. Důkaz není nesnadný.

Člověk je bytostí m r a v n í, jeho život není pouze fysický, nýbrž také mravní. A právě na mravním životě spočívá hlavní váha, poněvadž právě v tomto nejvíce se jeví rozumná přirozenost člověka. Nyní však se tážeme: Co prospěje člověku pro jeho mravní život věda ve smyslu pozitivistickém? Co mu to prospěje pro život mravní, pozná-li i všecky zákony přírodní, všecky zákony nebe a země, všecky zákony dějinné? Pranic. Nestane se tím ani lepším ani horším. K mravnosti se žádá, aby se člověk cítil vázán zákonem, jenž vychází z vůle nad ním stojící, suverenní, neboť jen tu bude se pokládati za povinna, aby oproti návalu vášní a dráždění pokušení za všech okolností uplatnil ideu mravní. Věda pozitivistická netoliko neskýtá člověku takového zákona, nýbrž jej i popírá. Čím může tudíž tato věda, tak tážeme se znova, prospěti pro jeho život mravní? A přece musila by věda právě tu páky nasaditi, kdyby měla nahraditi náboženství, poněvadž právě v životě mravním člověk se osvědčuje bytostí rozumnou oproti bytostem čistě zvířecím.

Věda pozitivistická zdá se sama o tom býti přesvědčena, poněvadž po odstranění života náboženského přidržuje se přece ještě života mravního a vlastní

theorii morální stanoví. Člověk, praví, musí ve sporu mezi egoismem (sobectvím) a altruismem (ohled na druhého) dopomoci k vítězství altruismu. Převaha altruismu nad egoismem činí pojem ctnosti a podmiňuje všechno dobré, kdežto všechno zlé z převahy egoismu nad altruismem vzniká. Každý má tudíž netoliko pro sebe, nýbrž v první řadě i pro druhé žítí a působiti. Všeobecná láska lidská, žítí pro druhého, je nejvyšší zásadou mravní; zásada tato žádá oběť individuální osobnosti ve prospěch lidstva.

Dobře! Kdo však předpisuje tuto morálku? Kdo stanoví požadavek, aby člověk obětoval svou individuální osobnost pro veškerenstvo? Přece nikdo jiný než věda. Je však věda osobní bytostí, která má vůli, již může činiti tento požadavek? Nikterak. Požadavek tento činí tudíž pouze ti, kdož jsou přívrženci vědy pozitivistické. Kdo však jim dává právo, požadavky takovéto na nás činiti? Nemají k tomu žádného práva a každý může právem odmítnouti tento požadavek, přijde-li v konflikt lichotící egoismus s altruismem. Nikoli, nepostavíš-li mravnost na vyšší zákon, jenž vychází z vůle božské, t. j. odvrhneš-li náboženský názor světový, zříkáš se jednoduše morálky; nebudeš ji nikdy moci zachovávat, věda je tu bezmocnou. Sebezáporu věda nemůže přikázati a bez sebezáporu není morálky. Kde tedy zůstává náhrada, kterou věda má poskytnouti za odvrženou ideu náboženskou?

Než předpokládejme, že člověk nepotřebuje pro svůj mravní život náboženství, že mu dostačí věda; předpokládejme, žeš po celý život jen dobré činil bez náboženství, že si nemusíš vytýkati žádného špatného skutku, žeš nikdy ještě nepociťoval výčitek svědomí. Tu však dotkne se tě najednou něco, co tě posud bylo vzdáleno: bolest hluboká, až do kostí pronikající bolest. Nebudeš se přece domnívati, že kdy úplně bolesti unikneš. To by byl veliký klam. Bolest pro-

vází člověka na všech jeho cestách, věsí se přímo na jeho paty a ztrpčuje mu požitek; a jak často se stává, že člověk právě tu, kdy žije ve štěstí a blahobytu a na nic méně nemyslí než na bolest, náhle před tímto příšerným strašidlem stojí a ono se mu drápy do těla zadírá!

Nuže, bolest-li se tě dotkne, čeho si pak žádáš? Žádáš si útěchy. Musíš bolest snášeti; sténáš však po jejím ulehčení útěchou, které by se ti dostalo a která by byla taková, aby tě udržela nad propastí zoufalství. Nedostane-li se ti útěchy této, je neštěstí tvoje spečetěno a zahyneš v hlubinách zoufalství. Toho nemůžeš popřít. Vlastní zkušenost by tě usvědčila ze lži. Byť jsi se sebe více namáhal, abys nedal se bolestí sklíčiti; nepodaří se ti to, není-li ti po boku útěcha, která tě vzpřimuje.

Může ti však tuto útěchu poskytnouti věda sama o sobě?

Poslyš, jak se sama věda o této věci vyslovuje.

„Ve filosofii,“ píše německý filosof Hartmann, „nelze naléztí útěchy a naděje. Filosofie pátrá bezohledně po pravdě, nestarajíc se o to, zdali to, co nalézá, líbí se soudu citu, v illusi pudu pohříženého, nebo ne. Filosofie je tvrdá, chladná a bezcitná jako kámen; v etheru čisté myšlenky se vznášejíc, vynasnažuje se o mrazivé poznání toho, co je, jeho příčin a jeho podstaty. Není-li síla člověka s to, aby snesla výsledky myšlení, a srdce zármutkem sevřené zoufalstvím puká nebo změkčile ve světové bolesti se rozplývá a z některého z těchto důvodů prakticko-psychologický mechanismus takovýmto poznáním se rozpadá, pak zaznamenává filosofie takováto fakta jako cenný psychologický materiál pro svoje zkoumání. Rovněž tak zaznamenává to, jestliže výsledkem těchto úvah v duši lidsky cítící je svatá nevole, hněv

muže zuby zatínajícího, vážný, tichý vztek nad šilným karnevalem existence, nebo jestliže tento vztek se proměňuje v šibeniční humor s nádechem mefistofelským, jenž se soustrastí polopotlačenou a polovolným posměchem stejně ironicky pohlíží jak na ty, kdož jsou v illusi štěstí, tak na ty, kdož rozplývají se v nářku citu, nebo jestliže smysl s osudem zápasící pátrá po posledním osvobozujícím východišti z tohoto pekla.“¹⁾

To je upřímně řečeno. Tím je zřetelně přiznáno, že věda, od náboženství odtržená, sama v sobě nemůže skýtatí útěchy, že spíše lhostejně, ano posměšně kráčí přes bolest rovněž tak jako přes každé domnělé štěstí. A jak by tomu mohlo býti také jinak? Věda je pouhým poznáním a k tomu ještě ve smyslu pozitivistickém pouhým poznáním zákonů přírodních a dějepisných; jak bylo by lze v tomto pouhém poznání naléztí útěchy? Nikoli! Útěchy v bolesti může jen náboženství poskytnouti — náboženství, které se sklání k trpícímu¹ a jej k srdci Božímu přitahuje, náboženství, které člověku velkou pravdu hlásá, že Bůh také bolest člověka k dobrému obrací, náboženství, které bolest v oběť proměňuje, kterou si člověk bolem stížený brány věčné blaženosti otvírá. Nikdy nemůže tedy věda člověku, jenž pod břemenem bolesti se sklání, náboženství nahraditi. Jakmile idea náboženská mizí, je člověk na pospas vydán slepému osudu bolesti bez útěchy, bez naděje, bez zmírnění.

Ale i když odezíráme ode všeho toho, přichází konečně okamžik, kdy člověk jeviště tohoto pozemského života opustiti musí, kde všechna rozkoš a všechna bolest tohoto života smrtí je odřata a člověk do hrobu klesá. Z tohoto osudu není nikdo vyňat,

¹⁾ Hartmann, Philosophie des Unbewussten, 6. Aufl., str. 750.

a nikdo nemá v ničem větší jistoty, než že tento okamžik jednou, dříve nebo později, nastane. Jak staví se věda k tomuto okamžiku smrti?

Věda pozitivistická neví ničeho o nesmrtelnosti duše. Věda pozitivistická řadí člověka mezi ostatní bytosti živé, před nimiž podstatou nemá žádné přednosti; nesmrtelného ducha nezná. Nemůže mu tudíž také žádného cíle v životě posmrtném vykázati. Smrtí je vše u konce. K čemu však je člověk na tomto světě? Jaký účel má pro něj všechno jeho jednání, všechna jeho námaha a utrpení, všechno jeho štěstí a neštěstí zde na světě? Tato otázka vtírá se mimoděk člověku, člověk nemůže ji pominouti; otázka tato žádá odpovědi bez podmínky.

Jakou odpověď má věda na tuto otázku? Nižádnou! Nebo dává-li odpověď, je to odpověď taková, která srdce v křečovitě svírání uvádí.

Slyšme jen na př., jakou odpověď dává „filosofie nevědomého“. „Účelem člověka zde na zemi je pracovati pro světový proces. Úkol jednotlivce záleží tedy podstatně v oddání se životu, aby světový proces podporoval, a pokud na něm je, k jeho uskutečnění přispíval. Jednotlivec musí se tedy cítiti údem celku, údem, jenž více nebo méně cenné, nikdy však úplně neužitečné místo v procesu celku vyplňuje. Musí proto také toto místo skutečně vyplniti, a k tomu se žádá, aby se oddal životu, který ovšem se stanoviska „já“ je netoliko statkem neužitečným, nýbrž který jako pravou trýzeň odhoditi třeba, a by s pravou obětavostí a aktivní produkcí, neúnavným tvořením, sebezapíravým se vrháním do proudu života a účastí na společné národohospodářské a duchovní práci činným byl pro světový proces. Sobecký samocit musí se rozšířiti v sebezapíravý cit obecný, t. j. ve vědomí, že jednotlivec jako národ není leč kolem nebo pérem ve velkém stroji světovém a nemá jiného úkolu, než

plnití svoji povinnost a podporovati proces celku, o nějž pouze jde. Ve svém vlastním zájmu musil by ovšem jednatel utíkat před „karnevalem existence“, poněvadž vrháním se do víru života klidí jen bídu a utrpení; v zájmu procesu světového musí se však přece zcela životu oddati, poněvadž jen tím může něco vykonati pro světový proces. O sobě bylo by oddání se životu převráceností; pro budoucnost procesu celku je rozumné.“¹⁾

Pro sebe nemá tudíž člověk co očekávati; jeho účel, jeho určení spočívá v celku, v podpoře světového procesu. Pro sebe nalézá člověk v oddání se životu jen utrpení a bídu, a čím více se životu oddává, čím více se do jeho proudu vrhá, tím více roste tato trýzeň a utrpení, takže posléze stává se nesnesitelným. Přece se však člověk musí vrhnouti do této bídy, přece musí všechny síly svoje napnouti, aby se vždy do ní hlouběji ponořil, poněvadž je to v zájmu procesu světového. Člověk poznává, že toto rytí ve vlastních vnitřnostech je nerozumné a pošetilo; přece však musí konati tuto věc nerozumnou a pošetilou: světový proces toho vyžaduje. Právem tvrdíme, že vůči takovéto nauce srdce lidské musí se křečovitě svírat. Kdyby pravdivou byla tato nauka, pak bychom musili nepodmíněně podepsati pessimistickou větu: „Život, bytí, je již samo v sobě neštěstím.“ Opakujeme tudíž: Věda, která chce náboženskou ideu odstraniti a místo ní samu sebe postaviti, nemůže na otázku, k čemu člověk je tu, buď žádné odpovědi dáti, nebo dá-li ji, je to odpověď hrůzou naplňující.

A člověk musí míti přece na tuto otázku odpověď; jeho celý život a podstata závisí na ní. Nedoštane-li uspokojivé odpovědi na tuto otázku, pak je nejopuštěnější bytostí na světě, pak může zvířeti zá-

¹⁾ Tamže, str. 727.

viděti jeho přirozenost. Kde však nalezne této odpovědi? Nalezne ji jen v náboženství. Náboženství praví mu, že není pouze pro tento svět; že stojí sice uprostřed tohoto světa, že však svojí hlavou nebe se dotýká; náboženství jej učí, že přítomný život je proň pouze přípravou pro život věčný, pro život blažený v Bohu, že zde musí pracovati a trpěti, aby si získal tento život věčný v Bohu, že v zájmu dosažení tohoto svého věčného určení musí svědomitě plniti všecky svoje povinnosti zde na světě, a že dosažení vzpomenutého určení, ona věčná blaženost v Bohu, bude zároveň jeho odměnou, kterou za věrné plnění povinností zde na světě po smrti očekávati může. A když pak udeří hodina, ve které musí se loučiti s tímto přítomným životem, pak jej vezme náboženství na své lokty, nese jej skrze temné brány smrti a uvede jej do věčné slávy. Nyní ví člověk, jak se to mělo s jeho životem zde na světě, nyní není bytí pro něho více neštěstím: neboť ví, že jeho život pozemský má býti proměněn ve vyšší, věčné bytí; nyní není proň myšlenka na smrt více zoufalou, a třebaš je to v povaze člověka, že se smrti bojí, tu ukládá se přece nad touto bázni zmírňující, usmírňující vánek, poněvadž bázeň je zatlačována do pozadí bezpečnou nadějí na život po-smrtný.

A nyní se tážeme: Může „věda“, jež považuje náboženství za překonané stanovisko, vůči smrti, která každého člověka čeká, nahraditi náboženství? Nikoli a tisíckrát nikoli! Věda nechává člověka při smrti, jež naň čeká, bez pomoci. Táže-li se jí, proč je na světě, kdyžtě přece smrt celému jeho bytí konec učiní, tu zavírá buď ústa a nedává mu žádné odpovědi, nebo dává mu odpověď, kterou se jeví ještě bezmocnější a opuštěnější, kdežto náboženství naproti tomu má proň na tuto otázku odpověď, uspokojující i jeho rozum i jeho srdce. Věda nemůže proto ani s tohoto

hlediska poskytnouti náhrady za náboženství; je nerozumem něco takového tvrditi.

Tak je tomu tudíž s domnělou protivou mezi náboženstvím a vědou, tak s domnělou jejich nesrovnalostí. Náboženství a věda nejsou k sobě v poměru nepřátelském, nýbrž spíše přátelském, a to tak přátelském, jak se dá vůbec mysliti. Náboženství a věda navzájem se podporují, pro sebe navzájem pracují. Je to přímo zločinem páchaným na vědě, snaží-li se mnozí přátelský její poměr k náboženství roztrhati a jí jako berana proti náboženství používat. Náboženství může se tím ovšem potud škoditi, pokud převrácením pravé vědy ve vědu lichou tisícové a tisícové od ideje náboženské se odvracejí a do záhuby uvádějí. Avšak sama v sobě idea náboženská bude vždy státi nezměněna a nepohnuta na obzoru ducha lidského, aby svým božským světlem „osvěcovala každého člověka, jenž na tento svět přichází“. Žádný i sebe temnější blud nemůže zakaliti tohoto jejího lesku. Naproti tomu věda, odtrhne-li se od srdce náboženství, musí se vrhnouti neuprosně do propasti. Základní blud, že věda odporuje náboženství, je matkou nedohledných dalších bludů, jimiž věda bez náboženství nezbytně musí býti nakažena. Blud však je zhoubný pro lidi jak v příčině jejich individuálního, tak také sociálního života. Proto může věda Bohu a náboženské ideji vůbec odcizená přivoditi jen zkázu společnosti lidské. A jak veliká je zkáza, kterou již skutečně způsobila! Má-li býti zkáza této přítrž učiněna, musí se věda opět vrhnouti náboženství v náruč a vstoupiti k němu do onoho přátelského poměru, kterého jejich vzájemná povaha vyžaduje, aby opět obě ruku v ruce společně mohly pracovati ke spáse a blahu pokolení lidského.

Hodí se zpověď ještě pro naše doby?

Žádné přikázání víry nemá tak hlubokých kořenů v srdci lidském a není tak blahodárným jak pro jednotlivce tak pro celou společnost, jako přikázání zpovědi se zvláštním vyznáním hříchů, a přece žádné není nevěrou našich dnů tolik napadáno jako zpověď. Nepřátelé prohlašují je netoliko za pouhý vynález kněží, nýbrž i za potupu a snížení člověka. Žádný rozumný člověk, volají, nemůže se podrobiti této pověře a tomuto tyranství a znásilňování svědomí. A bohužel, počet těch, kdož se zpěčují tuto svátost přijímati, roste den ode dne více.

Tento odpor a tato nenávist proti zpovědi má různé příčiny. Je to především pýcha, která se zdráhá před knězem z hříchů se vyznati. Vždyť člověk dozná sotva sobě hříchy svoje! Ký div, je-li mu obtížno vyznati je druhému. Ideje liberální, které vládnou v době naší, povznesly pýchu mnohých až k přímému, šílenému zbožňování sebe. Všechny hráze, jež se staví proti libovůli lidské a ji omezují, se odstraňují a strhují, proto je zajisté příkaz vyznání hříchů naší době jen tím těžším. Pak nesmíme zapomínati, jak veliké je za dnů našich pohrdání stavem kněžským. Jménem pokroku a osvěty kněží jsou tupeni, hanou zasypávání a blátem pomluv nejhorších smýkáni; také to mnohé zdržuje, že nepřijímají svátosti pokání. Snažíť se nevěra úmyslně tupením a pronásledováním kněží i samo náboženství v pohrdání uvést. Hlavní

však příčinu odporu naší doby proti zpovědi a jejího zanedbávání hledati dlužno v nevěře a z ní vyplývajícím životě beznáboženském. Kdo zbožným srdcem svoje modlitby koná, oběti mše sv. obcuje a náboženskými úkony vnitřní život posiluje, nebude míti odporu proti zpovědi, nýbrž pochopí její nutnost a s radostí bude si vážit útěchy a blaženosti, která v ní pro hříšné srdce lidské spočívá. Úkony zbožnosti povedou jej a připraví k jejímu přijetí. Kdo však je dalek církve a jejího života, tomu ovšem jeví se zpověď těžkým břemenem. Ten pozbude porozumění pro její nutnost a v lehkomyšlnosti srdce svého pohrdne jejím požehnáním a jejím prospěchem. U lidí takových má nevěra se svým tvrzením, že zpověď je pouhým vynálezem kněží, že je tyraníí svědomí, vyhráno.

V přítomném pojednání chceme v stručnosti podati důkaz, že tolik tupená instituce zpovědi v nejkrásnější je harmonii se všemi potřebami hříšného srdce lidského a vzácným dobrodiním jak pro kajícíka, tak pro společnost.

* * *

Vyznání hříchů je hluboce v přirozenosti lidské odůvodněno. Od přirozenosti je v nás pud a touha sdílnosti. Každá myšlenka a každý cit, jenž námi mocně hýbe, snaží se z hloubi duše dostat se na venek a přeje si před jinými býti vysloven. Člověk vyhledává přítele, před nímž by celé srdce své odhaliti mohl. Zvláště skličují-li jej těžká utrpení, přeje si srdce přátelského, které by se s ním sdílelo o jeho zármutek a jej usnadňovalo. Nejvíce však ohlédá se po duši přátelské, trýzní-li jej vina hříchu a trápí-li jej výčitky svědomí. Tento pud po sdělení zlého, kterého se člověk dopustil, je tak mocný, že mnozí ani se neohlédají, je-li to duše přítele, před nímž

vyjevují vinu svoji. Vidí a cítí se puzeni, vyjeví to, co je trýzní, třebaš i vědí, že vyznání jejich mohlo by býti zneužito k jejich vlastní hanbě.

Zkušenost podává nám toho bezpočetné důkazy. Většina zločinů přišla na jevo, poněvadž ti, kdož se jich dopustili, nemohli dále mlčeti a nemlčeli. Ti, kdo těžkou vinu na sebe uvalili a přes moře do neznámých krajův utekli, kde beztrestně žili, vrátili se na místo své hanby a dostavili se dobrovolně před soudce, aby doznáním svalili se sebe bezpráví svoje a výčitek svědomí se zbavili a pokoje srdce opět dosáhli. Nejtěžší tresty, kterých se obávati musili, zdály se jim lehčími, než záchvaty srdce, které jim působil jed hříchu v nich ukrytý. „Co je člověku přirozenějšího,“ táže se duchaplný De Maistre,¹⁾ „než ono hnutí srdce, které se k bližnímu kloní, aby mu tajemství svěřilo? Nešťastník, zármutkem sklíčený nebo výčitkami svědomí rozdrásaný, potřebuje přítele, důvěrníka, který by jej slyšel, jej těšil a jej mnohdy vedl. Žaludek, který v sobě cítí jed a sám od sebe sebou trhá, aby jej opět vyvrhl, je přirozeným obrazem srdce, do kterého nepravost jedu nalila. Trpí, je v neklidu, stahuje se, až nalezlo přátelského sluchu, nebo aspoň blahovůle.“

Tento pud po sdělení, jemuž zpověď vstříc vychází, dávajíc hříšníkovi přítele, jenž srdce dobrého pastýře nebeského v sobě nosí a jehož ústa jsou zavřena pečeti neporušitelnou, má ještě jinou stránku, která nám rovněž ukazuje, jak pravá lítost sama sebou hříšníka k vyznání pudí.

Všeobecné svědomí lidstva spatřovalo v kajícím doznání viny důkaz polepšení srdce a připisovalo mu sílu a zásluhu odpuštění. „V této věci je v celém

¹⁾ Vom Papst, II., 37.

světě pouze jeden cit od matky, která se dotazuje dítěte na rozbitý talíř nebo na cukroví, jež proti její vůli mlsalo, až k soudci, jenž se své soudní stolice vyslýchá loupežníka nebo vraha.“¹⁾ Kdo dovedl, dopustiv se hříchu, předstoupiti před toho, jehož urazil, a zvolati: Ano, dopustil jsem se bezpráví!, ten ukazuje srdce kající a poctivé. Podává důkaz, že hřích v sobě překonal a duši z něho vybavil. Kdo však slovo viny nevypraví z úst svých, ukazuje, že je v hříchu zatvrzelým a ještě v jeho moci. Mlčení úst nečiní ho hodným odpuštění. Velice případně poznamenává v této příčině učený Möhler: „Je-li lítost člověka hluboká, mocná a silná, proniká na venek a stává se vyznáním. Dva nepřátelé, kteří si přejí smíření upřímného a vnitřně svoji nesvornost v ošklihosti mají, budou se zajisté cítiti puzeni, aby si bezpráví svoje otevřeně doznali, a teprve s tímto doznáním bude jejich smíření upřímné a mír vrátí se do jejich nitra. Neboť člověk je tím způsobem zařízen, že svému nitru nevěří, nejeví-li se také na venek. A vskutku, vnitřní hnutí dozrálo jen tehdy dokonale, dosáhlo-li zevnější podoby.“²⁾

Proto vidíme také, že stopy zpovědi a ozvuky vyznání v ní předepsaného u všech národů se vyskytají. Nechci o tom mluvit, kterak Bůh od prvních lidí a od Kaina, a téměř vždycky, kdykoli odpustil hřích, vyznání jeho žádal. Všecky listy Starého zákona jsou plny míst, jež mluví o doznání viny jako podmínce obrácení se a odpuštění. V zákoně mozaickém byl jistý způsob smíření pro hříšníka a v jednotlivých případech bylo výslovně předepsáno, že doznání viny před knězem musí přistoupiti k obžalobě hříšníka před Bohem. Oběti, jež na shlazení

¹⁾ M a i s t r e u. m.

²⁾ Symbolik, §. 33.

různých hříchů musily býti přinášeny, byly přesně označeny, a Israelita, jenž něčeho zlého se dopustil, musil přijíti ke knězi a jemu svoji vinu označiti a pak si od něho za ni oběť dáti předepsati. A přinášel-li pak oběť v chrámě, byla v ní veřejná obžaloba před veškerým lidem.

Co se pohanstva týče, vypravuje Tertullian o Peršanech, že kněží Mithrovi slibovali odpuštění hříchů po vyznání jejich a křtem. Rovněž tak bylo u Řekův a Římanů k zasvěcení do mnohých mystérií a k odpuštění hříchů žádáno jejich vyznání. Dle Plutarcha nemohl nikdo dosáhnouti věštby bohů, dokud nedoznal svých převrácených skutkův. Ano, veliký pohanský filosof Plato píše ve spise, jenž má název „Gorgias“, takto: „Dopustil-li se někdo bezpráví, musí se dobrovolně odebrati tam, kde se bude káti, k soudci jako k lékaři. Především musí na se žalovati a nesmí zločinu zatajovati, nýbrž musí jej vyjeviti, aby se kál a dostiučinil. Člověk nesmí býti při tom bázlivým, nýbrž musí se tam, zavřev oči, zmužile odebrati, jako při řezání a pálení u lékaře, aniž dbal bolesti.“ Žádný křesťanský otec církevní nemohl jasněji mluvit o zpovědi. Zda nezní slova mudrce pohanského jako předpověď zpovědnice?

Žádá-li tedy církev od kajícího hříšníka, co je tak bezprostřední neodbytnou potřebou srdce lidského, jež se cítí puženo tajemství své viny a svých bolestí složit do duše přítele, plného účasti a povzbuzujícího sklíčeného hříšníka: zda není to důkazem, že zpověď je čímsi božským, že je ustanovena od toho, jenž stvořil srdce lidské, jenž také proto nejhlouběji zná potřebu srdce vinou obtíženého, trýzněného, kajícího, a nejlépe vyléčiti dovede, jenž jen žádá, co vlastní lepší přirozenost člověka nezbytně požaduje? „Že zpověď,“ tak doznává sám protestantský dogmatik

Martesen,¹⁾ „odpovídá hluboké potřebě přirozenosti lidské, nepopře tak snadno nikdo.“ Není to proto také rozum, jenž se proti zpovědi vzpírá, nýbrž slabost srdce lidského, pýcha, samolibost, bázeň před pokáráním, konvencionelní lež. Rozum nemůže zajisté nikdy připustiti, že by bylo nerozumným, nesmyslným chyby své poznati, z nich se vyznati a se polepšiti. Krásně dovozuje to francouzský učenec Blasius Pascal (1623—1662): „Církev katolická nezavazuje nikoho, aby hříchy své bez rozdílu celému světu vyjevil. Dovoluje, aby člověk zůstal skryt přede všemi jinými lidmi. Jednoho však vyjímá a přikazuje, abychom mu své srdce úplně vyjevíli a se mu tak ukázali, jakými jsme. Jen tento jediný člověk má nám dle jejího rozkazu oči otevřítí, a zavazuje jej zároveň k neporušitelnému mlčení, takže má tuto vědomost, jakoby se mu nebyla stala. Lze si mysliti něco láskyplnějšího, útlocitnějšího? A přes to je zkaženost srdce lidského tak velká, že i v tomto přikázání vidí tvrdost. A to je jeden z hlavních důvodů, proč velká část Evropy proti církvi se vzbouřila. Jak nespravedливо a nerozumno je přece srdce lidské, zpěčuje-li se před jedním člověkem činiti, co by mělo dle přísných zákonů spravedlnosti činiti přede všemi!“

Leč zpověď netoliko odpovídá potřebě srdce lidského, nýbrž skýtá hříšníkově ještě jiný prospěch. Zpověď totiž pozvídá kleslého a vede ho k pokání a polepšení.

Zpověď přidržuje člověka k tomu, aby vážně pohlédl do svého nitra a svůj duševní stav důkladně zkoumal; a kdo ví, jak užitečno je sebepoznání, nahlédne, že vyznání hříchů ve svátosti pokání je jedním z nejdůležitějších činitelů naší výchovy pro nebe. Mnohý obrat v životě člověka vyšel z jediné hodné

¹⁾ D o g m a t i k, str. 420.

zpovědi. Mnozí nenahlédli by ani jednou po dlouhá a dlouhá léta do hlubin své duše, kdyby je k tomu nenutila zpověď! Jak mnohá předsevzetí polepšení života, jak mnohá napomenutí Boží k srdci našemu, jak mnohé pobídky k nejrozličnějším ctnostem přišly by na zmar bez této blahodárné instituce! Pak nesmíme zapomínati, že zvláštní vyznání hříchů při zpovědi požadované člověka nutí, aby zlé, jež v sobě shledává, v určitá slova přioděl a jasnými výrazy vyslovil. Tím celý stav srdce a hřích, kterého se dopustil, staví se takorba viditelně a ztělesněn před člověka, čímž se neobyčejně podporuje sebepoznání. V sebepoznání však spočívají všechny ctnosti pro jednotlivce a všechny prostředky záchrany pro lidstvo.

A vskutku, poněvadž naše doba zanedbává veliký prostředek sebepoznání, z p o v ě ě, proto je tak málo ctnostného života ve světě, proto neužitečny zůstávají všechny prostředky, kterými chtějí vyléčiti chorobu naší doby. Pochopujeme proto projev protestantského filosofa Leibnitze († 1716), jenž vyjednával s francouzským biskupem a slavným kazatelem Bossuetem o náboženském sjednocení mezi katolíky a protestanty, a za tím účelem napsal výklad nauky katolické, jenž by býval mohl býti napsán od katolíka. „Je to vskutku,“ tak píše doslovně, „veliké dobrodiní Boží, že dal církvi moc hříchů odpouštět a zadržovati, moc, kterou církev vykonává kněžími, jejichž úřadem proto bez velikého hříchu nemůže býti pohrdáno... Poněvadž Bůh ustanovil kněze lékaři duší, chtěl, aby jim utrpení nemocného bylo vyjevováno a svědomí odhalováno... Toto celé zřízení je nesporně důstojno božské moudrosti, a je-li co, je zajisté v náboženství křesťanském výborně a chvalitebně ono zřízení, jež vyvolalo obdiv samých Číňanův a Japoncův. Neboť nutnost zpovídati se odstraňuje mnohé od hříchu, zvláště takové, kdož ještě

nejsou zatvrzelými, a skýtá kleslým veliké útěchy, takže mám za to, že hodný a moudrý zpovědník je velikým nástrojem Božím k spáse duší. Jeho rada prospívá k uspořádání zlých náklonností, k spozorování chyb, k vystříhání se příležitosti ke hříchu, k navrácení věcí odcizených, k náhradě škody, k rozřešení pochybností, k potěše sklíčeného ducha, k shlazení a zmírnění všeho duševního zla. A lze-li sotva lepšího co na zemi nalézt, než věrného přítele, jak cenným to je teprve, je-li zavázán neporušitelnou svatostí svátosti k mlčení a k pomoci! Ačkoli dříve, kdy horlivost zbožnosti byla vroucnější, byly v obyčeji u křesťanů veřejná zpověď a pokání, líbilo se přece Bohu ze shovívavosti k naší slabosti projevit církvi, že i tajná zpověď u kněze dostačí při uložení tajemství zpovědního, které mělo bázeň lidskou zameziti. Proto však je zpověď, jak ji církev předepsala, neméně božského práva, třeba i ve způsobu jejím v rozličných dobách změny byly provedeny.“

A veliký apologeta H e t t i n g e r ¹⁾ praví v této příčině neméně krásně: „Bez požadavku zvláštního, speciálního vyznání hříchů dospívá jen málo lidí k pravému sebepoznání a k poznání své nespravedlnosti a pravé lítosti; a nebyli by snad po celý život pohnuti, přemýšletí se zkoumající vážností o svém stavu duševním. Bez ohromujícího slova knězova nedospěli by tisícové nikdy k rozvaze, bez naléhavého napomenutí zpovědníkova došlo by jen zřídka k vážnému, život měnícímu předsevzetí; bázeň před zpětným upadnutím byla by menší, dostiučinění bylo by sotva poskytnuto, povinnost náhrady ve všem, co proti spravedlnosti bylo proviněno, zůstala by z velké části nepovšimnuta.“

¹⁾ Apologie des Christentums, IV. Bd., 129 n.

Vyznání hříchu před knězem umožňuje dále vedení a řízení duše, a to je opět na veliký prospěch hříšníka. Netoliko děti a ti, kdož po vyšší touží dokonalosti, potřebují vůdce svědomí, nýbrž všichni lidé. Každý z nás musí čas od času na své cestě životní viděti mezníky, jež mu udávají pravý směr a ho napomínají, aby se od něho neuchyloval. A je lépe, staví-li je cizí ruka. Právě ve věku zralejším, ve kterém povinnosti se množí a nebezpečenství a scestí se hromadí, je takovýto ukazatel cesty tím nutnější. Svátost pokání skýtá každému člověku přítele, rádce svědomí nezištného, mlčelivého, zkušeného, láskyplného, lékaře duše a učitele a důvěrníka, před nímž lze srdce bez výhrady vyjevití a který pro Krista šetrně a laskavě, a přece se svatou vážností k němu mluví, těšitele, který tomu, jenž osamělým je a opuštěným, slova nebeského balsámu do ran duše vlévá. Takovýto vedení duše není však kázáním možné. Neboť ne hlásání slova Božího, nýbrž jeho použití na jednotlivého člověka je zde věcí hlavní. Má-li býti kázáno s užitkem, musí kazatel takové myšlenky a slova voliti, která co možná mnohé, kteří u jeho nohou sedí, zahrnují. Kazatel nemůže je obracet na jednotlivce a na jeho zvláštní potřeby míti zřetel. Také je známo a zkušeností potvrzeno, že každý slovo kázání sobě dle svého zdání a dle své chuti upravuje. Kdo je úzkostlivým, bude se domnívati, že hrozné pravdy a hrozby náboženství k němu jsou mluveny, kdežto lehkomyslní si vyvolí to, co je může zachovati v hříšném jejich klidu. Největší a nejlepší část vedení duší je každým způsobem spojena s institucí zpovědi. Sami protestanté chtě nechtě musí to doznati. Tak praví na př. protestant E y l e r t :¹⁾ „Ve

¹⁾ Grundzüge und hist. Fragmente aus dem Leben des Königs Friedrich Wilhelm III. von Preussen, I. Bd., str. 352.

speciální zpovědi spočívají hluboké životní kořeny každé účinné duchovní správy; zpověď je nejkrásnějším a nejútlejším poutem důvěry, jež spojuje pastýře a stádo; je ovšem nejtěžší, ale také nejdůležitější a nejblahodárnější částí křesťanského úřadu kazatelského, a evangelické církvi nemohla býti zasazena do jejího vnitřního života hlubší rána, než se stalo tím, že speciální zpověď byla odstraněna a na místo ní pohodlnější ovšem pro obě strany obecná zpověď zavedena.“ V nekrologu zkušeného věřícího protestantského pastora Löhe¹⁾ s důrazem se poukazuje na to, že Löhe neučinil střediskem své úřední činnosti kázání, nýbrž zpověď. „Ve službách úřadu zpovědnického bylo také jeho pilné kasuistické studium, jako vůbec znal kasuisty v řídké míře.“ Löhe zavedl soukromou zpověď ve svém působišti Neudettelsau. A zde zpovídali se obtížení hříšníci, hledali těžce zkoušení útěchy, duševně nemocní uzdravení, bezradní rady. „I my jsme byli,“ vypravuje pisatel nekrologu, „mezi zástupem těch, kteří tam putovali. Jak nám bylo, když jsme dostoupili na příkrou výšinu, když večerní zvonek k nám zazníval! Tu bylo nám svátečně v srdci. Hledáme společenství svatých.“

Jak mnohé hříchy zamezila dále povinnost zpovědi! Pokoření a zahanbení, které s vyznáním hříchů nutně je spojeno, není sice nejvyšší pohnutkou, jež má člověka od hříchu zdržovati, má však přece veliký vliv. Nezřídka pouhá myšlenka: musíš se zpovídati, zadržela oko a ruku od zlého. Povinnost zpovědi je člověku jako hlas svědomí na všech jeho cestách na blízku a napomíná ho a varuje; pro mnohé je účinnější než vzpomínka na dalekou smrt a peklo. Nelze spočítati, jak mnoho duší děkuje jí za zachování čistoty a jak mnoho hříchů bylo v prvním oka-

¹⁾ Ludhardtsche Kirchenzeitung, Nr. 2, 1871,

mžiku pokušení zamezeno. Sami nevěrci nemohou prospěch její popříti. „Zpověď,“ praví Voltaire,¹⁾ „je mocnou úzdou, která od nepravosti zdržuje. Je zvláště k tomu vhodna, aby srdce, jež nenávist ztravuje, naklonila k odpuštění. Zpověď lze považovati za nej-mocnější úzdu, která od tajných nepravostí zdržuje.“ „Co nevykonala zpověď u katolíků,“ praví Rousseau,²⁾ „k náhradě za učiněné bezprávní a oloupení!“ Rovněž tak vidí také R a y n a l ve zpovědi nejlepší prostředek k zachování čistoty mravů.³⁾ Proto také mnozí protestanté směru věřícího pokoušeli se pro veliký prospěch, jež instituce zpovědní skýtá, ji znova zavést, třebaž že marně. Ba i sám původce protestantismu, Luther, musí doznati: „Tajná zpověď, jak je právě v obyčeji, líbí se mi neobyčejně, je užitečná, ano nutná, a nechtěl bych nikterak, aby tu nebyla, těším se spíše, že je v církvi Kristově.“⁴⁾ A ve spise „Von der Beicht“ píše o výbornosti zpovědi:⁵⁾ „Že se máme ochotně a rádi zpovídati, k tomu nás má podněcovati svatý kříž, t. j. hanba a stud, že se člověk dobrovolně odhaluje před druhým a na se žaluje, to je vzácná částka ze sv. kříže. Ó, kdybychom věděli, jaké tresty zamezuje takovéto dobrovolné zahanbení, a jak milostivým činí Boha, že člověk jemu ke cti sám se snižuje a pokořuje, vykopali bychom zpověď ze země...“

Připojme k jmenovanému užitku dále ještě to, že speciální vyznání hříchů ničí nejnebezpečnějšího nepřítele duše, pýchu, a člověka k pokoře nutí. Základem každého hříchu je tajná pýcha. Při každém bezprávní a urážce Boží je to pýcha lidská, jež jeho

¹⁾ Dictionn. philos. s. v. Catéchisme.

²⁾ Émile, III.

³⁾ H e t t i n g e r, u. d., IV. Bd., str. 139 n.

⁴⁾ De capt. Babyl. Opp. II. fol. 292.

⁵⁾ Fol. 250.

vůli nad vůli Pána jeho v nebi staví a k němu mluví: „Nechci ti sloužiti a tě poslouchati!“ Kdo zhřešil, musí se proto po cestě pokory vrátiti k Bohu, ježž v pýše opustil. Nejlepší školou pokory je však zpověď. Všecky částky, jež při zpovědi musí býti zachovávány, napomínají ke konání této ctnosti a jen od srdce pokorného mohou býti náležitě vykonány. Nejvíce je to však žaloba vlastních hříchů, jež v duši vzbuzuje smýšlení pokorné. Vykonati všeobecné vyznání hříchů, žalovati na sebe, že jsme hříšníky a že jsme přestoupili různá přikázání Boží v myšlenkách, slovech a skutcích, není ani člověku nejpyšnějšímu obtížno, poněvadž s tím není proň spojeno žádné velké zahanbení. Jestli hřích údělem všech lidí bez výjimky. Jmenovati však své jednotlivé hříchy, žalovati na se, čeho se člověk osobně dopustil, provinění srdce svého před knězem vysloviti, není možno bez pokory. Toto zvláštní vyznání vyvolává nejprudší bouře, jakož i veliké námahy a nejtrpčí bolest v duši; často vzpírá se proti tomu celá naše přirozenost. Je-li však tato vnitřní krise šťastně překonána, objeví-li se srdce lidské rozemleto, měkko, kajícno před Bohem, pak má milost široké pole působnosti a člověk je pro její činnost vnímavým. Pokorné smýšlení smíří zároveň božskou spravedlnost pýchou uraženou a povznese hříšníka k podivuhodným pokrokům na cestě ctnosti.

Zpověď konečně naplňuje člověka útěchou. Vyvolává ovšem speciální vyznání viny bouře v duši lidské. Pominuly-li však a bylo-li z pyšného srdce doznání učiněno, pak sklání se do něho nejsladší mír a nejblaženější pokoj. Vědomí, že vše bylo učiněno, čeho Bůh k odpuštění hříchů žádá, a jistota, že člověk má opět jeho milost a přátelství, vlévá do duše pro nebe získané slasti, které nelze srovnati se žádným pozemským statkem. Je známo, že nezřídka kajícíci po kajícím vyznání hříchů se slzami v očích

odešli od zpovědnice a osamělé místo v chrámě si vyhledali, aby se vyplakali radostí a blažeností. A tohoto štěstí a této blaženosti zdrojem je rozhřešení, jež po vyznání hříchů následuje. Útěchu, která z dobré zpovědi vzniká, právem francouzský spisovatel Naville velebí těmito krásnými slovy: „Zdá se, že se člověk musí odebrati do vlastního srdce, aby pochopil, jak velice církev římská s milostmi, jež udílí, oporu nalézá v nejhlubších potřebách duše naší... Kdo si nepřál v hořkosti výčitek svědomí a při nejistotě o božském odpuštění slyšeti ústa, která mocí Ježíše Krista by mohla říci: „Jdi v pokoji, odpuštění jsou hříchové tvoji?“ V těchto slovech Ježíše Krista spočívá vše, čeho potřebuje srdce ubohého, zoufalého hříšníka: pokoj a odpuštění. A zvláště odpuštění. Útěchu může konečně i svět ještě dáti, nikoli však odpuštění. A známý konvertita Kogh-Tonning vypravuje ve svých „Erinnerungen eines Konvertiten“,¹⁾ kterak zavedl ještě jako protestantský pastor soukromou zpověď a utvořiv si zvláštní formulí absoluční, rozhřešení udílel. Tato novota naplnila jej velikým uspokojením: „Ještě dnes,“ tak píše doslovně, „vidím vděčné oči před sebou, které v slzách radosti ke mně pohlížely, zvláště u těch, kdo nyní po dlouhé, těžké tísní svědomí opět volně vydechnouti se odvážili.“

„Ještě na něco si vzpomínám,“ píše dále, „co můj žal nad ztrátou této blahodárné instituce jen rozmnožiti mohlo. Mladší paní poslala pro mne. Když jsem přišel, řekla mi, že má od delší doby něco na srdci, o čem nutně se mnou musí promluvit. Co to bylo? Činila několik pokusů, aby ulevila doznáním srdci svému. Při každém novém pokusu pozbyla však odvahy. Doznání nechtělo jí přese rty a musil jsem

¹⁾ Str. 152.

odejít s nepořízenou. Znova žádala mne o návštěvu. Měla stejný výsledek. A rovněž tak po třetí. Když jsem později z vlastního popudu k ní přišel, bylo — pozdě: zešílela. Nyní byla však pouta jejího jazyka uvolněna a divoké projevy jejího nocí obestřené duha daly mi tušiti břímě svědomí, které se přeubohé v samotě bez pomoci stalo příliš těžkým. *Vae soli!* Běda samotnému! Bylo pozdě! Byla a zůstala šílenou.“

V pravdě zpověď je největší útěchou srdcí nešťastných, stísněných, vinou stížených. Zpověď odvrací zoufalství od duše hříšnickovy a dává mu pokoj a klid; pochybnostmi trýzněnému skýtá světla a útěchy. Zpověď je vodovodem, jenž odvádí z naší duše utrpení a stín, temnotu a zoufalství. „Je-li srdce lidské k tomu odsouzeno, aby bylo samo se svou velikou bolestí, pak pálí to v samotě jako hromnička,“ píše Hansjakob, „pak zahaluje její bledá záře svět v závoj smuteční a vrhá duši do hlubokého zármutku a do nevyličitelné dlouhé chvíle — a člověk bez víry a bez útěchy činí často svému životu konec, aby ušel tomuto žalostnému stavu.“ Zanedbávání tohoto božského léku je to, co se mstí zejména na naší době, ve které světový všebol a omrzlost života plodí tak mnoho nešťastných lidí a sebevrahův.

* * *

Netoliko však jednotlivec, nýbrž celá lidská společnost pocítuje blahodárný vliv zpovědi. Nuže, v čem záleží tento její užitek pro celek? Odpověď zní: Zpověď působí blahodárně na rodinu, na stát a na celý sociální řád.

Svaté zákony jsou to, jež spojují manžela s manželkou. Zjevem pozoruhodným je, že tu, kde sou-

kromá zpověď byla odstraněna, brzo také i nerozlučitelnost manželství byla ohrožena a pone náhlu odstraněna. Katolická církev přidržuje se pevně nerozlučitelnosti manželství, a může tak činiti, poněvadž má právě ve zpovědi prostředek udusiti i první zárodek manželské nevěry, první jiskru neoprávněné vášně. Jeť věcí známou, jak mocnou hráz právě nejsilnější ze všech vášní ve zpovědi nalézá. Pak jsou jisté bolavé skvrny v životě manželském, kterých žádné policejní předpisy, byť i byly sebe četnější, nemohou se dotknouti; jsou tajné škody, které ani ve veřejném učitelském úřadě náboženském a duchovní správě nedají se náležitě odhaliti a vyhojiti. Ty právě zůstávají vyhrazeny instituci tajné zpovědi. V té příčině musí doznati sám protestantský pastor C. W a g n e r v pojednání „Sittlichkeit auf dem Lande“: „V kruzích římsko-katolických působí dle výpovědi jistého purkmistra, v životě lidu velmi zkušeného, zpovědnice velmi výborně proti systému dvou dítek, kdežto my, duchovní evangeličtí, přes příležitostné, ostré odsouzení v kázání a v duchovní správě jsme poměrně přece velmi bezmocni.“ Jsou to dále fakta všeobecně známá, že provinění proti věrnosti manželské v krajinách přísně katolických, kde se přijímání svatých svátostí stalo úkonem srdce, a nikoli pouze úkonem mechanickým, nevyskytují se daleko tak četně, jako v krajinách protestantských a u katolíků, kteří více ke zpovědi nechodí. Kde zpovědnice je navštěvována a svátost pokání blahodárně spravována, tam mravnost nikdy nemůže hluboce poklesnouti. Jak mnoho konečně sporů mezi manžely urovná se zpovědí a jak často jen zpovědnicí obnoví se mír mezi manželem a manželkou! Vůbec v rodině, ve které všichni údové, od otce počínaje, ke zpovědi chodí a náležitě se zpovídají, je zajisté více pokoje a důvěry v Boha, než v rodině, kde se tak neděje.

Co zvláště zpověď pro výchovu mládeže působí, nelze krásněji vyložití, než to učinil protestantský professor theologie von Zezschwitz († 1886). Ve zpovědi vidí Zezschwitz „příležitost nejbezprostřednějšího návodu k svědomitosti a ryzosti ve vedení celého křesťanského stavu. Je zde úplně obnovena úloha otce, matky ve vyšším stupni, vzdělávati svědomí k útlé citlivosti proti všem skvrnám hříchu, k smyslu pro pravdu a pro vyznání, pro dětskou potřebu rádce duševního a důvěryplného odevzdání se jemu... Takovéto vyučování vyžaduje otcovského srdce, a jen tomuto vykvétá ovoce nejblaženějších radostí otcovských. Z otcovského srdce plyne také pravé umění a žádné předpisy nemohou nahraditi nedostatku tohoto prvního požadavku. Náležíť právě k této nejútlejší úloze umění vychovatelského nejvíce moudrosti a zkušenosti cvikem nabyté. Ovoce její schází tak velice v naší (protestantské) církvi, poněvadž úloha je tak mnohým temnou.“ Zvláště poukazuje Zezschwitz na sv. Karla Borromejského, který „věnoval netoliko nemocným zvláště obezřelou duchovní správu, nýbrž i dítkám, o jejichž časně zkáze měl zkušenosti“, a na sv. Filipa Neri, odchovance jesuitů a spolu nejláskyplnějšího zpovědníka, které kdy svět viděl. Také sv. Františka Saleského, šlechtného Fenelona a sv. Petra Fouriera uvádí s pochvalou jako zasloužilé vůdce duchovní a napravovatele mravů mládeže a končí své výklady o této věci slovy:

„Jedno z nejzajímavějších svědectví (pro požehnutí zpovědi u mládeže) jest v německém zpracování křesťanské mravouky od L. Stattlera, učitele Sailerova. Za příležitosti v 2. polovici století 18. vždy všeobecněji se ozývajícího nářku na mravní zkázu mládeže, zejména na hříchy mládí, věnuje katolickým a jesuitským ústavům oné doby čestnou vzpomínku, o jejíž pravdivosti pochybovati zapovídá vážnost jeho

svědectví a mravní povaha muže tohoto. Nemůžeme neuvést také jeho závěrečného slova k nám protestantům: „Neměli by páni protestanti již z toho jen pozorovati, jak neopatrně odstranili svatou zpověď, ano i zbytky v mnohých krajinách ještě trvajících, teprve v tomto století po roce 1730? Kdyby zpověď neměla jiného užitku, než aby uchovala mládež dosti záhy před prvním zárodkem této všecky její dobré květy ničící nepravosti a svedení k ní, neměla by již jen proto znova býti zavedena?“

Pochopujeme proto, jak Marmontel, francouzský spisovatel († 1799), ve svých „Pamětihodnostech“ psáti mohl: „Není lepšího prostředku, udržeti čistotu mravů v mládeži, než měsíční zpověď.“

Zpověď je vskutku vhodna k tomu, aby mládež a vůbec všecky věřící zachránila před pádem. Všechny jednotlivé pohnutky, které tak mocně na hříšníka působí, působí rovněž tak na člověka ctnostného, aby jej posílily a upevnily. Bezpečnost tajemství povzbuzuje k otevřenosti k příteli, lékaři a soudci. V této náladě je zpovídající se vnímavým pro radu a poučení, a zvláště v nebezpečných letech mládí, v nichž jde o to, odporovati začátkům zlého, není účinnějšího prostředku k ochraně proti poblouzením mravním nad častější přijímání svátostí. Na tisíce jinochů a panen bylo rukou svého zpovědníka zadrženo od cesty hříchu nebo zachráněno. Mnohý nevěrecký otec, který tupí náboženství a tyranii zpovědi, neví, jak hlavně jí byli jeho syn před krádeží a jeho dcera před hanbou zachráněni. Je a zůstává pravdivo, co římský katechismus píše: „Co se v této době zachovalo ze svatosti a zbožnosti a náboženského smýšlení nekonečnou milostí Boží v církvi, za to třeba nejvíce děkovati zpovědi. Proto není divu, jestliže nepřítel pokolení lidského, ve snaze víru katolickou do základů zničiti, se služebníky svého bezbožného počínání se

všemožně vynasnažuje, aby dobyl této tvrze křesťanské ctnosti.“

Tvrzí křesťanské ctnosti zvláště pro mládež je a zůstává zpověď, a jako takové váží si jí všichni vážní mužové a přátelé mládeže, byť i byli sebe čtenější malicherní bručalové, kteří, zneuznávající celého mravně vychovávajícího rázu zpovědi, naivně se táží: „Jaké těžké hříchy mají tyto ubohé dítky, jež Spasitel k sobě volal?“ Než i když odezíráme od toho, že v takové otázce je hrozná míra neznalosti lidské přirozenosti, daných poměrů, v nichž tyto „ubohé dítky“ bohužel až příliš často vyrůstají, neznalost politování hodného rozšíření, kterého dle statistických dokladů nabyt hřích pro mládí nejvíce zhoubný, jde přece při zpovědích mládeže také hlavně o to, zárodky zlého vyhubiti, uchovati před mravním poblouzením, varovati před zhoubnými příležitostmi. A jen Bohu je známo, kolik požehnání zpověď v této příčině rozšířila.

Zpověď podporuje konečně v rodině věrnost služebníků a podřízených. To potvrzuje sám protestantský theolog Hengstenberg v „Evangelische Kirchenzeitung“ z r. 1863 slovy: „Evangeličtí statkáři v katolických krajích častěji tvrdí, že mají raději služebníky katolické; neboť vědí určitě, že kdyby byli od nich okradeni, kněz jim zpovědníci odcizenou věc opět navrátí.“ S druhé strany služebníci, nezřídka libovůlí pánů trýznění nemají často nikoho, kdo by je uklidnil a potěšil, než zpovědníka.

Že i státní pořádek má z instituce zpovědní veliký užitek, je jasno. Neboť blaho státní spočívá především na věrnosti, spravedlnosti a mravnosti poddaných. Byť i stát vydával zákon za zákonem, byť i ustanovil sebe větší počet úředníků, aby bděli nad jejich zachováváním a přestupky trestali, byť i vyslal celá vojska policistů: to vše málo pomůže,

dokud zlo není s kořenem vytrženo, dokud zlé, převrácené vášně, pýcha, touha po penězích a nikdy nenasytná požívačnost v srdci jednotlivých občanů jako v lůně rodin bez překážky bují. Tomu zabrániti nemůže stát, zabrániti může však zpověď. Světské zákonodárství může ovšem se snažiti, aby zabránilo výbuchům vášní přísnými tresty, avšak k sídlu jejich, k srdci, nemůže proniknouti. Zpovědníku je však dopráno nepravostí až u jejich kořene se chopiti a k ucpání jejich pramenů přispěti. Krásně mluví o této věci protestantský anglický spisovatel, lord Fridrich William:¹⁾ „Ctnost, spravedlnost a mravnost musí tvořiti základy vlád. Bez soudné stolice pokání není však možno založiti ctnost, spravedlnost a mravnost na základech jen poněkud trvanlivých, poněvadž tato soudná stolice, nejúčinnější jak jen býti může, zmocňuje se lidského svědomí a je účinněji než každá jiná řídí a vede. Je nemožno založiti tuto soudnou stolicí pokání bez víry ve skutečnou přítomnost Ježíše Krista ve svátosti oltářní. Proto také vždy, kde byla zničena tato víra, zmizela s ní zpověď, stala se nepotřebnou, naproti tomu zpověď je nutná, kde víra tato trvá. A tato soudní stolice, nezbytně s věrou v přítomnost Ježíše Krista v nejsv. svátosti oltářní spojená, vede nutně ke konání ctnosti, k spravedlnosti a mravnosti. Proto je nemožno utvořiti vládní systém, jenž má býti trvanlivým a šťastným, neopírá-li se o náboženství římsko-katolické.“

Ještě jednu věc třeba zvláště za našich dnů vytknouti. Tím, že katolík v soudní stolici pokání se v nejdůležitějších záležitostech své osoby podrobuje vyšší autoritě kněžově, koná nejobsáhlejší skutek podrobenosti pod autoritu, koná poslušnost. Uznání autority jak v oboru církevním tak státním je však jednou

¹⁾ Briefe des Attikus, deutsch v. Ph. Müller, str. 53.

ze základních podmínek spořádaného trvání společnosti. Uznávati autoritu je však ten ochoten, kdo se naučil autoritě se podrobovati. „Odkud jinud,“ píše případně španělský státník Donoso Cortés, „pochází vzpoura proti světské vrchnosti, odkud pochází to, že bouře revoluční Evropou již dlouho zachvívají? Vinou je nedostatek úcty před autoritou.“ Tuto myšlenku vyslovuje anglikánský theolog William Allies těmito slovy: „Tato veliká duchovní říše, církev katolická, se svojí tak rozsáhlou, tak četnou a tak jednotnou hierarchií, se svým tak harmonickým, tak souvislým, tak vybudovaným systémem nauk, staví k tomu ještě soudnou stolicí pro srdce a svědomí jednoho každého ze svých vyznavačův. Bez ušetření pýchy, samolásky a neposlušnosti člověku tolik lahodící proniká až do nejvnitřnějších záhybů a nutí člověka již zde na zemi, aby slyšel hlas soudce živých a mrtvých. Taková moc může býti jen božskou nebo ďábelskou. Tato moc byla tupena, pronásledována, trvá však přece za všech vládních forem, a co zvláště třeba vytknouti, právě nejdokonalejší a nejvyšší lidé podrobovali se této moci; vždycky nelíbila se nevěrcům a vždy tvořila světce. Její umravňující vliv na společnost, její podpora, kterou jako zástupkyně autority státu skýtá, nemůže býti dosti ceněna.“

Konečně vztahuje se blahodárný vliv zpovědi na celou společnost lidskou. A právě za našich dnů, kdy základy společnosti počínají kolísati, neměla by býti tato věc málo ceněna.

Soukromou zpovědí zabezpečuje se právo majetkové. Každý, kdo má na svědomí nespravedlivý statek, přidržuje se netoliko ve zpovědi k jeho navrácení, nýbrž odsuzuje se i každá myšlenka na neoprávněné získání majetku. Bez navrácení nespravedlivého majetku nemůže býti uděleno rozhřešení

Vynikající význam zpovědi v této příčině uznává i nevěrec Rousseau:¹⁾ „K jak mnohým náhradám bývají katolíci zpovědí pohnuti... Jak mnoho almužen udílejí, když blíží se doba přijímání.“ Před nedávnou dobou prošla listy zpráva, že tři italští duchovní odvedli značné obnosy státní pokladně, které jim byly odevzdány následkem zpovědi, aby je nahradili státní pokladně. Mám za to, že není mnoho katolických kněží, kteří by již nebyli převzali podobné úlohy zprostředkovací při náhradě cizího majetku. Již mnohý protestant stal se při takových příležitostech upřímným obdivovatelem katolické instituce zpovědní.

Rovněž tak velikého dosahu pro blaho společnosti je, že zpovědi ve větší míře urovnávají se urážky na cti a nepřátelství. I to uznal nepokrytě Rousseau na svrchu uvedeném místě svého „Emila“. Jak mnozí přicházejí ke zpovědnici! Poddávají se knězi způsobem, jak mimo zpověď nikdy a nikde. Nyní může je kněz zpracovati, aby se zřekli svého nepřátelského a pomstychtivého smýšlení, urovnali nepřátelství a mír opět obnovili. „Jako anděl míru,“ praví Manzoni, „vládne kněz na soudné stoličce pokání.“

Tento sociální užitek viděla protestantská rada města Norimberku krátce po začátku reformace. Vyžvala totiž poselstvím císaře Karla V., aby obnovil císařským ediktem ušní zpověď. Na odůvodněnou své prosby pravili, že zkušenost ukázala, že v městě od zrušení tajné zpovědi vyskytla se tak veliká provinění proti spravedlnosti a jiným ctnostem, takové výbuchy pomstychtivosti, jakých před tím ani viděti ani slyšeti nebylo. Tak vypravuje Dominik Soto,²⁾ který v oné době jako zpovědník na dvoře Karla V. dlel. Z podobných důvodů podali také r. 1670 prote-

¹⁾ Émile, sv 3., str. 29

²⁾ Lib. IV. sent. dist. 18 qu. 1. art. 1.

stanší pastorové ze Štrassburku v Elsasku obsáhlý spis tamnímu magistrátu, aby jej pohnuli, by podal pomocnou ruku k opětnému zavedení soukromé zpovědi.¹⁾

Kde dostává se dále chudobě tolik útěchy, kde se jí tak důrazně mluví k srdci, že místo, aby se plná prudkého hněvu a z touhy po kořisti na majetné vrhla, trpělivě pod křížem se sklání, kde dochází nouze a bída tolik pochvaly a posily nebeskou útěchou, že se učí odevzdanosti místo zoufalství? Kdo jinak připomíná boháčům s takovým důrazem milosrdenství, kdo na paměť uvádí bohatému továrníkovi pokoru, laskavou mírnost, než kněz tu ve svátosti pokání?

Je dále faktem statisticky dokázaným, že ve všech zemích, ve kterých zpověď je úkonem náboženským a horlivě se koná, je nejméně sebevrahů. Professor Jiří Mayr vyšetřoval v „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“ roku 1901 statistiku sebevražd a poznamenal, „že protestant uloženou mu přísnější zkoušku sebe sama tížeji obстоjí než katolík, a že mu zvláště schází ušní zpovědi skýtané ulehčení“, jak dokazují čísllice v Sasku a čísllice sousedních území pruských. V Bavorsku na př. dle průměru r. 1884/90, případně 1891/97, připadalo u katolíků na milion obyvatelů 93, případně 97 sebevražd, u protestantů 227, případně 211. Dle statistické výroční zprávy pro říši německou z roku 1903 mělo Bavorsko (4,363.178 katolíků, 1,749.299 protestantů) na 100.000 obyvatelů 14 sebevrahů, Elsasko-Lotrinsko (1,310.450 katolíků, 372.078 protestantů) 14 sebevrahů, Prusko (12,113.670 katolíků, 21,817.577 protestantů) 19 sebevrahů, Oldenbursko (86.920 ka-

¹⁾ S c h e f f m a c h e r, Briefe an einen Protestanten, 4. Brief.

tolíků, 309.510 protestantů) 27, Sasko-Meiningensko (4170 katolíků, 244.810 protestantů) 28, Anhaltsko (11.699 katolíků, 301.953 protestantů) 31, Sasko-Výmarsko (14.158 katolíků, 347.144 protestantů) 29, království saské (198.265 katolíků, 3,972.063 protestantů) 31, Sasko-Altenbursko (4723 katolíků, 189.885 protestantů) 33, Sasko-Koburg-Gothajsko (3330 katolíků, 225.074 protestantů) 42. Zda statistika tato jasně nedokazuje, že u katolíků méně sebevražd se vyskytá než u protestantů? Jak mnohé zdržela povznášející, útěchyplná přímluva zpovědníková, aby se nestali sebevrahy, ví jedině Bůh sám. Právem píše H e t t i n g e r: ¹⁾ „Násilné události, pustošivé bouře v přírodě pozorujeme, čítáme a vypočítáváme, avšak života, jenž denně kolem nás pučí a dozrává, si nevšímáme; jen pozorný badatel stojí tiše v obdivu. Tak nám také dějiny zachovaly velká hnutí ve světě lidském, avšak požehnání, jež se vylévá do duší jednotlivců, které se šíří v tichém kruhu rodiny, toho dějiny neznají. Co se stalo, vypravují nám, neví však, kdo símě rozséval, netuší, že ruka knězova položila k tak mnohému zárodek v skrytém tichu svátosti pokání.“ Kněžstvo církve katolické má dále hlavně zásluhu, že podvrtné theorie v krajinách upřímně katolických nalézají tak málo ozvěny, zatím co v krajinách nevěreckých, jak zkušenost ukazuje, vždy nebezpečnějšími se stávají. A tento blahodárný vliv vykonává kněz z nemalé části právě ve zpovědi. „Nejživoucnější kázeň církve katolické,“ píše tak případně anglikánský spisovatel Hallam, ²⁾ „pramen většiny dobra, jež působí, nalézá se ve zpovědi. Zde je to, kde se uchovávají klíče, zde, kde lampa hoří, jejížto paprsky se šíří na každou stránku církevního života.

¹⁾ Apologie des Christentums, IV. Bd., str. 139.

²⁾ Introduction of the literat. of the Europ., III., p. 318.

Žádná církev, která se zřekla této výsady, nemůže míti nikdy zvláštního vlivu, ať nedím trvalé vlády nad lidmi, žádná, jež jí účinně užívá, nemůže pozbyti naděje nebo vyhlídky, že se stane ředitelkou lidstva.“

Konečně nesmíme také v příčině sociální pomíjetí vlivu, který má povinnost zpovědi pro všechny bez výjimky stejná tím, že vyrovnává zející rozdíly stavů. Tato různost stavů je bezpočetným lidem trnem v očích, a je jednou z hlavních snah revolučních idejí naší doby, aby byla odstraněna a lidská společnost ve všeobecnou kaši rozředěna. Nesprávně a nebezpečně je oproti těmto snahám našich dnů, jestliže ti, kdož k vyššímu stavu náleží, přílišný na to kladou důraz a těm, kteří na nižším stupni stojí, dávají to příliš pocítovati. To vzbuzuje nespokojenost srdce lidského a ozbrojuje stav hněvem a nenávistí proti stavu. Církev katolická je sociální mocí, poněvadž přidržuje se rozhodně nutného rozdílu stavů, avšak rovnost všech lidí před Bohem rovněž tak zdůrazňuje a tak všechny lidi smiřuje. Činí to svojí bohoslužbou, která každého bez rozdílu před oltářem shromažďuje, a svými přikázáními, která každý bez rozdílu plniti musí. Nejvíce však předvádí člověku instituce zpovědi napomenutí toto. Před touto soudnou stolicí klečí všichni a bijí se v pokoře a lítosti v prsa. Králové a císař a papež jako náměstek Ježíše Krista vyznávají se v pokoře srdce hříšníky; a všichni tito, kteří jinak nikomu na zemi nejsou povinni počet vydati a kterým bohužel dosti často lidé se neodvážejí pravdu říci, musí slyšeti slovo zpovědníkovy, jenž je může, aniž jejich důstojnosti porušil, varovati a kárati. Tu není rozdílu stupně a nikdo není z tohoto soudu vyňat. Každý nalézá v této soudné stoličce soudce svého. Tu není rušitele věčného řádu a zákona Božího, ať v purpuru nebo v nuzné haleně nádenníkově, pro nějž by tento soudce neměl

řeči důrazné. Instituce zpovědi má proto blahodárně vyrovnávací moc v křesťanstvu, a podřízenost, která katolíka vede k nohám kněze, povede jej a bude jej nutiti k plnění všech přikázání a k úctě každé autority.

Zpověď tudíž není „zotročením svědomí“, nýbrž jedním z nejkrásnějších zařízení církve, užitečných jak pro jednotlivce tak pro společnost. Všechny útoky, proti zpovědi v poslední době s tak málo čestnými a důstojnými zbraněmi podnikané, které vlastně proti církvi samé směřují, nemohou nic změnit na skutečnosti, že již se stanoviska čistě lidského zpověď musí býti považována za dobrodiní. Každý, jehož zrak není zastřen slepým fanatismem, musí aspoň doznati s učeným Nisardem, členem francouzské akademie věd a bývalým generálním inspektorem vyššího vyučování ve Francii († 1888): „Lze pochybovati o moci svazovací a rozvazovací, nelze však popřít, že křesťanská mravouka osvěcuje každý záhyb srdce, a že křesťanství je filosofií, která člověku nejlépe rozumí. Obávám se velmi, že nejkrásnější zásada předkřesťanské mravouky: „Poznej sebe sama“ ponejvíce byla neplodnou. Neboť jak málo lidí je schopno sebezapírání, jehož žádá toto trapné zkoumání sebe. Křesťanský kněz je odvážnější než pohanský učitel mravouky; kněz praví člověku: Vyjev se! — a pomáhá mu, aby se bez výhrady vyjevil. Zpověď a s ní spojené zkoumání sebe sama upomíná každého na jeho povinnosti. Zpověď káže boháčům jejich povinnosti k chudým bližním. Varuje mocné tohoto světa před zneužíváním moci. Chrání práva rodičů proti neposlušnosti dítek. Podporuje právo a spravedlnost, chrání čest a majetek, zjednává každému, co mu náleží, ničí nepravosti a vášeň a napomíná lidi, aby nehledali zde na zemi v penězích, statecích a požitku svého cíle, nýbrž v sebezapírání,

v odříkání a v trpělivosti nebe si zasloužili, jedním slovem ukazuje nám celou sílu a moc náboženství křesťanského, jež svůj největší praktický vliv ve zpovědi jeví.“

Může sice býti i zpovědi, jako všeho, co jde rukama lidskýma, zneužito. Mnozí protestanté činí výtku, že „institute zpovědi podporuje mravní lehkomyšlnost“. Uvážíme-li však, jak nanejvýše vážně a přísně a svatě církev to se zpovědí míní, musíme doznati, že naskytující se tu a tam snad lehkomyšlnosti jsou chybami lidí, a nikoli institute zpovědní. Jiní z protestantů po příkladě reformátorů, do jejichž systému o ospravedlnění skrze víru samu a o všeobecném kněžství zpověď se nehodila, nazývají ji zotročením svědomí. Než jiní zkušením a učením mužové protestantští tvrdí, jak jsme z části viděli, opak; nazývají zpověď ulehčením svědomí, útěchou pro srdce sklíčené a zkormoucené. Snad i tu a tam zpovědník mladší pochybí přísností, rigorismem. To však je opět chyba lidí, a nikoli věci. Jako vždy, tak je i ve zpovědi zlatá střední cesta mezi rigorismem a laxismem nejlepší. Chybí-li se následkem lidské křehkosti, chtěl bych — abych mluvil slovy dogmatika O s w a l d a ¹⁾ — „zajisté s tak mnohými osvícenými muži v den účtování raději z přílišné šetrnosti a shovívavosti, než z přílišné tvrdosti a přísnosti počet klásti. Málo dosáhne se tvrdostí, mnoho mírností... Svatí, kteří sami k sobě byli velmi přísnými, používali naskrze u jiných nejšetrnější mírnosti.“ Při udílení svátosti pokání je kněz služebníkem a orgánem věčného velekněze; jeho největší slávou může proto býti, aby stal se podobným tomu, který sice „přišel národům právo zvěstovati“, který

¹⁾ Die dogmatische Lehre von den hl. Sakramenten, str. 140.

však nepřišel „hádati se a křičeti, ani nalomené třtiny zlomiti, ani doutnající knot uhasiti.“ (Mat. 12, 18 n.)

Co se však týče těžkého obvinění v nejnovější době od protestantů, jako Grossmana, socialistův a jiných nepřátel tak často se zdáním velikého rozhořčení pronášeného, že kněží používají zpovědnice a moci nad kajícníkem přímo k svádění, tu odpovídáme, že církev zvláštními přísnými zákony takoveto svedení naprosto téměř znemožňuje. Církev vystupuje tu s bezohlednou přísností i proti nejmenšímu pokusu zpovědníkovu, vykonávati jakýkoli nemravný vliv na kajícníka. A církev používá i celé moci zpovědnice, aby každý vinník byl potrestán. Pod hrozbou odeprání absoluce (rozhřešení) a exkommunikace je svedená osoba nucena, oznámiti svůdce církevnímu úřadu. Hřích nemůže tudíž vlastně ani zůstat skrytým. A zpovědníka stihnou za to nejtěžší tresty církevní, jež jsou dle okolností suspense z moci úřední, ztráta všech beneficií a trvalá neschopnost k nim, degradace a vydání soudu světskému. Tato přísná církevní praxe ukazuje, že zneužití svátosti pokání je vyloučeno.

Další výtku, v nejnovější době učiněná, týká se „neslušného dotazování“ ve zpovědnici. Důkaz berou nepřátelé z toho, že v katolických učebnicích morálky obšírně se pojednává o hříchu nečistoty. Na to opět odpovídáme: V učebnici mravouky musí býti jmenovány všechny, i nejhroznější věci, poněvadž mohou se naskytnouti a skutečně se také naskytají. Je-li tu hrůza na místě, není to „hrůza nad morální theologií a zpovědníci, nýbrž hrůza nad námi samými, nad lidským srdcem, do jehož nejhlubších hlubin, do jehož hrozných propastí zde se pohled otvírá.“¹⁾

¹⁾ Ziegler, Geschichte der Ethik, Bd. II., Strassburg 1886, str. 571.

Ostatně je závěr z pojednávání předmětu v příručkách morálky na praxi ve zpovědnici tak nesprávný, jak jen možno. Morálka musí pojednávati o všech jednotlivostech hříchu, aby kněze uschopnila, by si o všem, co se mu ve zpovědnici naskytnouti může, mohl utvořiti úsudek. Bylo by však nesmyslem domnívati se, že kněz také každého kajícího vyptává se o celém detailu tohoto hříchu. Kněz smí a má se jen tolik tázati, pokud je to nutno, t. j. pokud kající sám tohoto pole se dotkne, nebo je přece odůvodněné podezření takového hříchu. I světský soudce musí studovati tento obor; ale jako nebude se každého obžalovaného dotazovati na tuto látku, tak také je tomu i u soudce duchovního. Jen způsobem diskretním použije práva svého dotazovati se. V pravém poznání, že nemoudrá otázka může způsobiti nesmírnou škodu, vytýkají pastorální theologové s důrazem, že v pochybnosti má zpovědník raději zřici se úplnosti zpovědi, než aby vydával se v nebezpečení uškoditi duši.

Poměry, jež dle tvrzení odpůrců při správě svátosti pokání prý vládnou, nedají se ani psychologicky nikterak mysliti. Případně líčí moralista Mausbach ¹⁾ tuto vnitřní nemožnost: „Máme stav kněžský, kterému již všeobecná důvěra katolíků skvěle vydává svědectví, v němž i nejostřejší kritika dokáže jen zřídka nehodného člena. Stav kněžský věnuje se v četných sociálních a charitativních skutcích veřejnému blahu, především také mravnímu povznesení lidu: pěstuje slovem a písmem zbožnost, jež se mnohému protestantu zdá příliš „nadpřirozenou“, avšak jistě nikoli příliš pohodlnou a lehkomyšlnou. Nyní má týž duchovní, který právě na kazatelně líčil hrůzy hříchu a soud a utrpení Spasitelovo, který

¹⁾ Die katholische Moral, str. 11.

u oltáře slavil nejsvětější tajemství, na něž každý katolík jen s úctou myslí, ve zpovědnici započítí dílo svádění nebo prováděti raffinované umění másti svědomí, hřích hřichem shlazovati?! A jaký nesmyslný odpor obsahuje představa, že pokolení žen, které tak čistě a skvěle tu stojí, jako naše katolické ženy, bylo by vinno podezření, které nepřátelé, zejména Grossmann, nezakrytě vyslovují! Tisíce katolických panen zasvěcuje se z náboženského nadšení, které zbožné matky v domě otcovském vypěstovaly, nejušlechtilejší, nejobětavější činnosti lásky; jak bylo by to možno, aby tyto rekyně oběti a čistoty v častém přijímání svátostí spatřovaly prostředek mravní posily, kdyby svátost pokání v základě svém byla prostředkem znemravňujícím!“

Dospěli jsme na konec pojednání svého. Kéž přispěje jen poněkud k tomu, aby čtenář poznal prospěšnost a užitečnost svaté zpovědi, utvrzen byl ve víře, že instituce tato nemohla vzniknouti z ducha lidského, nýbrž že pochází ze srdce Boha nekonečně moudrého a milostivého, a dále k tomu, aby s láskou příkázání zpovědi plnil a s toužebností se omýval v této božské koupeli, k našemu posvěcení a spáse ustanovené.

OBSAH

	Str.
Boje a vítězství církve katolické	5
Jak užívali papežové své moci	34
Náboženství a věda . .	92
Hodí se zpověď ještě pro naše doby?	116

Brodský. 1 K. — Č. 3. Nástin svobodného zednářství. Dle pramenů vypsál V. Sladomel. 60 h. — Č. 4. O náboženské lhostejnosti. Napsal J. Pošmourný. 50 h. Úplný roč. 2 K.

R. 1892. Č. 1. Jošt z Rosenberka a jeho doba. Složil frà J. Hamršmíd. 80 h. — Č. 2. a) Šichtárka. Obraz ze života dělnického. — Č. 2. b) Bez stávky. Dělnický obraz. Napsal A. Dostál. 80 h. — Č. 3. Z kraje Hradeckého. K dějinám kat. reformace. Napsal P. J. Svoboda. 1 K 60 h. Roč. 2 K.

R. 1894. Č. 1. Průvodce katolíka do Ameriky. Napsal F. Novodvorský. 1 K 60 h. — Č. 2. Dědův vychovanec. Povídka od A. Dostála. Pod štítem ochranným. Dějepisný obraz od téhož. 60 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1895. Č. 1. a) Ve škole života. Obraz z českého venkova od Al. Dostála. — Č. 1. b) U strýce. Obraz novověký. Napsal Al. Dostál. 60 h. — Č. 2. a) Život blah. Jana La Salle. Dle vlastiny zpracoval Fr. Janda. — Č. 2. b) Jiná krev. Obrázek. Napsal B. Brodský. 1 K 20 h. — Č. 3. Dostál, Můj národ. Ráž, Zmařený život. 80 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1896. Č. 1. a) Daniel O'Connell, osvoboditel Irska. Příspěvek k jeho životopisu podává J. Ježek. — Č. 1. b) Pan poslanec. Napsal B. Brodský. 1 K 20 h. — Č. 2. Život bl. Jana Gabriela Perboyre, kněze společnosti missonářů. Dle vlastiny zpracoval Fr. Janda. 1 K 60 h. — Č. 3. Dostál, Slavičí stezka na Křivoklátě. 60 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1897. Č. 1. Ze života sv. Vojtěcha. Pověsti z luhů domácích a cizích sebral J. Ježek. 48 h. — Č. 2. a 3. Dle nadace. Obrázek Al. Dostála. Zmařené naděje. Obrázek od B. Brodského. 1 K 44 h. — Č. 4. Matky-vychovatelky. Napsal Jos. Ježek. 80 h. — Č. 5. a 6. Bůh Stvořitel — Bůh Soudce. Napsal P. V. Wintera. Z ovzduší doby. Napsal Fr. Jiří Košťál. 50 h.

R. 1898. Č. 1. Boje a vítězství. Histor. povídky a obrazy. Sepsal Jos. Flekáček. Část I. 1 K 80 h. — Č. 3. Nepotřebovali kázání o křesťanské poctivosti. Napsal Fr. Jiří Košťál. 60 h. — Č. 4. a 5. Strážcové Jezulátka. Napsal Al. Dostál. Jen do nich — do těch blahobytníků! Napsal Frant. Jiří Košťál. 50 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1899. Č. 1. Časové obrázky. Nakreslil Fr. Jiří Košťál. 1 K 20 h. — Č. 2. Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha, slaveného r. 1897, sebral M. Vojáček. 1 K 20 h. — Č. 3. Boje a vítězství. Sepsal J. Flekáček. Část II. 1 K 40 h.

R. 1900. Č. 1. Jan z Jenštejna. Napsal J. Ježek. Cena 20 h. — Č. 2. Význam a důsledky husitství. Píše Jiří Sahula. Díl I. Cena 1 K 20 h. — Č. 3. Vraťme se k zásadám křesťanským. Napsal Dr. Josef Pošmurný. Ord. Crucig. Cena 50 h. — Č. 4. Význam a důsledky husitství. Píše Jiří Sahula. Díl II. Cena 1 K 20 h.

R. 1901. Č. 1. Sociální demokrat. Obrázek z naší doby. Nakreslil J. Ježek. Cena 40 h. — Č. 2. Kláštery a jich význam v dějinách lidské vzdělanosti. Napsal Vinc. Drbohlav. Cena 70 h. — Č. 3. Církev a vzdělanost. Dva poslední pastýřské listy biskupa perugijského Joachima kardinála

Pecciho. Přel. Vojtěch K a m e š. Cena 50 h. — Č. 4. Soudruzi. Obraz ze společenského života naší doby. Napsal Karel Karásek. Cena 1 K 30 h. — Č. 5. Inkvisice. Napsal G. Romain. Přeložil Fr. Vaňous. Cena 40 h.

R. 1902. Č. 1. Pouť do posvátných míst Sv. Země a Egypta. Popisuje Dr. Jaroslav V. Sedláček. Cena 1 K 90 h. — Č. 2. Ctihodný kněz Josef Allemand, zakladatel spolku jinochů ve Francii. Dle M. Gaudela podává prof. Josef Šauer z Augenburku. Cena 60 h. — Č. 3. Pokrok v době Karla IV. a v době husitské. Píše Jiří Sahula. Cena 90 h.

R. 1903. Č. 1. Garcia Moreno. Mučedník katolické civilisace. Životopisný obraz. Nakreslil Vojtěch K a m e š. Cena 50 h. — Č. 2. Z lidových soudů. Křídové kresby. Načrtl J. Ježek. Cena 50 h. — Č. 3. Kdo jest otrokem? Napsal Jan Bělina. Cena 70 h. — Č. 4. Z husitství do protestantismu. Historicko-náboženská úvaha. Píše Jiří Sahula. Díl I. 70 h. — Č. 5. Pod praporem pravdy. Úvahy a obrazy ze života pravých velikánů. Podává Fr. Janovský. Cena 1 K.

R. 1904. Č. 1. Život sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova. Napsal P. Jan Badeni T. J. Přeložil Jan Tagliaferro, farář na Borové. Cena K 1.70. — Č. 2. Kristus! Bůh! Podává Fr. Prokop. Cena 50 h. — Č. 3. Z husitství do protestantismu. Díl II. 50 h. — Č. 4. Časové obrázky a úvahy. Napsal J. Ježek. 25 h.

R. 1905. Čís. 1. Život generála de Sonis. Cena 80 h. — Č. 2. Z husitství do protestantismu. III. Triumf a pád kalíšné hrůzovlády. Stran 154. Cena 94 h. — Č. 3. Rozechvělé vášně. Pov. a humoresky. Napsal K. J. Zákoucký. Str. 152. Cena 94 h. — Č. 4. Obrana víry. Napsal J. Ježek. Str. 80. Cena 50 h.

R. 1906. Č. 1. Práce. Úvahy ethicko-sociální. Napsal Dr. Jos. Kachník. Cena 80 h. — Č. 2. Smíření. Obrázek z venkovského života. Napsal Karel Karásek. Cena 1 K. — Č. 3. Spiritismus. Napsal Jan Bělina. Cena 1.30.

R. 1907. Č. 1. Strážce Marianský. Napsal A. Dostál. Cena 60 h. — Č. 2. MUDr. Augustin Fabre. Zpráva biografická. Přel. PhDr. Eug. Kadeřávek. Cena 60 h. — Č. 3. Patero povídek. Napsala T. Polabská. Cena 70 h. — Č. 4. Z víru života. Drobné povídky. Napsal Josef Brožek. Cena 1 K 40 h.

R. 1908. Č. 1. Časové obrázky a úvahy. Řada II. Povídá J. Ježek. Cena 50 h. — Č. 2. Unesené dítě a jiné povídky. Napsal Al. Dostál. Cena 1 K. — Č. 3. Rolník-živitel. Črty hospodářsko-sociální. Napsal Dr. Jos. Kachník. Cena 60 h. — Č. 4. Tři časové otázky. Napsal Dr. Jos. Samsour. Cena 90 h. — Č. 5. Svatý Otec Pius X. Napsal Dr. Rudolf Zháněl. Cena 70 h. — Č. 6. J. V. císař a král František Josef I. Napsal Dr. Rudolf Zháněl. Cena 1 K 40 h.

R. 1909. Č. 1. Hrdinky. Napsal J. Ježek. Cena 80 h. — Č. 2. Z knihy života. Řada I. Napsal V. Tumpach. Cena 1 K 40 h. U vydávání „Hlasů katol. spolku tiskového“ se pokračuje.

Cyrillo-Methodejské knihkupectví Gustav Franc
v Praze I., Melantrichova ul. č. 536 (palác Městské spořitelny).